

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINARBAŞI'NIN 1927-2018 YILLARI
ARASINDAKİ NÜFUS DEĞİŞİMİ VE SOSYO-
KÜLTÜREL GELİŞİMİ

Berna GÜNDOĞDU

2501161090

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN

İSTANBUL – 2020

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Berna GÜNDOĞDU Numarası : 2501161090
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Coğrafya Danışmanı : Prof. Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN
Tez Savunma Tarihi : 04.02.2020 Saati : 14:00
Tez Başlığı : "Pınarbaşı'nın 1927-2018 Yılları Arasındaki Nüfus Değişimi ve Sosyo Kültürel Gelişimi"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN		Kabul
2- Prof. Dr. Süheyla BALCI AKOVA		Kabul
3- Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Mehmet ÜNLÜ		
2- Doç. Dr. Mehmet BAYARTAN		

ÖZ
PINARBAŞI'NIN 1927-2018 YILARI ARASINDAKİ NÜFUS
DEĞİŞİMİ VE SOSYO-KÜLTÜREL GELİŞİMİ

Berna GÜNDOĞDU

Pınarbaşı Karadeniz Bölgesi'nin batısında yer alan Kastamonu ilinin bir ilçesidir. Pınarbaşı şehri toplamda 6 mahalleden oluşmaktadır. Bunun dışında ilçe içerisinde 27 adet köy bulunmaktadır. 1987 yılında ilçe olan Pınarbaşı'nda bu tarihten itibaren çok fazla nüfus değişikliği yaşanmamıştır. Bu çalışmada Pınarbaşı ilçesinin 1927 yılından itibaren değişen nüfusu ve sosyo-kültürel gelişimi, çeşitli veriler incelenerek tablo, grafik ve haritalar kullanılarak yorumlanmıştır.

Nüfusun dağılımına etki eden fiziki ve beşeri faktörler ele alınarak, kırsal ve kentsel nüfusun mekânsal dağılışı üzerinde durulmuştur. Cumhuriyetin ilanından önce yapılan ilk nüfus sayımında Daday kazasına bağlı bir köy durumunda iken 1946 yılında Azdavay'ın ilçe olmasıyla bu ilçeye bağlı bir köy durumunda olan Pınarbaşı 1987 yılında ilçe vasfını kazanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2018 sayımları sonucunda nüfusu 6020 kişidir.

Yaşlı bağımlı nüfusun Türkiye ortalamalarının üzerinde olduğu Pınarbaşı'nda büyükşehirlerle olan göç hala devam etmektedir. Bu durum toplam nüfus içerisinde genç nüfusu azaltıp yaşlı nüfusu arttırmaktadır. Bu çalışmada nüfusun nicel ve nitel değişimine bağlı olarak ortaya çıkan sorunlara çözüm önerileri sunulmuş ve nüfus projeksiyonları aracılığıyla tahminlerde bulunularak gelecekte oluşacak değişimler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pınarbaşı, Nüfus, Şehir, Kır, Nüfus Değişimi.

ABSTRACT
PINARBAŞI'S POPULATION CHANGE AND
SOCIO-CULTURAL DEVELOPMENT BETWEEN 1927-2018
Berna GÜNDOĞDU

Pınarbaşı, which is a district of Kastamonu province in the west of the Black Sea Region, consists of the district center and the villages connected to the district. The district center consists of a total of 6 neighborhoods and there are 27 villages in the district. Pınarbaşı became a district in 1987, has not experienced much population changes since that date. In this study, the changing population and socio-cultural development of Pınarbaşı since 1927 has been interpreted by using various data, tables, graphs and maps.

The physical and human factors affecting the distribution of the population are discussed and spatial distribution of rural and urban population is emphasized. In the first census before the proclamation of the Republic, Pınarbaşı, was a village connected to Daday, when Azdavay became a district in 1946, Pınarbaşı connected to it, in 1987 Pınarbaşı became a district. According to Turkish Statistical Institute's population census in 2018, population of Pınarbaşı is 6020.

Pınarbaşı has the dependent elderly population over the Turkey average. Migration to the big cities still continues and this situation causes reduction of the young population and increase the elderly population in the total population. in this study solution suggestions are submitted to the problems that occur according to quantitative changes on population and estimated change in population are illustrated by using population projections.

Keywords: Pınarbaşı, Population, Urban, Rural, Population Change

ÖNSÖZ

Tez genel olarak Batı Karadeniz Bölümü'nde Kastamonu ili sınırları içerisinde yer alan Pınarbaşı ilçesinin nüfusu ve sosyo-ekonomik gelişimi, nüfusun kırsal ve kentsel dağılışı ve bu dağılışı etkileyen fiziki ve beşeri faktörler, gelecekte yaşanacak değişim tahminleri ve bu değişimlere yönelik öneriler kısımlarından oluşmaktadır.

Tez hazırlama aşamasında her zaman teşvikleriyle yanımda olan, değerli fikirlerini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışmanım Sayın Prof. Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN'a saygılarımla sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezde yer alan haritaların yapımında desteğini esirgemeyen Sayın Öğr. Gör. Fatih ADIGÜZEL'e teşekkür ederim.

Arazi çalışmalarım esnasında yardımını esirgemeyen Pınarbaşı Belediyesi'ne, teşekkür ederim. Ayrıca Pınarbaşı Kaymakamlığı tarım, nüfus ve özel idare çalışanlarına teşekkürü borç bilirim.

Destekleriyle her zaman yanımda olan sevgili aileme ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Berna GÜNDOĞDU

İstanbul, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ	xi
HARİTALAR LİSTESİ	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

NÜFUSUN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN DOĞAL FAKTÖRLER

1.1 Çalışma Sahasının Coğrafi Konumu	3
1.2 Jeomorfolojik Özellikler	5
1.3 İklim Özellikleri	9
1.4 Bitki Örtüsü.....	17
1.5 Toprak Yapısı ve Su Kaynakları	22

İKİNCİ BÖLÜM

NÜFUSUN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN BEŞERİ FAKTÖRLER

2.1 Yerleşme Tarihi.....	24
2.2 Nüfusun Ekonomik Özellikleri	28
2.2.1 Nüfusu Etkileyen Ekonomik Faktörler	28
2.2.1.1 Tarımsal Faaliyetler.....	28
2.2.1.1.1 Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Yetiştiriciliği	30
2.2.1.1.2 Sebze Yetiştiriciliği.....	32
2.2.1.1.3 Meyve Yetiştiriciliği	32
2.2.1.2 Hayvancılık Faaliyetleri	35
2.2.1.2.1 Büyükbaş Hayvancılık	35
2.2.1.2.2 Küçükbaş Hayvancılık	39
2.2.1.2.3 Arıcılık Faaliyetleri.....	44
2.2.1.2.4 Kumes Hayvanları Yetiştiriciliği.....	47
2.2.1.3 Ormancılık Faaliyetleri.....	49
2.2.1.4 Turizm Faaliyetleri.....	53
2.2.1.5 Ulaşım Faaliyetleri	60
2.2.1.6 Sanayi ve Ticaret Faaliyetleri	63
2.2.1.7 Madencilik Faaliyetleri.....	65
2.3 Arazi Kullanımı.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NÜFUSUN DEĞİŞİMİ VE SOSYO-KÜLTÜREL GELİŞİMİ

3.1 Nüfus Özellikleri	71
3.1.1 Nüfus Değişimi.....	72
3.1.2 Şehirsel Nüfus Değişimi	77
3.1.3 Kırsal Nüfus Değişimi	83
3.1.4 Nüfus Yoğunluğu	90

3.1.4.1 Aritmetik Nüfus Yoğunluğu	90
3.1.4.2 Tarımsal Nüfus Yoğunluğu	91
3.1.4.3 Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu	91
3.1.5 Nüfus Artış Hızı	92
3.1.6 Doğum Oranları.....	95
3.1.7 Ölüm Oranları.....	96
3.1.8 Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	96
3.1.9 Medyan Yaş	100
3.1.10 Nüfus Bağımlılık Oranı.....	100
3.1.11 Nüfusun Eğitim Durumu.....	102
3.1.12 Nüfusun Medeni Durumu	104
3.1.13 Nüfus Hareketleri	105
3.2 Nüfus Projeksiyonlarına Göre Türkiye, Kastamonu ve Pınarbaşı Karşılaştırması.....	112
SONUÇ	118
KAYNAKÇA	126

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Pınarbaşı İlçe Merkezi	4
Fotoğraf 2: İlçenin Kuzeyi Dağlık Alan (Valla Kanyonu Yolu).....	5
Fotoğraf 3: Pınarbaşı İlçe Merkezi	7
Fotoğraf 4: Valla Kanyonu (Muratbaşı Köyü).....	8
Fotoğraf 5: Horma Kanyonu (Ilıca Köyü)	9
Fotoğraf 6: Geleneksel Ahşap Ev - Hocalar Köyü	16
Fotoğraf 7: Ambar Örneği Kayabükü Köyü	16
Fotoğraf 8: Karışık Orman (Sarıçam, Karaçam, Meşe).....	18
Fotoğraf 9: Cincile Mantarı.....	19
Fotoğraf 10: Riperyan Vejetasyon Ilıca Şelalesi Yolu	20
Fotoğraf 11: Salep Çiçeği ve Karışık Orman	21
Fotoğraf 12: Zarı Çayı Atatürk Mahallesi	23
Fotoğraf 13: Büyükbaş Hayvancılık Faaliyetleri	37
Fotoğraf 14: Büyükbaş Hayvancılık Faaliyetleri	37
Fotoğraf 15: Yeni Tip Kovan Örnekleri	46
Fotoğraf 16: Kümes Hayvancılığı Faaliyetleri.....	48
Fotoğraf 17: Ormancılık Faaliyetleri	51
Fotoğraf 18: Valla Kanyonu'nda Rafting Yapan Turistler	55
Fotoğraf 19: Horma Kanyonu Yürüyüş Yolu	56
Fotoğraf 20: Ali Danişment Türbesi Mirahor Köyü.....	57
Fotoğraf 21: Asar Cami Demirtaş Köyü.....	58
Fotoğraf 22: Valla Kanyonu Seyir Terası Kerte Köyü	59
Fotoğraf 23: Pınarbaşı Otobüs Terminali	62
Fotoğraf 24: Toprak Köy Yolu.....	63
Fotoğraf 25: Pınarbaşı'nda Ticari Faaliyetler	64
Fotoğraf 26: Pınarbaşı Sanayi Sitesi.....	65
Fotoğraf 27: Sude Tekstil İlçe Merkezi	65
Fotoğraf 28: KASMER Mermer Ocağı Sahası	66
Fotoğraf 29: İşlenme Yerlerine Götürülmeyi Bekleyen Mermerler	67
Fotoğraf 30: Pınarbaşı İlçe Merkezi	79

Fotoğraf 31: Pınarbaşı İlçe Merkezi Genel Görünüm	82
Fotoğraf 32: Pınarbaşı Belediye Başkanlığı Binası.....	82
Fotoğraf 33: Kayabükü Köyü Gündoğdu Mahallesi	86
Fotoğraf 34: Hocalar Köyü Merkez Mahallesi	86
Fotoğraf 35: Uzla Köyü	87
Fotoğraf 36: Şehit Ayhan Sütçü Çok Programlı Anadolu Lisesi	103

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Pınarbaşı İlçesi Ortalama Sıcaklık Değerleri (°C) (2014-2018)	11
Grafik 2: Pınarbaşı İlçesi Aylık Ortalama Yağış Değerleri (2014-2018).....	12
Grafik 3: Pınarbaşı İlçesinin Mevsimlere Göre Yağış Dağılımı (%) (2014-2018) ...	13
Grafik 4: Pınarbaşı İlçesi Rüzgar Gücü.....	15
Grafik 5: Türkiye, Kastamonu ve Pınarbaşı Büyükbaş Hayvan Süt Üretimi Ton (2018).....	39
Grafik 6: Türkiye, Kastamonu ve Pınarbaşı Küçükbaş Hayvan Süt Üretimi (2018) 42	
Grafik 7: Pınarbaşı İlçesinin Yıllara Göre Nüfus Değişimi (1935-2018).....	75
Grafik 8: Pınarbaşı İlçesi Şehir Nüfusu Değişimi (2007-2018).....	80
Grafik 9: Pınarbaşı İlçesi Kırsal Nüfus Değişimi (1935-2018)	87
Grafik 10: Pınarbaşı İlçesinin Doğal Nüfus Artış Oranı (2010,2012,2015,2018)	94
Grafik 11: Pınarbaşı İlçesinin 2018 Yılı Nüfus Piramidi	98
Grafik 12: Pınarbaşı İlçe Nüfusunun Bağımlılık Oranları (2018).....	99
Grafik 13: Pınarbaşı İlçesi Nüfus Projeksiyonları.....	116

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Pınarbaşı İlçesi Lokasyon Haritası	3
Harita 2: Pınarbaşı İlçesi Topografya Haritası.....	6
Harita 3: Pınarbaşı İlçesi Ulaşım Haritası	61
Harita 4: Pınarbaşı İlçesi Arazi Kullanım Haritası	70
Harita 5: Pınarbaşı İlçesi Toplam Nüfus Değişimi (2007-2018)	77
Harita 6: Pınarbaşı İlçesi Şehirsel Nüfus Dağılım Haritası (2007-2018)	81
Harita 7: Pınarbaşı İlçesi Kırsal Nüfus Değişimi (2007-2018).....	89
Harita 8: Pınarbaşı İlçe Nüfusuna Kayıtlı Olup Diğer İllerde İkamet Eden Nüfus (2018).....	110
Harita 9: Diğer İl Nüfusuna Kayıtlı Olup Pınarbaşı İlçesinde İkamet Eden Nüfus (2018).....	111

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Pınarbaşı İlçesi Ortalama Yıllık ve Aylık Sıcaklık Değerleri °C	10
Tablo 2: Pınarbaşı İlçesi Aylık Ortalama Yağış Değerleri (mm) (2014-2018).....	12
Tablo 3: Kar İstasyonu Rüzgar Esme Yönü, Esme Sayısı, Esme Hızı (m/sn), ve Frekansı (%)	14
Tablo 4: Pınarbaşı İstasyonu Rüzgar Esme Yönü, Esme Sayısı, Esme Hızı (m/sn), ve Frekansı (%)	14
Tablo 5: Pınarbaşı İlçesi Toplam Tarım Alanı Miktarı (2004-2018)	29
Tablo 6: Pınarbaşı İlçesinde Bitkisel Üretim Alanlarının Kullanım Amacı ve Miktarları (2018)	30
Tablo 7: Pınarbaşı İlçesinin Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Tarım Alanı	31
Tablo 8: Pınarbaşı İlçesinde Üretilen Tahıl Ürünleri ve Ekim Alanları (2018)	31
Tablo 9: Pınarbaşı İlçesi Yıllara Göre Sebze Üretim Alanı (2004-2018).....	32
Tablo 10: Pınarbaşı İlçesi Sebze Üretim Alanı ve Üretim Miktarı (2018)	32
Tablo 11: Pınarbaşı İlçesi Meyveler ve İçecek Bitkileri Tarım Alanı (2004-2018).....	33
Tablo 12: Pınarbaşı İlçesinde Üretilen Meyvelerin Ağaç Sayısı ve Üretim Miktarları (2018).....	33
Tablo 13: Pınarbaşı İlçesinde Yetişen Bir Yaşından Küçük Buzağı ve Dana Sayıları (2018).....	36
Tablo 14: Pınarbaşı İlçesinde Yetiştirilen Süt Sığırları Sayısı (2018)	36
Tablo 15: Pınarbaşı İlçesinde Yetiştirilen Sağlamayan Büyükbaş Hayvan (İki ve daha yüksek yaşta Boğa ve Öküz ile 1-2 yaş arası Tosun) Sayısı (2018).....	38
Tablo 16: Pınarbaşı İlçesinde Yıllara Göre Sağılan Büyükbaş Hayvan Sayısı ve Süt Üretim Miktarı (2004-2018).....	38
Tablo 17: Pınarbaşı İlçesinde Yetiştirilen Sağılmayan Koyun ve Kıl Keçisi (2018)	40
Tablo 18: Pınarbaşı İlçesinde Sağılan Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Süt Üretim Miktarı (2004-2018).....	41
Tablo 19: Pınarbaşı İlçesinde Kırkılan Hayvan Sayısı ve Yıllara Göre Yün ve Kıl Üretimi (2004-2018)	43
Tablo 20: Pınarbaşı İlçesi Arıcılık Faaliyeti Yapan İşletme Sayısı (2004-2018).....	44
Tablo 21: Pınarbaşı İlçesi Yıllara Göre Kovan Sayısı Bal ve Balmumu Üretimi	45

Tablo 22: Pınarbaşı İlçesi Yumurta Tavuğu, Et Tavuğu, Ördek ve Beç Tavuğu, Kaz ve Hindi Sayısı (2004-2018)	47
Tablo 23: Pınarbaşı İlçesi Orman Varlığı	50
Tablo 24: Pınarbaşı Orman İşletme Müdürlüğü Üretim Verileri 2018.....	52
Tablo 25: Pınarbaşı İlçesi 2018 Yılı Arazi Kullanım Şekilleri (ha)	68
Tablo 26: 1927 Kastamonu Vilayeti Nüfusu.....	72
Tablo 27: Pınarbaşı İlçesi Nüfus Değişimi.....	74
Tablo 28: Pınarbaşı'nın Şehirsel Nüfus Değişimi (2007-2018).....	78
Tablo 29: Pınarbaşı İlçesi Kırsal Nüfus Değişimi (1935-2018).....	83
Tablo 30: Pınarbaşı İlçesi Aritmetik Nüfus Yoğunluğu Değişimi (1990-2018)	90
Tablo 31: Pınarbaşı İlçesi Tarımsal Nüfus Yoğunluğu Değişimi (2007-2018).....	91
Tablo 32: Pınarbaşı İlçesi Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu Değişimi (2007-2018)	91
Tablo 33: Pınarbaşı İlçesi Nüfus Artış Hızı Değişimi (2008-2018)	93
Tablo 34: Pınarbaşı İlçesi Doğum Sayısı ve Kaba Doğum Hızı Değişimi	95
Tablo 35: Pınarbaşı İlçesi Ölüm Sayısı ve Kaba Ölüm Hızı Değişimi (2010-2018).96	
Tablo 36: Pınarbaşı İlçesi Kadın ve Erken Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı (2018).....	97
Tablo 37: Pınarbaşı İlçesi Medyan Yaş Değişimi (2007-2018)	100
Tablo 38: Pınarbaşı İlçe Nüfusunun Yaş Bağımlılık Değişimi (2007-2018).....	101
Tablo 39: Pınarbaşı İlçe Nüfusunun Bağımlılık Oranları (2007-2018)	101
Tablo 40: Pınarbaşı İlçe Nüfusunun Okur Yazarlık Durumu (6+ yaş) (2018).....	102
Tablo 41: Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılışı (2018).....	103
Tablo 42: Pınarbaşı İlçesi Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı (Evlenme Yerine Göre) (2014-2018).....	104
Tablo 43: Pınarbaşı İlçesi Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı (Erkeğin İkametgâh Yerine Göre) (2014-2018)	105
Tablo 44: Pınarbaşı İlçesi Göç Verileri (2012-2018)	107
Tablo 45: Pınarbaşı İlçesi İç Göç Verileri (2018).....	107
Tablo 46: Pınarbaşı İlçesi Nüfus Kayıt Verileri (2018)	108
Tablo 47: Senaryolara Göre Türkiye Nüfusu	113
Tablo 48: Nüfus Projeksiyonlarına Göre Türkiye Nüfus Bağımlılık Oranları.....	114

Tablo 49: Nüfus Projeksiyonlarına Göre Türkiye'de Medyan Yaş 115

Tablo 50: Kastamonu İli ve Pınarbaşı İlçesi Nüfus Projeksiyonları.....115

KISALTMALAR LİSTESİ

ADNKS	:Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
CORINE	:Coordination of Information on the Environment
DİE	:Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
GNS	:Genel Nüfus Sayımı
KAFZ	:Kuzey Anadolu Fay Zonu
KDH	:Kaba Doğum Hızı
KDMP	:Küre Dağları Milli Parkı
KEH	:Kaba Evlenme Hızı
KM²	:Kilometrekare
KÖH	:Kaba Ölüm Hızı
KUZKA	:Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı
MGM	:Meteoroloji Genel Müdürlüğü
MÖ	:Milattan Önce
MS	:Milattan Sonra
MTA	:Maden Tektik Arama
NGH	:Net Göç Hızı
OSİB	:Orman ve Su İşleri Bakanlığı
OGM	:Orman Genel Müdürlüğü
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
WWF	:Dünya Doğayı Koruma Vakfı
°C	:Santigrat Derece

GİRİŞ

Nüfus, belli bir zaman diliminde sınırları belirli bir alanda yaşayan insan sayısı olarak tanımlanmaktadır. Doğumlar, ölümler ve göçler nüfusun değişimi üzerinde etkilidir. İnsanın yeryüzüne yaptığı etki nüfusun niceliği, niteliği, dağılışı ve hareketleri baz alınarak incelenmektedir. Nüfusun geçmiş ve günümüzdeki ile gelecekte oluşacak durumu incelenerek hem mevcut durumlar iyileştirilebilir hem de gelecekte yapılacak demografik yatırımların planlaması yapılabilir. Çalışmada Pınarbaşı ilçesi nüfus ve sosyokültürel değişimi üzerinde durularak bu değişime etki eden faktörler incelenerek nüfusun günümüz durumu ele alınacak ve gelecekte oluşacak değişime öneriler sunulacaktır.

Çalışmanın veri kaynağı; çalışmanın temelini oluşturan nüfus verilerini eski adı Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) olan Türkiye İstatistik Kurumu'dur (TÜİK). 1927-2000 döneminde gerçekleştirilen Genel Nüfus Sayımı (GNS) ve 2007 yılında uygulamaya konulan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine <http://www.tuik.gov.tr> internet adresinden ulaşılmıştır. Bunun yanında nüfusun sosyokültürel yapısıyla ilgili olarak doğum, ölüm, evlenme, boşanma, medyan yaş, yaş gruplarına dağılışı, bağımlılık oranı ve göç verileri direkt olarak TÜİK aracılığı ile elde edilmiştir. Çalışma sahasının iklim verileri için Meteoroloji Genel Müdürlüğü (MGM) verileri kullanılmıştır. Çalışma sahası ile yayınlanmış akademik çalışmalar, arşivler, yayımlanmış eserler, resmi kaynaklar ve makalelerden faydalanılmıştır. Tez yazımı sırasında sahaya gidilerek veriler toplanmış ve teze aktarılmıştır.

Pınarbaşı ilçesi, Kastamonu ilinin kuzeybatısında 41°48'- 41°77' kuzey paralelleri ile 32°87'- 33°22' doğu meridyenleri arasında yer almaktadır. İlin en az nüfuslu ilçelerinden biri olan Pınarbaşı 20 ilçe arasında 14.sırada bulunmaktadır. 6 mahalle ve 27 köy ile köylere bağlı mahalleler bulunmaktadır.

Çalışma Pınarbaşı ilçesi ile sınırlı olmakla beraber Pınarbaşı'nın bağlı olduğu il olan Kastamonu ve Türkiye ortalamalarıyla da kıyaslaması yapılmıştır. Çalışmada ağırlıklı olarak Pınarbaşı ilçe nüfusu üzerinde durularak 1927'den 2018'e kadar olan değişimler ana hatlarıyla incelenmiştir.

Cumhuriyet öncesi yıllarda Pınarbaşı, Daday kazasına bağlı Azdavay nahiyesinin sınırları içerisinde bir köy yerleşkesi olarak yer almaktaydı. 1946 yılında Azdavay'ın ilçe olması ile Pınarbaşı da Azdavay'a bağlı bucak durumuna gelmiştir. Pınarbaşı'nın şehir nüfusu verilerine ancak ilçe olduğu 1987 yılından sonra ulaşılmıştır.

Çalışmanın birinci kısmında nüfusun gelişimini etkileyen doğal faktörler olan coğrafi konum, iklim, jeomorfoloji, toprak yapısı, bitki örtüsü ve su kaynakları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde; çok eski zamanlardan beri yerleşme sahası olan Pınarbaşı'nın yerleşme tarihi çevresi ile birlikte kronolojik sıralama ile ele alınmıştır. Nüfusu etkileyen ekonomik faktörler olan ulaşım, tarım, hayvancılık, ormancılık, sanayi, ticaret, turizm faaliyetleri incelenmiş ve nüfusa etkileri yorumlanmıştır. Ayrıca ilçenin arazi kullanımı üzerinde durulmuş nüfusun ilçe geneline yayılışı incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; Nüfusun yapısına ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir. Pınarbaşı ilçe nüfusu ve nüfus yapısı, kırsal ve şehrsel nüfus üzerinde etkili olmuştur. 1935-2018 nüfus verileri sunulmuştur. Toplam nüfus değişimi, nüfus yoğunluğu, nüfus artış hızı, doğum ve ölüm oranları ile göçler, nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı, bağımlılık oranı, eğitim durumu, medyan yaş, evlenme ve boşanma istatistikleri verileri elde edilmiş ve yorumlanmıştır. Son olarak nüfus projeksiyonları ele alınarak gelecekte nüfusta meydana gelecek değişimler tahmin edilerek bu değişime bağlı oluşacak sorunlara çözümler sunulmuştur.

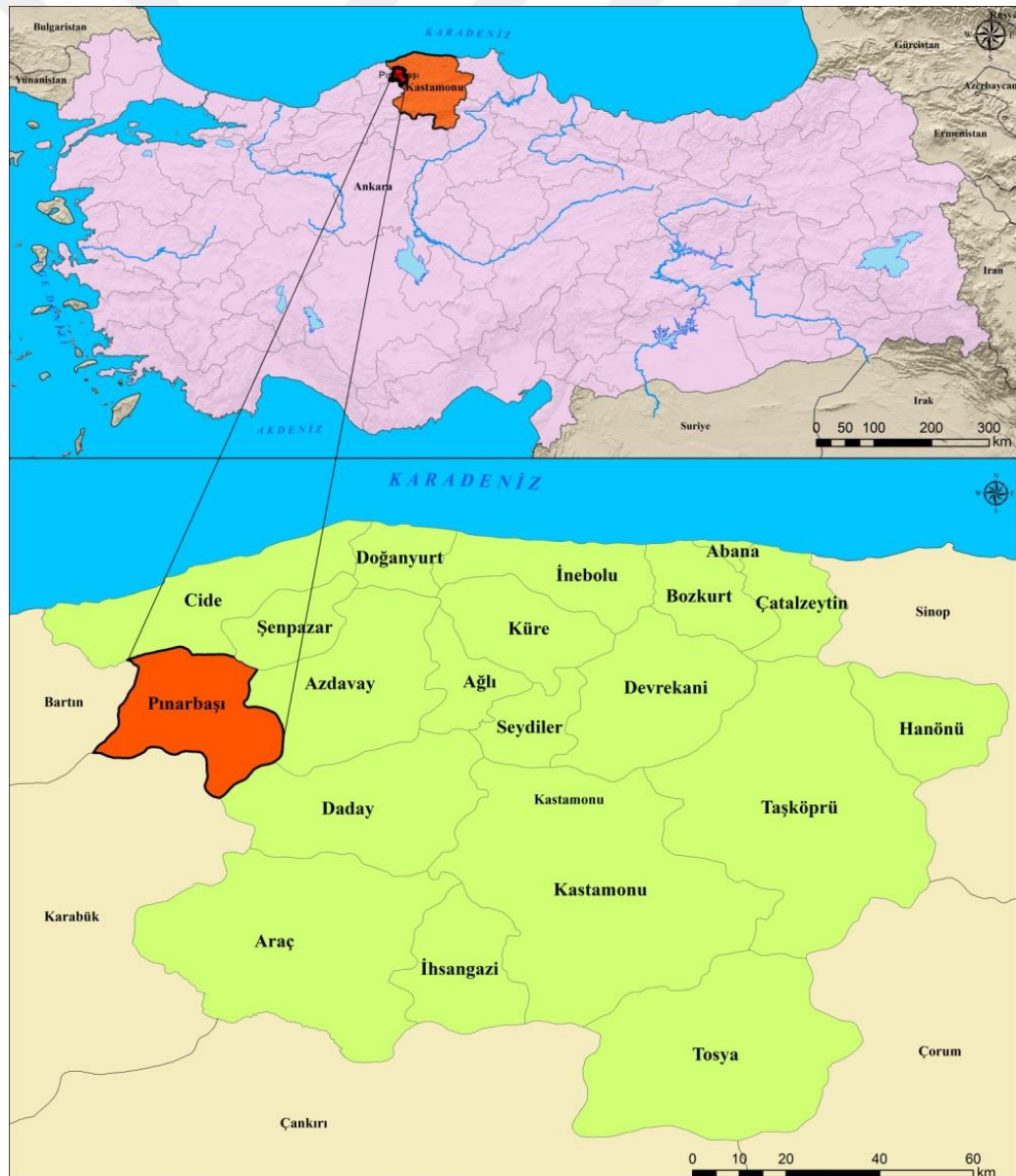
BİRİNCİ BÖLÜM

NÜFUSUN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN DOĞAL FAKTÖRLER

1.1 Çalışma Sahasının Coğrafi Konumu

Batı Karadeniz Bölümü’nde bulunan Pınarbaşı, Kastamonu’nun kuzeybatısında yer alır ve toplam yüz ölçümü 571 km²’dir. Pınarbaşı ilçesi kuzeyde Cide, doğuda Azdavay, kuzeydoğuda Şenpazar, güneyde Daday ve Eflani (Karabük), batıda Ulus (Bartın) ilçeleri ile komşudur (Harita 1).

Harita 1: Pınarbaşı İlçesi Lokasyon Haritası

Çalışma sahası, Zarı Çayı'nın Karadeniz'e paralel uzanan dağlara açmış olduğu vadi boyunca uzanmaktadır. İlçe merkezi vadi tabanında yer alırken köyler dağınık olarak ilçe genelindeki yamaçlarda yer almaktadır.

Fotoğraf 1: Pınarbaşı İlçe Merkezi

Kaynak: (www.pinarbasibelediyesi.com)

Kırsal alan ilçe merkezinin çevresinde yamaçlar üzerinde gelişmiştir. Pınarbaşı ilçe merkezinin en önemli yolu ilçeyi İstanbul'a bağlayan Eflani-Pınarbaşı yoludur. İlçeyi ikiye bölen Anadolu Caddesi Eflani – Pınarbaşı yolunun devamıdır ve ilçenin Karabük ili ile bağlantısını sağlar. Anadolu Caddesi ilçe merkezini ortadan ikiye bölmektedir. Bunun yanında ilçenin asıl kuruluş yeri olan ama günümüzde daha çok tali yol olarak kullanılan Atatürk Caddesi, Anadolu Caddesi'ne bağlıdır ve Azdavay ilçesi ile ulaşım sağlamaktadır. Atatürk Caddesi Azdavay-Pınarbaşı yolunun devamıdır. Bir diğer tali yol ise Şehit Mustafa Güneş Caddesidir. Cadde Ulus-Pınarbaşı yolunun devamı niteliğindedir ve ilçe merkezin güneybatısında Anadolu Caddesi ile birleşerek şehir merkezine doğru devam etmektedir. Ayrıca ilçeyi Şenpazar'a bağlayan bir cadde daha bulunmaktadır. İlçede herhangi bir demiryolu ulaşımı bulunmamaktadır. İlçeye ulaşım Kastamonu havalimanı ya da karayolu ile sağlanmaktadır.

1.2 Jeomorfolojik Özellikler

Bütünü ile batıda İspanya ile doğuda Himalaya dağları arasında uzanan Alp-Himalaya dağ kuşağında yer alan ülkemizde, tüm jeolojik zaman ve devirlere ait çeşitli araziler bulunmaktadır. Ayrıca ülkemiz, jeolojik devirler boyunca meydana gelen tüm dağ oluşumu (orojenez) hareketlerini yaşamıştır (Atalay, 2011: 3).

Türkiye'nin en büyük coğrafi ünitesi olan dağlar 3. Jeolojik zamanın ilk devrelerinde meydana gelen orojenik hareketlerin sonucunda oluşmuştur. Bu tarih son dağ oluşum safhası olan Alp orojenezinin ortalarına rastlamaktadır. Türkiye dağ oluşumunu yaşları itibarıyla ayıracak olursak ilk sırayı Kuzey Anadolu Dağları alır. Paleozoik yani birinci zamana uzanan bu oluşum örneklerine Türkiye'nin kuzeyinde rastlamak mümkündür (İzbırak, 1983: 132-133).

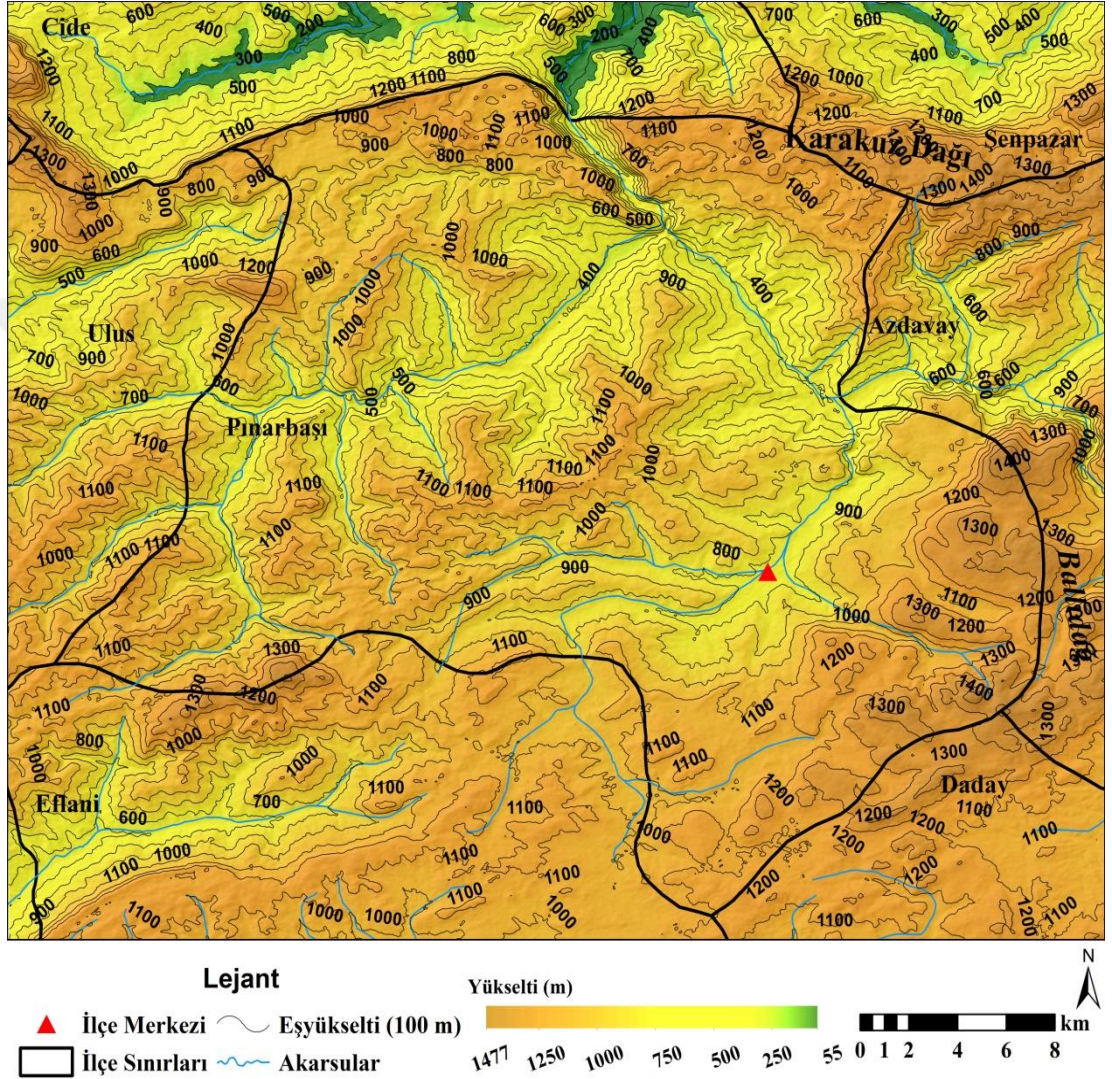
Fotoğraf 2: İlçenin Kuzeyi Dağlık Alan (Valla Kanyonu Yolu)

Kuzey Anadolu Dağları'nın birkaç sıra halinde batı-doğu doğrultusunda uzandığı görülmektedir. Bu şekilde bir sıra dağ sistemi oluşmaktadır ki bu dağların başlıcaları yine batıdan doğuya doğru gidilirse, Köroğlu Dağları, Bolu Dağları, Ilgaz Dağı, Küre Dağları, Canik Dağları, Giresun Dağları, Doğu Karadeniz Dağları, Zigana Dağları, Gümüşhane Dağları, Mescit Dağları, Yalnızçam Dağlarıdır. Zira yükseltilerine bakıldığında da yine batıdan doğuya doğru bir artış görülmektedir. Batıda 2000 metre civarında olan zirve noktaları, Canik Dağları'nda (Orta

Karadeniz) 1500 metrenin altına inmekle birlikte doğuya doğru yeniden artarak Kaçkar zirvesinde 3932 metreye ulaşmaktadır (Gönençgil, 2009: 95).

Harita 2: Pınarbaşı İlçesi Topografya Haritası

Çalışma sahası Kastamonu ilinin kuzeybatısında yer almaktadır. Kastamonu ilinin kuzeyi büyük oranda Daday-Azdavay masifi içerisinde yer almaktadır. Saha malm öncesinde evrimini tamamlamış kıtasal ve okyanusal toplulukların bir araya gelmesiyle oluşan eski bir temel üzerinde gelişmiş malm-eosen yaşlı çökel dizisinden oluşmaktadır. Kastamonu havzası geç kratese-eosen yaşlı volkanik-volkanojenik birimler ile eosen eosen-oligosen-miyosen yaşlı, sık denizel karasal çökellerden

oluşan kaya türü özellikleri bakımından yayönü havzası karakterindedir. Bölge bu tektonik yapısını Pontid ve Sakarya kıtalarının arasında yer alan okyanusun orta-geç eosende kapanması sonucu kazanmıştır (Çoban ve Aydınözü, 2016: 49).

Daday masifi olarak bilinen sahanın kayaçlarını granatlı mikaşist, granatlı amfibolit, fillit, kuvars, şist/kuvarsit, metakarbonat ve permien yaşı kayaçlar oluşturmaktadır (İl Çevre Orman Müdürlüğü, 2010: 7). Masif, progresif olarak deforme olmuş kıtasal kabuk ve ofiolit dilimleri ile kıta yokuşunda eş zamanlı olarak çökelen kratese filişinden oluşmaktadır (Şengün, Keskin, Akçaören, Altun, Sevin, Akat, Armağan ve Acar, 1990: 1).

Araştırma sahasında bulunan Valla ve Horma Kanyonları'nın yanında Ilgarini Mağarası'nın da yer alması sahanın genellikle kratese yaşı kalkerlerin geniş yer tuttuğunu göstermektedir. Geçmişinde yoğun tektonik hareketlere maruz kalan sahada paleotektonik ve neotektonik döneme ait deformasyonlar gelişmiştir (Kastamonu İli 2009 Yılı İl Çevre Durum Raporu, 2010: 7).

Fotoğraf 3: Pınarbaşı İlçe Merkezi

Kaynak: (www.pinarbasibelediyesi.com)

Farklı jeolojik birimlerin bir arada olduğu bölgede en önemli jeomorfolojik birimi dağlar oluşturmaktadır. İlçe genel anlamda doğu-batı yönlü uzanan Küre

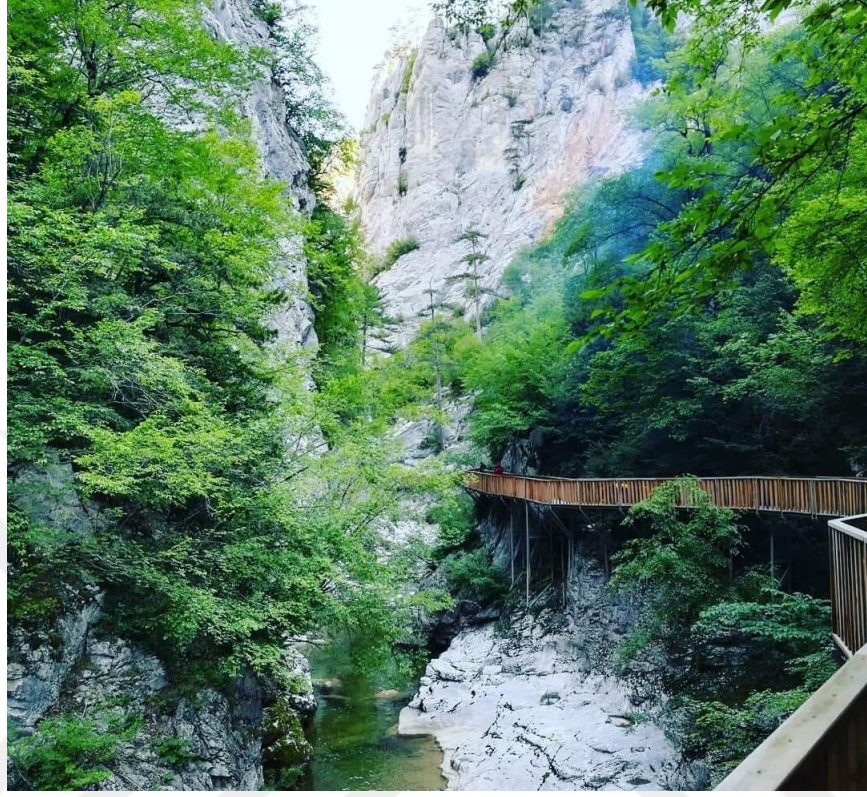
Dağları'nın içinde Zarı Çayı'nın açmış olduğu vadi üzerinde kurulmuştur (Harita 2). İlçe dağlık ve engebeli bir araziye sahiptir. Dağlar arasında kalan vadiler, küçük plato düzlükleri ile Zarı Çayı'nın vadi tabanı ekonomik faaliyet ve yerleşim sahasıdır. İlçenin belli başlı dağlarından; Kurtgirmez Dağı 1338, Büyük Dağı 1151 ve Gavurhamam Dağı 1136 metre yüksekliğe sahiptir (Çetinel, 2013: 2).

İlçe merkezi Zarı Çayı'nın açtığı vadi üzerinde kurulmuştur. Kırsal kesim de ise, topografyanın engebeli olmasından dolayı dağınık yerleşme tipi görülmektedir. Kırsal nüfus daha çok dağ yamaçlarına, vadi kenarlarına ya da tepelik alanlara kurulmuştur. Kuzey Anadolu Fay Zonu (KAFZ) ilçe sınırlarından geçmemekle beraber ilçe ikinci derece deprem kuşağında yer almaktadır.

Fotoğraf 4: Valla Kanyonu (Muratbaşı Köyü)

Fotoğraf 5: Horma Kanyonu (Ilica Köyü)

1.3 İklim Özellikleri

Kuzey Anadolu Dağları Karadeniz kıyısına paralel olarak uzanmaktadır. Bu durum deniz etkisinin iç kesimlere girmesine engel olmaktadır. Karadeniz üzerinden bölgeye gelen nemli hava kütleleri kıyının hemen gerisinden başlayan dağlar nedeniyle yükselmeye başlar ve bu yükselim sırasında içerisinde bulunan nemin tamamına yakını iç kesimlere gelemeden kuzey yamaçlarda bırakır.

Batı Karadeniz Bölümü'nün iç kesimlerinde yer alan sahada görülen iklim tipi İç Anadolu Karasal iklimi ile Karadeniz iklimi arasında geçiş iklimi olarak nitelendirilmektedir. Küre Dağları'nın güneyinde yer alan ilçenin rakımı 650 metredir. İlçede yazlar kısa ve sıcak geçerken kışlar ise uzun ve soğuk geçmektedir. (Çoban ve Aydınözü, 2016: 52).

Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün çalışma sahasında 2 adet istasyonu bulunmaktadır. Bu istasyonlardan Kar istasyonu 1010 m yükseklikte ilçe merkezinin

güneybatısında yer alırken, Pınarbaşı istasyonu ise 640 m yükseklikte ve ilçe merkezinin kuzeydoğusunda yer almaktadır.

Sıcaklık değerleri sahip olduğu iklimden dolayı yıl içinde çok fazla değişim göstermektedir. Çalışma sahasında en yüksek sıcaklık 37.6°C ile Pınarbaşı istasyonunda temmuz ayında ölçülmüştür. Kar istasyonunda ölçülen en yüksek sıcaklık ise 35.4°C'dir ve yine temmuz ayında ölçülmüştür. Minimum sıcaklık değerlere baktığımız zaman en düşük sıcaklık -23.2 °C ile Kar istasyonunda kasım ayında ölçülmüştür. Pınarbaşı istasyonunun en düşük sıcaklık verisi ise -22.9°C ile aralık ayında ölçülmüştür. İstasyonlarda ölçülen en yüksek sıcaklık ile en düşük sıcaklık değerleri karşılaştırılacak olursa arada 60.8°C fark olduğu görülmektedir. Sıcaklıklar ekstrem düzeylerde görülme de yıllık sıcaklık farkının çok fazla olduğunu göstermektedir. Karadeniz Bölgesi'nde yer almasına rağmen ılıman karasal iklim şartları daha fazla hakimdir.

İstasyonların bulunduğu yükseltilerin birbirinden farklı olması ölçülen sıcaklık değerlerinin de farklı olmasına neden olmaktadır. Pınarbaşı istasyonuna göre daha yüksekte yer alan Kar istasyonunda ölçülen maksimum sıcaklık değeri daha düşükken, minimum sıcaklık değeri daha yüksektir. Sıcaklıklar genel olarak mart ayında artmaya başlar ve ağustos ayı da dahil bu artış devam eder. Eylül ayının başlamasıyla sıcaklık değerleri düşmeye başlar.

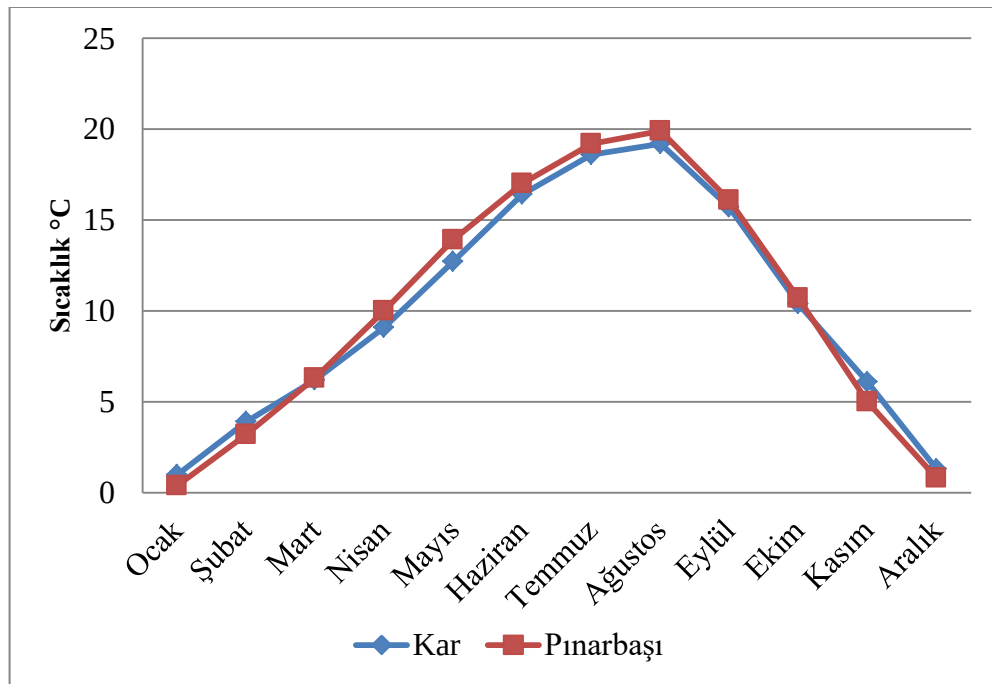
Tablo 1: Pınarbaşı İlçesi Ortalama Yıllık ve Aylık Sıcaklık Değerleri °C
(2014-2018)

	AYLAR												
İstasyonlar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Ort.
Pınarbaşı	0.4	3.2	6.3	10	13.9	17	19.2	19.9	16.1	10.7	5	0.8	10.2
Kar	1.0	3.9	6.2	9.1	12.7	16.4	18.6	19.2	15.7	10.4	6.1	1.3	10.1

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Çalışma sahasında en yüksek ortalama sıcaklık değeri 19.9°C ağustos ayında Pınarbaşı istasyonunda ölçülmüştür. En düşük sıcaklık ortalaması ise 1°C ile Kar istasyonunda ocak ayında ölçülmüştür. İki istasyon karşılaştırıldığında sıcaklığın en yüksek olduğu aylar sırasıyla ağustos, temmuz ve haziran, en düşük olduğu aylar ise sırasıyla ocak, aralık ve şubat aylarıdır (Tablo 1). Kış ayları soğuk geçmesine rağmen çalışma sahasında sıcaklık ortalamaları 0°C'nin altına düşmemektedir.

Grafik 1: Pınarbaşı İlçesi Ortalama Sıcaklık Değerleri (°C) (2014-2018)

Pınarbaşı istasyon ölçümlerine göre bölgede yıllık ortalama hava sıcaklığının 30°C üzerinde olduğu gün sayısı 38, 25°C'nin üzerinde 103, 20°C'nin üzerinde 172 gün yaşanmaktadır. Kar istasyon verileri ise 30°C'nin üzerinde 21 gün, 25°C'nin üzerinde 75 gün ve 20°C'nin üzerinde 140 gün yaşandığını göstermektedir. Minimum sıcaklığın -0,1°C'nin altında geçen gün sayısı Kar istasyonunda 86 iken, Pınarbaşı istasyonunda 114 gündür.

Bir bölgedeki yağış olasılığını bildiren bağıl (nispi) nem oranı sıcaklıkla ters orantılıdır. Buna bağlı olarak çalışma sahasında havanın ısınmaya başladığı ilkbahar aylarında bağıl nem oranı düşerken kış aylarında artmaktadır. Aylık ortalama bağıl nem oranının en yüksek olduğu ay Pınarbaşı istasyonunda %93,1 ile Kar

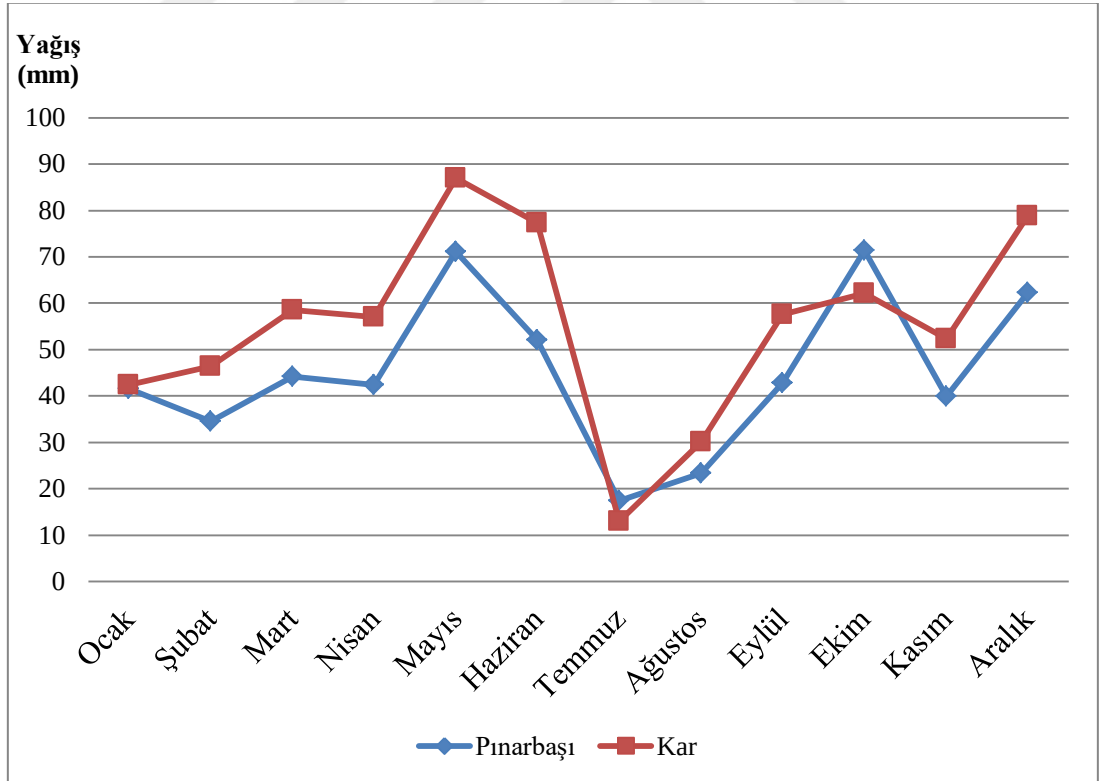
istasyonunda ise %85,1 ile aralık ayıdır. Bağıl nemin en düşük olduğu ay ise Pınarbaşı istasyonunda %70,1 ile Kar istasyonunda ise %67,9 ile nisan ayıdır.

Tablo 2: Pınarbaşı İlçesi Aylık Ortalama Yağış Değerleri (mm) (2014-2018)

	AYLAR												
İstasyon	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Top.
Pınarbaşı	41.62	34.58	44.23	42.43	71.15	52	17.36	23.38	42.80	71.32	39.96	62.24	511.50
Kar	42.42	46.38	58.48	57.06	86.98	77.26	12.94	30.16	57.58	62.10	52.36	78.78	662.50

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Grafik 2: Pınarbaşı İlçesi Aylık Ortalama Yağış Değerleri (2014-2018)

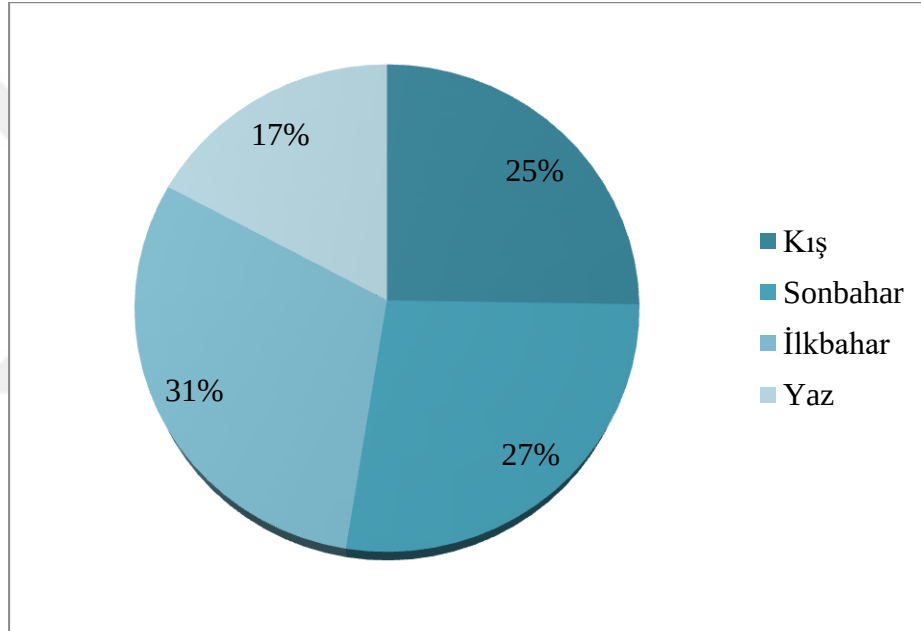

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

İklimin en önemli elemanlarından biri yağıştır. Bölgede bulunan meteoroloji istasyonları incelendiğinde ortalama yağış miktarı Pınarbaşı istasyonunda 511,50 mm

iken Kar istasyonunda 662,50 mm'dir. İstasyonların yıllık yağış toplamalarının ortalaması 587 mm'dir. Yaz ayları özellikle de temmuz ayı kurak geçmektedir. Temmuz ayında Kar istasyonu ölçümlerine göre 12,94 mm, Pınarbaşı istasyonu ölçümlerine göre ise 17,36 mm yağış düşmektedir. Kışlar nispeten daha yağışlı geçmektedir. Bu nedenle yağış rejimi düzensizdir. En fazla yağış ilkbaharda düşmektedir. En yağışlı ay Kar istasyonunda 86,98 mm yağışın düştüğü mayıs ayı iken, Pınarbaşı istasyonunda 71,32 mm yağışın düştüğü ekim ayıdır (Tablo 2).

Grafik 3: Pınarbaşı İlçesinin Mevsimlere Göre Yağış Dağılımı (%) (2014-2018)

Yağışın mevsimlere dağılışı oranı hesaplanırken meteoroloji istasyonlarının 2014-2018 yılları arası verileri dikkate alınmıştır. Grafik 3 incelendiğinde sonbahar mevsiminde düşen yağışların oranı %31, ilkbahar mevsiminde %27, kış mevsiminde %25 ve yaz mevsiminde %17'dir. Yağış kış, sonbahar ve ilkbahar mevsimlerinde artarken yaz mevsiminde belirgin bir azalış göstermektedir. Yaz mevsimi dışında yağışların mevsimlik dağılışı belirgin bir fark görülmemektedir (Grafik 3).

Tablo 3: Kar İstasyonu Rüzgar Esme Yönü, Esme Sayısı, Esme Hızı (m/sn), ve Frekansı (%)

Pınarbaşı Kar İstasyonu			
Esme Yönü	Esme Sayısı	Esme Hızı (m/sn)	Frekansı (%)
K	4163	1,7	10,77
KD	1314	1,6	3,40
D	663	1,2	1,71
SE	1646	1,1	4,23
S	5746	2,0	15,96
SW	2391	1,7	6,31
W	1380	1,4	3,60
NW	1210	1,0	3,14

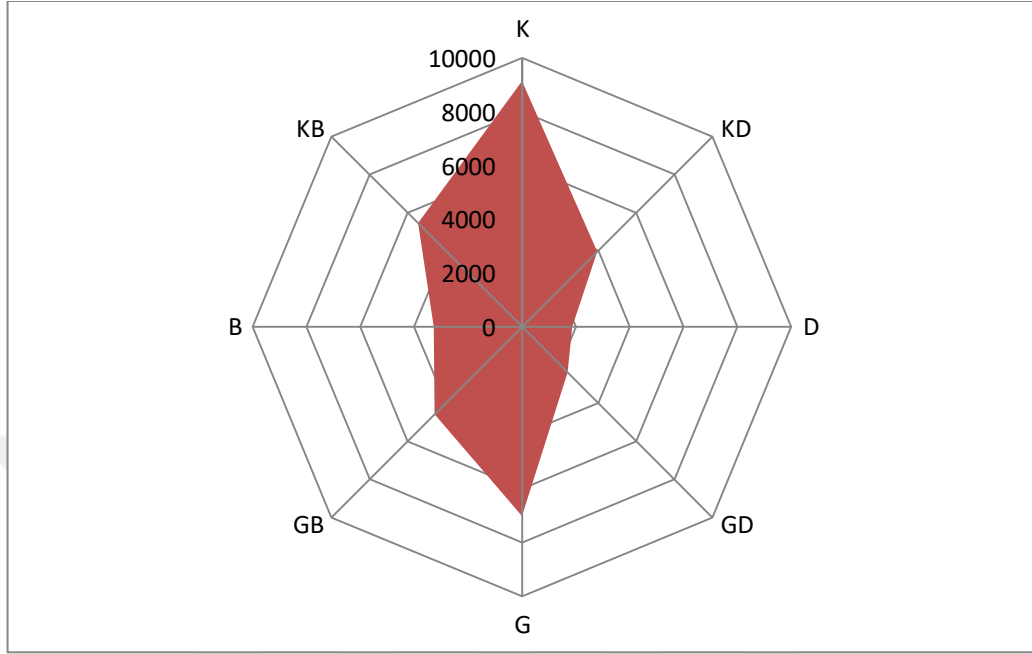
Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Tablo 4: Pınarbaşı İstasyonu Rüzgar Esme Yönü, Esme Sayısı, Esme Hızı (m/sn), ve Frekansı (%)

Pınarbaşı İstasyonu			
Esme Yönü	Esme Sayısı	Esme Hızı (m/sn)	Frekansı (%)
K	4962	1,7	12,74
KD	2637	1,3	6,85
D	1201	0,7	3,08
SE	748	0,7	1,90
S	1278	1,4	3,35
SW	2199	1,7	5,85
W	1896	1,1	4,94
NW	4246	1,0	10,95

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Grafik 4: Pınarbaşı İlçesi Rüzgar Gücü

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Sıcaklık ve yağış gibi iklim özelliklerinin bir diğeri rüzgardır. Çalışma sahasını etkisi altına alan rüzgarlar kuzey güney yönlü rüzgarlardır (Grafik 4). Bunun temel sebebi Karadeniz kıyısına paralel uzanan Küre Dağları'nın arasında yer alan kuzey güney doğrultulu uzanan vadilerdir. Rüzgar bu vadilere paralel olarak esmektedir. Küre dağları kuzeyden esen rüzgarların denizel etkinin iç kesimlere doğru sokulmasını engellemektedir. Çalışma sahasına kuzeyden esen rüzgarlar nemini Küre Dağları'nın kuzey yamacında bırakmaktadır. Güney yamaca inerken fön etkisi yapan rüzgarlar yaz mevsiminde havada kurutucu etki yapmaktadır.

Beşeri faaliyetleri en çok etkileyen unsurlardan biri olan iklim özellikleri çalışma sahasında yetiştirilen tarım ürünlerinden ev için kullanılan malzemelere kadar birçok şeyi etkilemektedir. Daha sonraki bölümlerde bölgede yetiştirilen tarım ürünleri üzerinde durulacaktır. Şehirde beton yapılar görülürken köylerde genel olarak geleneksel ahşap evlere rastlanmaktadır. Bunun yanında köylerde prefabrik evlerde bulunmaktadır. Geleneksel ahşap evler genel olarak iki katlı olup giriş katında ahırlar bulunmaktadır. Üst katta "çardak" adı verilen bir giriş vardır ve odalara bu kısımdan giriş yapılmaktadır. Kalabalık ailelerin yaşaması için tasarlanan

evlerde genel olarak her odada dolap içlerinde banyolar bulunmaktadır (Fotoğraf 6). Her evin eskiden tahıl ambarı olarak kullandığı, günümüzde ise genel olarak kış mevsiminde hayvanların yemesi için satın alınan samanların saklanması için kullandığı ambarları bulunmaktadır (Fotoğraf 7) .

Fotoğraf 6:Geleneksel Ahşap Ev - Hocalar Köyü

Fotoğraf 7: Ambar Örneği Kayabükü Köyü

1.4 Bitki Örtüsü

Kastamonu’da 1350 farklı bitki taksonu yayılış göstermekte olup bunlardan 205 tanesi ülkemiz için endemiktir. Kastamonu’da görülen en yaygın vejetasyon tipi orman vejetasyonudur. Bunun yanında dere kenarlarında riperyan vejetasyon, nemli alanlarda çayır vejetasyonu, ormanların açıldığı bölgelerde antropojenik stepler ve dağlık alanların yüksek kesimlerinde alpin stepler görülmektedir (Kastamonu İl Çevre Durum Raporu, 2018: 75).

Kuzey Anadolu Dağları’nın kuzey yamaçlarında yayılış gösteren nemli ormanlar denizden uzaklaşmaya bağlı olarak güney yamaçlarda değişikliğe uğramaktadır. Kuzey Anadolu Dağları’nın güneye bakan yamaçlarında gerek yağış gerekse sıcaklık şartlarına bağlı olarak karasal bir iklim karakteri kendini belli etmeye başlar ve bu durumun sonucunda orman toplulukları da kuru ormanlara dönüşür. Bu ormanların yüksek seviyelerdeki hakim türleri sarıçam ve karaçam, aşağı seviyelerde ise çeşitli meşe türleridir (Günel, 2013:4).

Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkı’nın (KDMP) bir kısmı Pınarbaşı ilçesi içerisinde yer almaktadır. Milli parkın kuzeyi Avrupa-Sibirya, güneyi ise İran-Turan kökenli vejetasyon türleri barındırmaktadır. Milli parkın bünyesinde Bern Sözleşmesi ile korumaya alınmış habitat alanları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Batı Karadeniz kayın ormanları, Güneydoğu Avrupa meşe-gürgen ormanları, İç Karadeniz meşe ormanları, Karadeniz şimşir-Uludağ göknarı ormanları ve Karadeniz karaçam ormanlarıdır (Öztürk, Ubaytönük ve Arıcak, 2012: 20).

Fotoğraf 8: Karışık Orman (Sarıçam, Karaçam, Meşe)

Pınarbaşı ilçesi Küre Dağları'nın güneye bakan yamaçlarında yer almaktadır. Çalışma sahasının yüksek kuşağındaki hakim türler; Uludağ göknarı, doğu kayını, karaçam ve sarıçamdır. Bu hakim türlere gürgen ve akçaağaç eşlik etmektedir. Ağaçlar yükselti ve bakı durumuna göre bazen saf bazen de karışık olarak karşımıza çıkmaktadır. Orman altı vejetasyonu bakımından da zengin olan ilçede özellikle dere kenarlarında orman gülü, taflan, çoban püskülü ve ayı üzümü bulunur. Karakavak ve sapsız meşe de geniş alanlarda yayılış göstermektedir. Ormanların tahrip edildiği alanlarda seyrek olarak ahlat, erik, armut ve muşmula bulunur. Söğüt, karaağaç, kızılâğaç, Kafkas ıhlamuru, fındık, dişbudak, papaz külâhı ve şımşır vadi içerisinde karşımıza çıkan türlerdendir. Bunların haricinde kızılıçık, geyik diken, kurtbağrı, ateş diken, mürver ve üvez de yetişmektedir.

Orman örtüsünün altında çeşitli mantar türleri yetişmektedir. Mantar özellikle yöre halkı için önemli bir ekonomik gelir kaynağıdır. Sonbahar mevsiminde yağışların başlamasıyla çam ve meşe ormanlarının altında ortaya çıkan çeşitli mantarlar yöre halkı tarafından toplanır. Çalışma sahasında yetişen mantarlara dölemen, cincile, çapaç, ebişke, gadunparma, gongulat, gurdgulağı, kanlıca, kokulu

mantar, k p rl ce, me ekızılı ve yeryaran mantarları örnek verilebilir. Ayrıca ekonomik değeri yüksek olan salep çalışma sahasının bozkır sahalarında doğal olarak yetişen bitki türlerindendir.

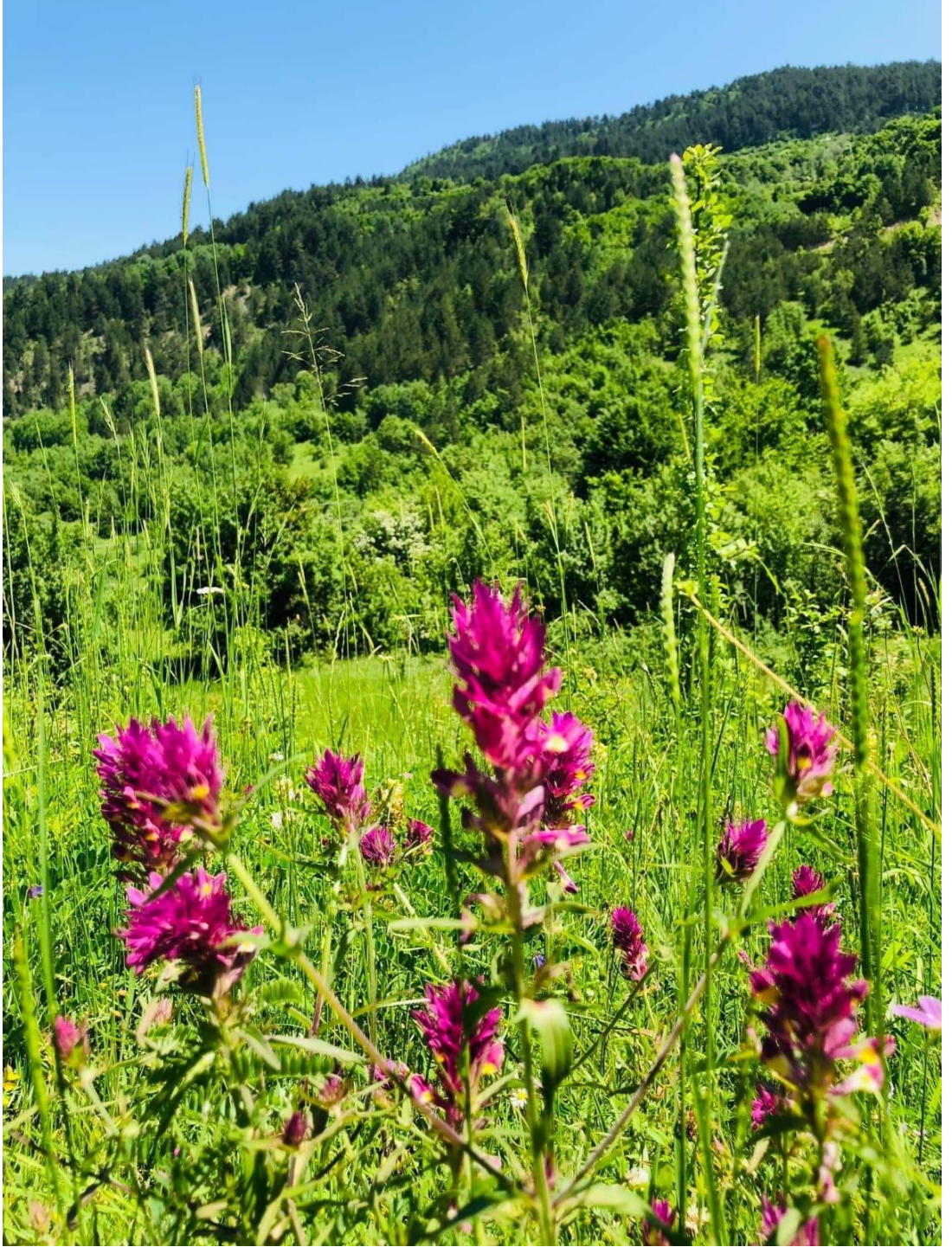
Fotoğraf 9: Cincile Mantarı

Fotoğraf 10: Riperyan Vejetasyon Ilıca Şelalesi Yolu

Fotoğraf 11: Salep Çiçeği ve Karışık Orman

1.5 Toprak Yapısı ve Su Kaynakları

İnceleme sahasında en geniş yayılışa sahip topraklar oluşum bakımından birinci derecede iklimin etkili olduğu zonal toprak türlerinden biri olan kahverengi orman topraklarıdır. Ülkemizde de genel olarak orman örtüsünün bulunduğu alanlarda yayılış gösteren kahverengi orman toprakları nemli ılıman iklim bölgelerinin topraklarıdır. Bu topraklar daha çok kışın yaprağını döken meşe, kestane, gürgen, akçaağaç ve kayın gibi yayvan yapraklı orman örtüsü altında yetişir. Sahada kireçsiz kahverengi orman toprakları da bulunur ve bunu yanında iğne yapraklı orman vejetasyonunun altında kırmızı-sarı podzolik topraklarda sınırlı olarak yayılış göstermektedir (Çoban ve Aydınözü, 2016: 52-53).

İlçenin en önemli akarsuyu olan Zarı Çayı, Çavuş köyü sınırları içinden doğar, kuzeye doğru akarak Ilıca Köyü'nde Devrekani Çayı ile birleşir ve Cide ilçesinden Karadeniz'e dökülür. İlçenin diğer önemli akarsuyu kuzeyde kalan Kanlıçay'dır. Kanlıçay Muratbaşı köyünde Devrekani Çayı ile birleşmektedir. Hem Zarı Çayı hem de Kanlıçay'ın yaz mevsiminde debileri iklime bağlı olarak oldukça azalış gösterse de hiçbir zaman akış durmaz yıl boyunca devam eder. Çalışma sahasında Zarı Çayı ve Kanlıçay'ın yan kolları da küçük dereler oluşturmaktadır. Bunlar genellikle yaz mevsiminde kurumaktadır. Ayıderesi, Kuruçay, Gökgöl ve Gürleyik bunlara örnektir.

Çalışma sahasında ilçe merkezine 12 km uzaklıkta Ilıca köyü sınırları içinde Zarı Çayı'nın Devrekani Çayı ile buluştuğu yer olan Horma kanyonunda Ilıca şelalesi bulunmaktadır. Şelale suyu yaklaşık 10 metre yükseklikten dökülmektedir. Şelale döküldüğü yerde doğal bir havuz oluşturmuştur.

Pınarbaşı ilçesine bağlı Ilıca köyünün güneydoğusundaki kiremit ocakları mevkiinin yakınında Ilıca Hamamı bulunmaktadır. Bu hamamın iki adet kaynağı bulunmaktadır. Birincisi Hamamsuyu adı verilen ve sıcaklığı 24° olan tek sıcak su kaynağıdır. Debisi yaklaşık 15lt/sn'dir. Kaynak kalsiyumlu, magnezyumlu ve bikarbonatlı termal suyu sınıfına girmektedir. Diğer kaynak Çorbacı Kaynağı'dır. Kaynağın sıcaklığı 15°C ve debisi yaklaşık 250lt/sn'dir. Soğuk su kaynağı grubuna giren kaynağın suları diğer kaynak gibi kalsiyumlu, magnezyumlu ve bikarbonatlı

termal su sınıfına girmektedir. Her iki kaynakta çok iyi-iyi sulama suyu sınıfına girmektedir (Kastamonu İli 2009 Yılı İl Çevre Durum Raporu, 2010: 11).

İlçe merkezi ve köylerin su ihtiyaçları su kaynaklarının çevresine kurulan su depolarından karşılanmaktadır. İlçe merkezinin suyu Zarı ve Gürleyik Pınarları'nın yanlarına kurulan depolardan karşılanmaktadır. İlçede bütün köylere içme suyu temini yapılmaktadır.

Fotoğraf 12: Zarı Çayı Atatürk Mahallesi

İKİNCİ BÖLÜM

NÜFUSUN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN BEŞERİ FAKTÖRLER

2.1 Yerleşme Tarihi

Bölgede bulunan arkeolojik kalıntılar Kastamonu il sınırları içerisinde tarih öncesi dönemlerden beri bu alanda insan varlığının olduğuna işaret etmektedir. Anadolu arkeolojisi üzerinde bölge için yapılan çalışmaların yetersiz olması nedeniyle Kastamonu üzerine bilgiler de özellikle erken dönemler için çok yetersizdir. Yapılan araştırmalar bölgenin paleolitik dönemle birlikte neolitik, kalkolitik ve erken tunç dönemlerine kadar kesintisiz bir yerleşime sahne olduğunu gösterir (<http://www.kastamonu.gov.tr>).

M.Ö. 2000 yılının sonlarına doğru bölgedeki kültürel yapı Kastamonu'nun Devrekani ilçesi sınırlarındaki Kınık kazılarıyla ortaya çıkmıştır. Bu kazılarda elde edilen gümüş sanat eserleri klasik Hitit sanatının özelliklerini yansıtırken, kazılarda bulunan diğer arkeolojik buluntular bölgenin erken tunç (M.Ö. 3000) döneminden itibaren iskan yeri olarak kullanıldığına kanıttır. Kazılarda bulunan Taprammi Çanağı ismini üzerine Hitit hiyeroglifleriyle yazılmış olan Taprammi yazısından almaktadır. Bu çanak üzerinde kabartma şeklinde av sahneleri yer almaktadır. Bu kelime aynı zaman da Hitit'in başkenti Hattuşa da çok önemli bir tüccara ait olduğu da bilinmektedir (<http://www.kastamonu.gov.tr>).

Bölgeye dair tarihsel bulgular orta tunç döneminde daha da aydınlanmaya başlamıştır. Bu zamanda Kastamonu ve çevresinde Pala ve Tumanna adı verilen kavimlerin yerleşik olduğu görülmektedir. Bugün Kastamonu ve çevre illeri içine alan ve Roma döneminde adına Paflagonya adı verilen Gasların kurduğu şehirlerden bir tanesi de Tumanna'dır. Prehistorik çağlardan sonra Paflagonya'da yaşayan Gaslar Sümerler'in en eski kollarından biri olan Gaşka Türkleri'dir. Devamlı olarak Mısır, Suriye ve Kaldeliler ile siyasi ve ticari münasebetlerde bulunan Gaslar Hititler ile de bazen savaşmış bazen de dost olmuşlardır. Bazı yazarlar Kastamonu adının kökeni konusunda bu ismin Gas ve Tumanna'dan türetildiğini ileri sürmüşlerdir. Gastumanna yani Gas ülkesi anlamına gelen isim zamanla değişime uğrayarak

Kastamonu olmuştur (<http://www.kastamonu.gov.tr>; Kastamonu Belediyesi Stratejik Planı, 2014: 5).

M.Ö. 1200'lü yılların sonlarına doğru Hitit Devleti yıkılırken Anadolu özellikle Balkanlar'dan gelen Trak kavimleri tarafından işgal edilmiştir. Trak kavimlerden olan ve özellikle Eskişehir-Afyon yöresinde hakimiyet kuran Frigler Kastamonu bölgesinde de siyasal bir güç olmayı başarmışlardır. M.Ö 1000 yılından itibaren bölge artık Paflagonya olarak adlandırılmaktadır. Bu bölge halkının kesin olmamakla beraber yine Balkanlar'dan gelen bir Trak kavminin uzantısı olduğu düşünülmektedir. Paflagonya'nın sınırları içerisinde doğup Karadeniz'e dökülen Gökırmak, Devrez, Soğanlı, Devrekani, Filyos ve Bartın çayları etrafında eski yerleşim yerleri sahalarının kalıntıları bulunmaktadır. Yazılı kaynaklarda Paflagonya'dan ilk bahsedilen eser ünlü ozan Hemeros'un Troya Savaşı'nı anlattığı İlyada adlı eseridir. Hemeros bu eserinde Paflagonyalıları Pylames ve oğlu Harpalion önderliğinde Akhalara karşı Troyalıların saflarında savaşan onurlu bir halk olarak gösterir (<http://www.kastamonu.gov.tr>).

M.Ö. 546 yılından itibaren bölgede Pers hakimiyeti başlar. Anadolu'da başlayan Pers hakimiyeti ile Paflagonya Frigya satraplığına (Persler'de eyaletlere verilen isim) bağlanmıştır. M.Ö. 64 yılında Roma generali Pompeipolis tarafından bölgede Paflagonya hakimiyeti sona erdirilmiştir. Taşköprü bu generalin adını alarak eyalet merkezi haline gelmiştir (Gökoğlu, 1952: 13). M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Anadolu topraklarının tamamı Bizans sınırları içerisinde yer almıştır. Kastamonu yaklaşık 12. Yüzyıla kadar Bizans hakimiyetinde kalmışsa da bu dönem içerisinde kısa sürelerle İran ve Arapların hakimiyetine geçmiştir. Bizanslılar Roma döneminden kalma idari bölünmeyi değiştirerek Anadolu'yu 17 bölgeye ayırmıştır. Bunlardan bir tanesi de Paflagonya olmuş Kastamonu ve Çankırı illerini içerisine almıştır. Bölgenin merkezi Gangra yani Çankırı idi (İbret, 2004: 163). Değişik yazılı kaynaklardan alınan bilgilere göre şimdiki adı Çamkışla eski adı Erkemle olan köyün Roma döneminde kalabalık bir yerleşim yeri olduğu belirtilmektedir. Pınarbaşı ilçesinde Ilıca, Demirtaş, Domla ve Tekkeşin köyleri Roma ve Bizans döneminde en kalabalık yerleşim yerlerindendi. Ayrıca Yamanlar köyü sınırları içerisinde yer alan Sorkun

yaylasında kaya mabetleri ve mezarları da burada büyük bir yerleşim merkezi olduğunu kanıtlamaktadır. (<https://www.kastamonu.ktb.gov.tr>).

M.S. 11. Yüzyılda Bizans İmparatorluk ailelerinden Komnenoiler'e ait bir yerleşme olarak karşımıza çıkan kent 1084 yılı itibariyle Emir Kara Tigin Bey komutasındaki Türklerin eline geçer. I. Haçlı Seferleri sonucunda Bizans'ın bu bölgenin bir kısmında tekrar hakimiyet kurması bölgede Türk-Bizans mücadelelerinin devam etmesine neden olmuştur. 1084 yılında Türklerle tanışan Kastamonu 1211 yılına kadar sürekli Bizans ve Türkler arasında el değişirir (<http://www.kastamonu.gov.tr>).

1180 tarihi sonrasında bölgeye sıklaştan Türk akınları vardır. Bu akınlar sonrasına Kastamonu, 1211–1212 tarihlerinde Anadolu Selçuklu Devletine bağlı Emir Hüsameddin Çoban Bey tarafından kati suretle Türklerin eline geçmiştir. İbn Bibi'deki kayıtlardan anlaşılacağı üzere, Paflagonya bölgesinin fatihleri, başarılarına mükâfat olarak Selçuklu sultanları tarafından ıktâ olarak verilen Kastamonu ve yöresinin sahipleri olan ve Bizanslılara karşı daimi mücadelede bulunan Türkmenlerin idarecileri durumundaki Çoban ailesidir. Yaklaşık olarak 1295'li yıllara kadar hüküm süren bu beylikten sonra, Eflâni tımarına bağlı Şemseddin Yaman Candar tarafından yine Kastamonu merkezli Candaroğulları Beyliği kurulur. Eflâni tımarına bağlı Şemseddin Yaman Candar tarafından kurulan beylik, Kastamonu'yu sınırlarına 1309 yılında I. Süleyman Paşa döneminde katar. Daha sonra merkezini Kastamonu'ya taşıyan beylik, dönem Türk İslam dünyası içerisinde bir ilim ve sanat merkezi olarak bilinir. II. Süleyman Paşa (1385–1392) döneminde Osmanlı Devleti ile yakın ilişkilerde bulunan beylik, I. Kosova Savaşında Osmanlı'ya yardım etmesine karşın belli bir süre sonra I. Murad Döneminde kendi topraklarında Osmanlı istilasına uğrar. Halkın Süleyman Paşa tarafına isyan etmesi ile Kastamonu tekrar beyliğe katılmıştır. Candaroğulları Beyliği, son beyi İsmail Bey zamanında en güçlü dönemini yaşamıştır. Bu dönemde İstanbul'un fethinde Fatih Sultan Mehmet'e destek veren beylik, 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından Osmanlı Devleti sınırlarına katılarak önemli bir sancak haline getirilmiştir (<http://www.kastamonu.gov.tr>).

Osmanlı İmparatorluğu eyaletlerden oluşurdu ve yönetici olarak eyaletlerin başında valiler yer almaktaydı. Eyaletler sancaklardan oluşur ve sancak beyi tarafından yönetilirdi. Sancaklarda kadı tarafından yönetilen kazalardan oluşmaktaydı (Bayartan, 2005: 105). Kastamonu 1846 yılında eyalet yapılır (Ortaylı, 1977:307). Osmanlı idaresinde aşağı yukarı eski Paflagonya topraklarını içine alan Kastamonu, Anadolu Eyaleti'nin bir sancak merkezi yapılmıştır (Gökoğlu, 1952: 10). Bugünkü Sinop, Bolu, Çankırı ve Zonguldak da bu eyalete dahil edilir. 1924 yılında sancaklar birer il merkezi yapılırca bugünkü Kastamonu ili oluşturulmuştur (Şahin, 2009: 17).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde idari taksimat bakımından geçmişten gelen bir yönetim merkezi olma özelliğini sürdüren Kastamonu Sancağı, doğuda Samsun, batıda İzmit, güneyde Kalecik ve kuzeyde doğal bir sınır olan Karadeniz sahili ile imparatorluğun geniş bir eyaleti olarak idari merkez olma durumunu cumhuriyete kadar devam ettirmiştir (<http://www.kastamonu.gov.tr>).

Kastamonu, Türk İstiklâl Savaşı sırasında en çok şehit veren illerden biri olmanın yanı sıra, ordunun silâh, cephane ihtiyacının nakledildiği İstanbul-İnebolu-Ankara güzergâhının güvenliğini de sağlamıştır. Kastamonu, İstiklâl Savaşında işgal altında kalmadı. İstiklâl Savaşı sırasında şiddetle ihtiyaç duyulan silah ve çeşitli mühimmatın İstanbul'dan ve Karadeniz havzasındaki bölgelerden Ankara'ya nakli Kastamonu üzerinden yapılmıştır (<http://www.kastamonu.gov.tr>). Bölge halkı millî mücadeleye lojistik destek vermenin yanı sıra Kastamonu'da kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne de katılarak Kurtuluş Savaşı'nın her safhasında görev almış, Cumhuriyetle birlikte Şapka İnkılabı'nda Kastamonu'da başlatılmıştır (İbret 2004: 164). Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yapılan yeni değişikliklerle Kastamonu 12 ilçesiyle birlikte, bir il olma özelliğini korumuştur (<http://www.kastamonu.gov.tr>). Pınarbaşı bu dönemde bu 12 ilçeden biri olan Daday'ın Azdavay nahiyesine bağlı bir köy olarak karşımıza çıkmaktadır. 01.04.1946 tarihine geldiğimizde Azdavay ilçe olmuş ve Pınarbaşı da bu ilçeye bağlı bir bucak olmuştur. Uzun bir süre bucak olarak kalan Pınarbaşı ancak 1987 yılına geldiğimizde ilçe statüsüne gelmiştir. Pınarbaşı, merkeze bağlı 6 mahalle, 27 köy ve bu köylere bağlı mahallelerden oluşmaktadır.

2.2 Nüfusun Ekonomik Özellikleri

2.2.1 Nüfusu Etkileyen Ekonomik Faktörler

Türkiye’de nüfus dağılışında etkili olan beşeri faktörler temelde doğal şartlara bağılı olarak gelişmiş ekonomik faaliyetlerle doğrudan ilişkilidir ve dinamik bir yapıdadır. Bundan dolayı ekonomik faaliyetlerin zenginliğine ve sunduğı imkanlara bağılı olarak bölgenin nüfusu da şekillenir. Nüfus miktarının belirlenmesinde etkili olan beşeri faktörlerin başlıcaları; ekonomik yapı, sanayi-ticaret faaliyetleri, ulaşım, turizm, sağık, eğitim, teknolojik gelişim ve bütünüyle şehrin sunduğı fonksiyonel imkanlar olarak sıralanmaktadır (Doğan Sertkaya, 2019a: 4).

Çalışma sahasında da fiziki faktörlerin yanında nüfusun niceliğini ve dağılışını etkileyen beşeri faktörlerin başında ekonomik nedenler gelmektedir. Ticari faaliyetlerin, sağık ve eğitim imkanlarının ilçe merkezinde toplanması burayı köylere nazaran cazibe merkezi haline getirmiş ve nüfusun burada yoğunlaşmasına neden olmuştur. Köylerde ise daha çok tarım ve hayvancılıkla uğraşan nüfus kalmaktadır.

2.2.1.1 Tarımsal Faaliyetler

İnsanlar yerleşik hayata geçmeden önce toplayıcılık ve avcılık yaparak besleniyorlardı. Bu beslenme şekli yerleşik hayata geçmekle değişmiş ve insanlar üretim yaparak beslenme ihtiyacını ziraatten karşılamaya başlamıştır. Dünya üzerinde değişik bölgelerde tarım alanlarında çok çeşitli ürünler elde edilmektedir bu daha çok iklim ve toprak özelliklerine bağılıdır (Doğan Sertkaya, 2005: 175).

“İnsanın beslenme ihtiyacı devam ettiği sürece tarım sektörü ekonomik faaliyetlerin en önemlisi olduğu gibi bu önem gün geçtikçe de artmaktadır” (Balcı Akova, 2019a: 193). Tarımsal faaliyetler üzerinde doğal çevre koşullarının olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Yer şekilleri tarımsal faaliyetleri etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Yükseklik ve eğim olarak karşımıza çıkan yer şekilleri aynı zamanda iklim üzerinde de etkili olarak bölge de yapılacak zirai faaliyetleri hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilemektedir. Topografya şartlarının yanında su kaynakları, iklim ve toprak özellikleri de tarımsal

faaliyetleri etkileyen diğer doğal faktörlerdir. Beşeri faktörler ise nüfus özellikleri, mülkiyet ve işletme büyüklükleri, kooperatifler, devlet destekleri, pazarlama, ulaşım, tarımsal girdi kullanımı, gübreleme, zirai mücadele, sulama ve tarımsal araç gereç kullanımıdır (Akova Balcı, 2019a: 197-222).

Çok eski zamanlardan beri yerleşme sahası olan ilçede tarım faaliyetleri iklim ve topografya koşullarına bağlı olarak sınırlı alanlarda yapılmaktadır. Çalışma sahasının yükseltisinin fazla olması tarım arazilerinin parçalı ve küçük olmasına sebep olmuştur. Ayrıca arazilerin miras yoluyla bölünmesi de tarım arazilerinin küçük olmasına sebep olmuştur. Bunun yanında kırsal kesimden büyükşehirlere olan göçler de tarımsal nüfusu etkilemiş ve üretim azalmıştır.

Tablo 5: Pınarbaşı İlçesi Toplam Tarım Alanı Miktarı (2004-2018)

Yıl	Tarım Alanı (Dekar)	Yıl	Tarım Alanı (Dekar)
2004	18970	2012	4893
2006	19506	2014	8399
2008	15708	2016	6636
2010	4891	2018	7319

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2018

Toplam tarım alanında yıllar içinde dalgalanmalar olmuştur. Özellikle 2008 yılından 2010 yılına geçilirken toplam tarım alanlarında %69 azalma yaşanmıştır. Bunun nedeni 2009 yılında bölgede tapu kadastro ile arazilerin kayıt altına alınmasıdır. Halk devletin vergi isteyeceğini düşünerek tarım arazilerini kendi üzerlerine kayıt ettirmek istememiştir ve araziler vefat eden aile büyüklerinin üzerinde kayıtlı kalmıştır. Bu durum tarım arazilerinin boş araziler olarak kayıt altına alınmasına sebep olmuştur. Halk 2014 yılına kadar bilinçlendirilmiştir ve 2012 yılından 2014 yılına geçilirken arazileri üzerlerine kayıt ettirmeye başlamışlardır. Bunun sonucunda da 2014 yılında tarım arazilerinin alanı yaklaşık olarak %85 artış göstermiştir. Bunun haricinde 2010 yılından 2012'ye, 2014'ten de 2016'ya geçilirken tarım alanlarında azalış görülmektedir. 2004'ten 2006'ya, 2010'dan 2012'ye ve 2016'dan 2018'e geçilirken tarım alanlarında artış görülmektedir (Tablo 5). Tarım

alanları bitkisel üretim olarak incelendiğinde en fazla payın tahıllar ve diğer bitkisel ürünlere ait olduğu görülmektedir (4382 dekar). Kurak ve yarı kurak bölgelerde toprağın dinlendirilerek mineral ve su birikimi sağlanan nadas usulü tarım alanı çalışma sahasında, tahıl ve diğer bitkisel ürünlere ait tarım alanının hemen arkasından ikinci sırayı yer almaktadır (2885 dekar). Üçüncü sırada sebze alanı (31 dekar), dördüncü sırada ise meyveler ve içecek bitkileri alanı (21 dekar) yer almaktadır. Çalışma sahasında süs bitkisi yetiştiriciliği yapılmamaktadır (Tablo 6).

Tablo 6: Pınarbaşı İlçesinde Bitkisel Üretim Alanlarının Kullanım Amacı ve Miktarları (2018)

Tarım Alanı Türü	Alan (Dekar)
Meyveler ve İçecek Bitkileri Alanı	21
Nadas Alanı	2885
Sebze Alanı	31
Süs Bitkileri	-
Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Alanı	4382
Toplam	7319

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2018

2.2.1.1.1 Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Yetiştiriciliği

Toplam tarım alanlarında yaşanan değişim tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin ekim alanlarında da değişimlere sebep olmuştur. Yıllar içerisinde değişim gösteren ekim alanı 2014 yılına kadar sürekli azalış göstermiş 2014'ten sonra artışa geçmiştir. 2018 yılında toplam ekim alanı 4382 dekar olmuştur (Tablo 7).

Tablo 7: Pınarbaşı İlçesinin Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Tarım Alanı
(2004-2018)

Yıllar	Dekar
2004	16090
2006	14090
2008	12342
2010	2230
2012	1872
2014	1867
2016	3627
2018	4382

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2018

Çalışma sahasında 2004 yılında tahıl ve diğer bitkilerin tarım alanı 16090 dekadır. Tarım alanları 2014 yılına gelene kadar yaklaşık %88 azalarak 1867 dekara düşmüştür. 2014 yılında 2016 yılına geçerken tarım alanlarında %95 artış yaşanmıştır. 2018 yılı verilerine göre 4382 dekarlık tarım alanı buğday ve diğer bitkisel ürünlere ayrılmıştır.

Tablo 8: Pınarbaşı İlçesinde Üretilen Tahıl Ürünleri ve Ekim Alanları (2018)

Tarım Ürünü	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim Miktarı (Ton)
Buğday (Durum Buğdayı Hariç)	2434	241
Arpa	48	5
Fiğ	750	341
Yulaf	1150	575

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2018

Çalışma sahasında üretilen tahıl ürünleri buğday, arpa, fiğ ve yulaftır. Buğday ekilen alan itibarıyla birinci sırada yer almasına karşın üretim miktarı bakımından 241 ton ile üçüncü sırada yer almaktadır. Ekilen alan ve üretim miktarı kıyaslaması yapılmış en fazla verimin bölgede genellikle hayvan yemi olarak kullanılan fiğden alındığı görülmektedir. 750 dekar alana ekilen fiğden 341 ton üretim yapılmaktadır. Yulaf ise üretim miktarı olarak birinci sıradadır. 1150 dekar alana dikilen yulaftan

575 ton üretim yapılmaktadır. Son olarak arpadan alınan verim 2018 yılı verilerine göre 5 tondur (Tablo 8).

2.2.1.1.2 Sebze Yetiştiriciliği

Daha çok sulanabilen sahalarda yapılan sebzecilik faaliyetleri 2004 yılında 220 dekarlık alanda yapılırken, 2016 yılına gelindiğinde %100 azalarak 0 dekara düşmüştür. 2016 yılında sebze üretim alanı kalmamış fakat 2018 yılına geldiğimizde sebze üretim alanında artış göstermiştir (Tablo 9).

Tablo 9: Pınarbaşı İlçesi Yıllara Göre Sebze Üretim Alanı (2004-2018)

Yıllar	Dekar
2004	220
2006	200
2008	150
2010	45
2012	16
2014	14
2016	0
2018	31

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2018

Üretilen sebzeler sofralık domates ve fasulyedir. Ekilen alan büyüklüğüne göre domates ilk sırada, fasulye ikinci sırada yer almaktadır. Üretim miktarlarında da ekilen alanlar ile paralellik görülmektedir. 2018 yılında 21 tonluk üretim ile domates birinci, 10 tonluk üretim miktarıyla fasulye ikinci sıradadır (Tablo 10).

Tablo 10: Pınarbaşı İlçesi Sebze Üretim Alanı ve Üretim Miktarı (2018)

Tarım Ürünü	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim Miktarı (Ton)
Fasulye	12	10
Domates (Sofralık)	19	21

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2018

2.2.1.1.3 Meyve Yetiştiriciliği

Yıllar içerisinde değişim gösteren meyve ve içecek bitkilerinin tarım alanı 2018 yılı verilerine göre 21 dekar olmuştur. Verilen yıllar itibarıyla en fazla alana

2018 yılında sahip olmuştur (Tablo 11). İlçe genelinde meyvecilik dağınık ve düzensiz ağaçlar halindedir ve dış pazara yönelik üretim yapılmamaktadır.

Tablo 11: Pınarbaşı İlçesi Meyveler ve İçecek Bitkileri Tarım Alanı (2004-2018)

Yıl	Dekar
2004	20
2006	16
2008	16
2010	16
2012	5
2014	5
2016	4
2018	21

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2018

Tablo 12: Pınarbaşı İlçesinde Üretilen Meyvelerin Ağaç Sayısı ve Üretim Miktarları (2018)

Tarım Ürünü	Ağaç Sayısı	Üretim Miktarı (Ton)
Elma	2013	64
Armut	2800	51
Ayva	240	-
Kiraz	700	-
Erik	4810	-
Kızılcık	400	6
Dut	180	-
Ceviz	450	23
Muşmula	230	-

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2018

Pınarbaşı iklimine uyum sağlayan farklı türde meyve türleri bulunmaktadır. Ağaç sayısı fazlalığına göre erik, armut, elma, kiraz, ceviz, kıızılcık, ayva ve

muşmula olarak sıralanmaktadır. Üretim miktarında ise ağaç sayısı çeşitliliği kadar çeşitlilik görülmektedir. Çalışma sahasında elmadan 64, armuttan 51, cevizden 23 ve kızılcıktan 6 tonluk meyve üretilmektedir. 2018 yılı verilerinde ayva, kiraz, erik, dut ve muşmulada herhangi bir üretim görülmemektedir (Tablo 12). Ayrıca çalışma sahasına 2018 yılında ticari olarak kaymakamlık desteği ile tek bir aile çilek üretimi yapmış ve başarı elde etmiştir.

Jeolojik ve jeomorfolojik özellikler bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak tarımsal faaliyetleri etkilemektedir. Tarımsal faaliyetleri etkileyen önemli faktörlerden biri de rölyeftir. Rölyefin etkileri yükselti ve eğim olarak karşımıza çıkmaktadır. Yükselti de doğrudan ve dolaylı olarak iklim üzerinde etkili olduğundan dolayı, eğim de dolaylı olarak iklim ve toprağa olan etkileri doğrultusunda tarımsal faaliyetleri sınırlandırmaktadır. Özellikle iklimin uygun olduğu ve tarımın entansif olarak yapıldığı geniş ve düz alanlarda birim alandan alınan verimin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Arazinin engebeli olduğu alanlarda eğimin artmasına bağlı olarak tarım alanları kesintiye uğramakta ve bu sahalarda tarımsal faaliyetlerden çok hayvancılık faaliyetleri yayılım göstermektedir (Akova Balcı, 2019b: 203-204).

Çalışma sahası da engebeli arazi yapısına sahip olduğundan dolayı tarımsal alanlar küçük parçalar halindedir. Doğal faktörlerin yanında arazilerin miras yoluyla bölünmesi de tarım arazilerinin daha da küçülmesine sebep olmuştur. “Tarımda makine kullanımı 50 dekardan daha küçük arazilerde ekonomik olmamaktadır” (Akova Balcı, 2019a: 208). Çalışma sahasında hem arazi yapısı hem de arazilerin parçalı olması entansif yöntemlerin kullanımını sınırlandırmış bunun sonucunda da birim alandan alınan verimin düşük olmasına sebep olmuştur.

Yaz aylarında su noksanlığı yaşanan ilçede iklim koşullarına uyum sağlayan tarım ürünleri tahıllardır. Tarım ve Orman Bakanlığı 2018 faaliyet raporuna göre ilçede desteklenecek tarım ürünlerinin listesinde arpa, buğday, tritikale, yem bitkileri ve yulaf yer almaktadır. Tarımsal faaliyetler ilçenin yapabileceği seviyenin oldukça altındadır. Bunun temel sebebi ikameti ilçede bulunan nüfusun aslında yıl boyunca ilçede kalmamasıdır. Kış aylarında ilçenin nüfusu çok azalmaktadır. İkameti ilçede bulunan yaşlı nüfus kış aylarını diğer illerdeki çocuklarının yanında geçirmekte

havaaların ısınmasıyla birlikte ilçeye gelmektedir. Çoğunluğu emeklilerden oluşan bu yaşlı nüfus emekli maaşıyla geçimini sağlamak ve tarımsal faaliyetlerle uğraşmamaktadır. Diğer taraftan tarımsal faaliyetler yıl boyunca ilçede kalan faal nüfusun ilgisini çekmemektedir. Bu durum ilçede yaşanan tarımsal faaliyetleri azaltmaktadır. Tarımsal faaliyetlerin gelişmemesinin bir diğer nedeni ise yapılan üretimin büyük çapta ticari olarak değerlendirilmemesidir. Üretilen ürünler büyük oranda üretici tarafından kullanılmakta geri kalan ise ilçe merkezinde satılmaktadır.

2.2.1.2 Hayvancılık Faaliyetleri

Dünya üzerinde yaşayan nüfus arttıkça beslenme ihtiyaçları da artmaya devam etmektedir. Bu nedenle gün geçtikçe tarım ve hayvancılığın önemi artmaktadır bu yüzden ülkeler entansif üretim yöntemleri geliştirmeye başlamışlardır. Bu bağlamda üretim yapılacak sahanın iklim koşulları ön planda tutularak bölgeye uygun tarım ve/veya hayvancılık faaliyetleri belirlenmektedir.

Hayvancılık faaliyetleri coğrafi konum, beslenme ve barınma koşullarına göre değişiklik göstermektedir. Çalışma sahasında da hayvancılık faaliyetleri, iklimin hayvancılık faaliyetlerine daha uygun olmasından dolayı tarımsal faaliyetlerin önüne geçmiştir. Geniş mera alanları ve otlaklardan oluşan araziler üzerinde hayvancılık faaliyetleri ilçede ekstansif olarak sürdürülmektedir. İlkbahar mevsiminin sonlarına doğru meralara salınan hayvanlar sonbaharın başlarında ahırlara alınır ve kış mevsimini ahırlarda geçirirler. Ahırlar genellikle iki katlı evlerin alt katlarında bulunmaktadır. Buda kış mevsiminde evlerin sıcak olmasını sağlamaktadır.

2.2.1.2.1 Büyükbaş Hayvancılık

Çalışma sahası sahip olduğu engebeli topografya şartları nedeniyle büyükbaş hayvancılığa daha uygundur. Geçmişten günümüze şehirlere olan göçler hayvancılık faaliyetlerini de etkilemiş ve hayvancılık faaliyetleri azalmıştır. Büyükbaş hayvanlar, saf kültür, kültür melezi ve yerli türden oluşmaktadır.

Tablo 13: Pınarbaşı İlçesinde Yetişen Bir Yaşından Küçük Buzağı ve Dana Sayıları (2018)

Buzağı ve Dana								
Saf Kültür			Kültür Melezi			Yerli		
Erkek	Dişi	Toplam	Erkek	Dişi	Toplam	Erkek	Dişi	Toplam
180	135	315	525	392	917	50	40	90

Kaynak: TÜİK, Hayvansal Üretim İstatistikleri, 2018

2018 TÜİK verilerine göre çalışma sahasında toplamda 1322 buzağı ve dana yetiştirilmektedir. %69,3'lük payla kültür melezi birinci sırada yer alırken %23,8 ile saf kültür ikinci, %6,8 ile yerli ırk üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 13). Bölgede yetiştirilen büyükbaş hayvanlar genellikle süt ve süt ürünleri üretmek amacıyla yetiştirilmektedir. Süt sığırlarında saf kültür, kültür melezi, yerli ırkta iki ve daha yüksek yaşta ve 1-2 yaş arası yetiştirilen büyükbaş hayvan sayısı 2039'dur. Kültür melezi %69'luk payla birinci sırada yer alırken, ikinci sırada %21 ile saf kültür, üçüncü sırada ise %10'luk pay ile yerli tür yer almaktadır (Tablo 14).

Tablo 14: Pınarbaşı İlçesinde Yetiştirilen Süt Sığırları Sayısı (2018)

Süt Sığırları								
Saf Kültür			Kültür Melezi			Yerli		
İki ve Daha Yüksek Yaşta İnek	1-2 Yaş Arası Dişi Düve	Toplam	İki ve Daha Yüksek Yaşta İnek	1-2 Yaş Arası Dişi Düve	Toplam	İki ve Daha Yüksek Yaşta İnek	1-2 Yaş Arası Dişi Düve	Toplam
314	114	428	1025	389	1414	152	45	197

Kaynak: TÜİK, Hayvansal Üretim İstatistikleri, 2018

Fotoğraf 13: Büyükbaş Hayvancılık Faaliyetleri

Fotoğraf 14: Büyükbaş Hayvancılık Faaliyetleri

Tablo 15: Pınarbaşı İlçesinde Yetiştirilen Sağlamayan Büyükbaş Hayvan (İki ve daha yüksek yaşta Boğa ve Öküz ile 1-2 yaş arası Tosun) Sayısı (2018)

Sağlamayan Büyükbaş								
Saf Kültür Sığırları			Melez Sığırlar			Yerli Sığırlar		
İki ve daha yüksek yaşta Boğa	1-2 yaş arası Tosun	Toplam	İki ve daha yüksek yaşta Boğa	1-2 yaş arası Tosun	Toplam	İki ve daha yüksek yaşta Boğa	1-2 yaş arası Tosun	Toplam
32	142	174	109	396	505	16	48	64

Kaynak: TÜİK, Hayvansal Üretim İstatistikleri, 2018

Süt sığırlarının yanı sıra çalışma sahasında sağlamayan saf kültür, melez ve yerli türden yetiştirilen hayvan sayısı 743'tür. Bunların içinde en fazla pay %53 ile 1-2 yaş arası melez sığırlarındır. Melez ırk yine türler arasında %67 oranla ilk sırada yer almaktadır. Melez ırkı %23 ile saf kültür, %10 ile de yerli ırk takip etmektedir.

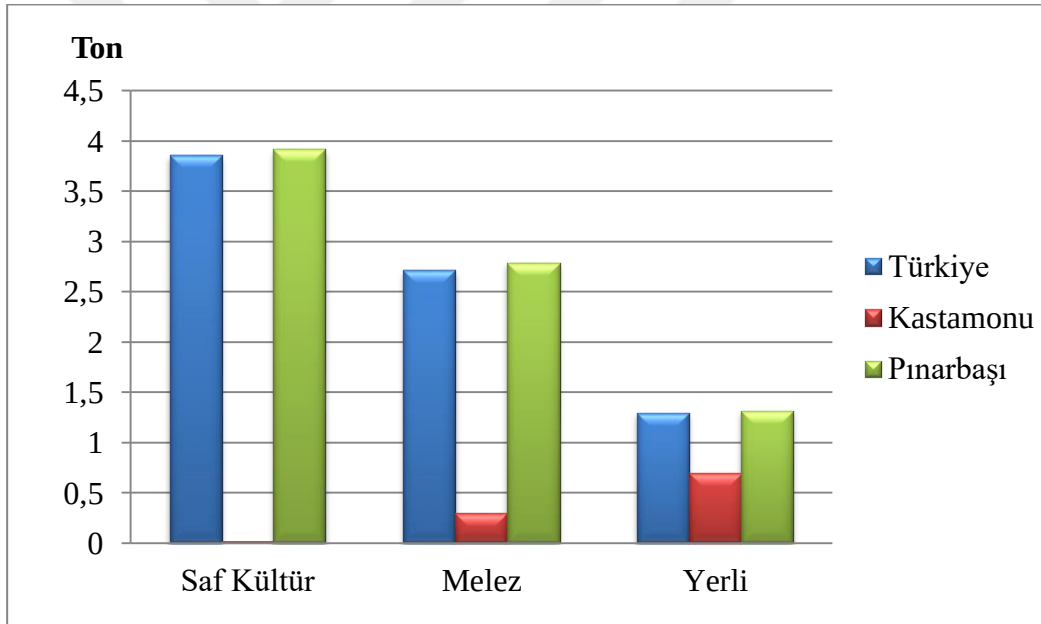
Tablo 16: Pınarbaşı İlçesinde Yıllara Göre Sağılan Büyükbaş Hayvan Sayısı ve Süt Üretim Miktarı (2004-2018)

Yıllar	Sığır Kültür		Sığır Melez		Sığır Yerli	
	Hayvan Sayısı	Süt (Ton)	Hayvan Sayısı	Süt (Ton)	Hayvan Sayısı	Süt (Ton)
2004	1	3.378	22	60.114	170	222.621
2005	4	16.89	26	72.137	344	455.8
2006	13	50.671	43	120.228	1204	1595.3
2007	66	260.112	101	283.738	1462	1937.15
2008	13	50.671	39	108.205	1290	1709.25
2009	-	-	95	264.532	2057	2725.684
2010	146	574.274	284	793.505	1935	2563.875
2011	155	608.054	292	817.55	2150	2848.75
2012	163	641.835	297	829.573	2159	2860.145
2013	161	631.701	301	844.596	2165	2868.122
2014	157	618.189	320	894.496	2081	2557.59
2015	128	503.334	287	803.123	1705	2259.629
2016	133	523.602	301	841.596	1557	2062.495
2017	253	993.156	818	2286.737	141	186.878
2018	270	1060.717	882	2464.674	131	173.204
Toplam	1.663	6.519.694	4.108	10.664.224	20.551	15.925.653

Kaynak: TÜİK, Hayvansal Üretim İstatistikleri, 2018

2018 TÜİK verilerine göre toplamda 1283 adet sağılabilen hayvan bulunan araştırma sahasında bu hayvanların %69'unu sığır melezi, %21'ini sığır kültürü, %10'unu da yerli tür oluşturmaktadır. Yine 2018 yılı verilerine göre tür başına alınan ortalama süt verimi kültür sığırında 3,92 melez sığırlarında 2,79 yerli sığırdan ise 1,32 ton'dur (Tablo 16). Bu ortalama Türkiye'de kültür sığırıcılığından 3,86 melez sığırdan 2,72 yerli türden ise 1,30 tondur. Kastamonu genelinde ise hayvan başına alınan verim yerli türde 0,7 melez sığırında 0,3 kültür sığırında ise 0,02'dir (Grafik 5). Ortalama hayvan başına alınan verimde Pınarbaşı ilçesi hem Türkiye hem de Kastamonu ilinden daha ileridedir (TÜİK, 2018).

Grafik 5: Türkiye, Kastamonu ve Pınarbaşı Büyükbaş Hayvan Süt Üretimi Ton (2018)

2.2.1.2.2 Küçükbaş Hayvancılık

Çalışma sahasında mevcut şartlara uygun küçükbaş yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği sahanın iklim ve topografya şartlarından dolayı çok fazla gelişmemiş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin gerisinde kalmıştır. Yetiştirilen küçükbaş hayvanlar yerli koyun, merinos, kıl keçisi ve tiftik keçisidir. Sağılamayan hayvan sayısı toplam 480'dir. Bunlar arasında en fazla pay %77'lik oranla yerli koyuna aittir. Bunu sırasıyla %13 ile kıl keçisi ve diğerleri, %6 ile merinos koyun ve %4 ile tiftik keçisi takip etmektedir. Yerli koyun

içerisinde en fazla pay ise %74 ile iki ve daha yukarı yaşta koyuna aittir. En az pay ise %1 ile 6 aydan küçük dişi ve erkek kuzuya aittir. Toplam sağılamayan küçükbaş hayvanların içerisinde en az pay %0,4 ile iki ve daha yukarı yaşta tekeye aittir (Tablo 17).

Tablo 17: Pınarbaşı İlçesinde Yetiştirilen Sağılmayan Koyun ve Kıl Keçisi (2018)

Koyun Yerli ve Diğerleri					
6 aydan küçük (Dişi ve Erkek) Kuzu	6-12 ay arası (Dişi ve Erkek) Toklu	12-24 ay arası (Dişi ve Erkek) Şişek	İki ve daha yukarı yaşta Koyun	İki ve daha yukarı yaşta Koç	Toplam
4	38	41	275	13	371
Koyun Merinos					
6 aydan daha küçük (Dişi ve Erkek Kuzu)	6-12 ay arası (Dişi ve Erkek) Toklu	12-24 ay arası (Dişi ve Erkek) Şişek	İki ve daha yukarı yaşta Koyun	İki ve daha yukarı yaşta Koç	Toplam
2	0	8	9	9	28
Kıl Keçisi ve Diğerleri					
6 aydan küçük (Dişi ve Erkek) Oğlak	6-12 ay arası (Dişi ve Erkek) Çebiç	12-24 ay arası (Dişi ve Erkek) Gezdan	İki ve daha yukarı yaşta dişi Keçi	İki ve daha yukarı yaşta Teke	Toplam
17	13	13	16	4	63
Tiftik Keçisi					
6 aydan küçük (Dişi ve Erkek) Oğlak	6-12 ay arası (Dişi ve Erkek) Çebiç	12-24 ay arası (Dişi ve Erkek) Gezdan	İki ve daha yukarı yaşta dişi Keçi	İki ve daha yukarı yaşta Teke	Toplam
3	4	3	6	2	18

Kaynak: TÜİK, Hayvansal Üretim İstatistikleri, 2018

Çalışma sahasında sağılan küçükbaş hayvanlara baktığımızda en fazla pay %55 ile yerli koyuna aittir. Koyun sayısı yıllara göre değişiklik göstermiştir. Son yıllara baktığımızda 2016 yılından 2018 yılına kadar %96'lık oranda artış yaşanmıştır. Bölgede yetiştirilen küçükbaş hayvan sıralamasında merinos koyunu %24'lük oranla ikinci sırada, %16 ile kıl keçisi üçüncü, %5 ile tiftik keçisi son sıradadır. Merinos koyunu 2010 yılında çalışma sahasında yetiştirilmeye başlanmış ve 2011 yılında 208 adet olan koyun sayısı 2018 yılına geldiğimizde %96 oranında azalarak 7'ye

düşmüştür. Kıl keçisi ve tiftik keçisi sayıları yıllara göre değişiklik gösterse de sürekli azdır. Üretilen süt miktarı da hayvanların sayısına göre değişiklik göstermiş yıllar içinde bazen artmış bazen azalmıştır. 2018 yılı TÜİK hayvansal üretim istatistiklerine göre, üretilen toplam süt miktarında en fazla pay %91’lik oranla yerli koyuna aittir. Yerli koyun süt üretimini %6 ile kıl keçisi sütü, %2 ile merinos ve %1 ile tiftik keçisi sütü takip etmektedir (Tablo 18).

Tablo 18: Pınarbaşı İlçesinde Sağılan Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Süt Üretim Miktarı (2004-2018)

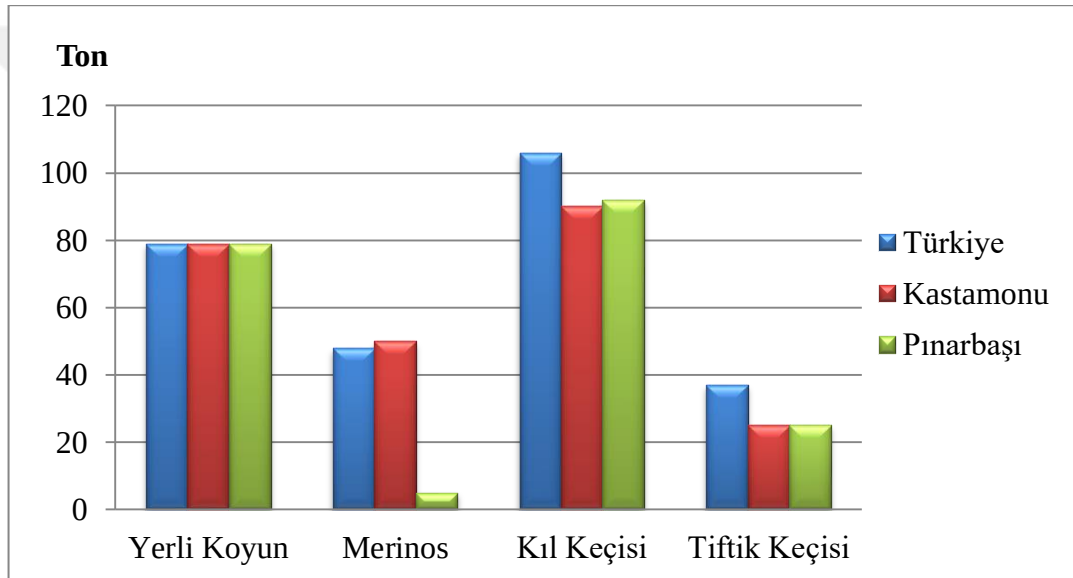
Yıllar	Koyun Sayısı (Yerli ve Diğer)	Koyun Sütü (Ton)	Kıl Keçisi ve Diğer	Kıl Keçisi Sütü (Ton)	Merinos (Koyun)	Merinos Sütü (Ton)	Tiftik Keçisi	Tiftik Keçisi Sütü (Ton)
2004	149	11.803	7	0.598	-	-	8	0.208
2005	141	11.147	8	0.747	-	-	12	0.311
2006	166	13.114	17	1.494	-	-	17	0.415
2007	208	16.393	33	2.988	-	-	18	0.457
2008	174	13.77	17	1.494	-	-	17	0.415
2009	166	13.114	29	2.615	-	-	-	-
2010	186	14.688	8	0.747	183	9.13	25	0.623
2011	216	17.048	7	0.598	208	10.375	12	0.311
2012	208	16.393	9	0.822	199	9.96	10	0.249
2013	190	15.016	7	0.598	182	9.089	12	0.291
2014	185	14.622	7	0.598	173	8.674	10	0.249
2015	125	9.902	7	0.598	102	5.105	11	0.27
2016	116	9.18	6	0.523	87	4.358	12	0.291
2017	173	13.704	12	1.046	7	0.332	3	0.83
2018	228	18.032	13	1.195	7	0.374	5	0.125
Toplam	2631	207,925	781	16.063	1148	57.356	172	4.298

Kaynak: TÜİK, Hayvansal Üretim İstatistikleri, 2018

2018 TÜİK verilerine göre Türkiye yıllık süt verimliliği hayvan başına yerli koyunda 79 merinosta 48 kıl keçisinde 106 tiftik keçisinde ise 37 kg’dır. Kastamonu

iline baktığımızda bu sayılar yerli koyunda 79, merinosta 50, kıl keçisinde 90, tiftik keçisinde 25 kg'dır. Çalışma sahasında yerli koyundan 79, merinostan 5,3 kıl keçisinden 92, tiftik keçisinden ise 25 kg'lık süt verimi alınmaktadır. Pınarbaşı ilçesi bu sayılarla, yerli koyun süt verimliliğinde Türkiye ve Kastamonu ile aynı, merinos süt verimliliğinde Türkiye ve Kastamonu'nun gerisinde, kıl keçisi süt verimliliğinde Türkiye'den geride Kastamonu'dan ileride, tiftik keçisi süt verimliliğinde ise Türkiye'den geride Kastamonu ile aynıdır.

Grafik 6: Türkiye, Kastamonu ve Pınarbaşı Küçükbaş Hayvan Süt Üretimi (2018)

Ev tekstili, giyim ve yalıtım sanayi gibi birçok alanda kullanılan koyun yünü ve kıl keçisi son yıllarda fabrikasyon ürünlerin gerisinde kalmış olsa da doğal olması nedeniyle önemini korumaktadır. Çalışma sahasında da koyun ve keçilerin etinden ve sütünden yararlanıldığı gibi yün ve kıllarından da yararlanılmaktadır.

Yerli koyun ve merinos bölgede yün üretiminde kullanılan küçükbaş hayvanlardır. Çalışma sahasında 2010 yılından sonra yetiştirilmeye başlanan merinos koyunu 2014 yılında 523 adet iken 2018 yılına geldiğimizde bu sayı %94'lük oranda azalarak 28'e düşmüştür. Yerli koyunda ise özellikle 2014 yılında 2017 yılına kadar olan azalma dikkat çekmektedir. 2014 yılında 888 adet olan yerli koyun sayısı %69 azalarak 2017 yılında 277'ye düşmüştür. 2017 yılından 2018'e geçilirken %34'lük artışla yerli koyun sayısı 371'e yükselmiştir. Kıl keçisi 2004 yılından 2007 yılına

kadar %144 artış, 2007'den 2012 yılına %86 azalma ve 2012'den 2018'e %318'lik artış göstermiştir. Tiftik keçisinde ise son zamanlarda yaşanan azalma dikkat çekmektedir (Tablo 19) .

Tablo 19: Pınarbaşı İlçesinde Kırkılan Hayvan Sayısı ve Yıllara Göre Yün ve Kıl Üretimi (2004-2018)

Yıllar	Koyun Sayısı (Yerli ve Diğer)	Koyun Yünü (Ton)	Kıl Keçisi ve Diğer	Keçi Kılı (Ton)	Merinos (Koyun)	Koyun Yünü (Ton)	Tiftik Keçisi	Keçi Kılı (Ton)
2004	557	0.975	36	0.023	-	-	25	0.034
2005	520	0.91	40	0.025	-	-	35	0.047
2006	600	1.05	65	0.041	-	-	90	0.121
2007	746	1.306	81	0.052	-	-	52	0.07
2008	630	1.103	65	0.041	-	-	50	0.067
2009	625	1.094	-	-	-	-	-	-
2010	664	1.162	57	0.036	505	1.732	49	0.066
2011	840	1.47	15	0.01	640	2.195	27	0.036
2012	790	1.383	11	0.007	590	2.023	24	0.032
2013	715	1.251	20	0.013	530	1.817	35	0.047
2014	888	1.554	25	0.016	523	1.793	30	0.04
2015	575	1.006	28	0.018	321	1.101	35	0.047
2016	516	0.903	33	0.021	299	1.025	39	0.052
2017	277	0.485	39	0.025	24	0.082	10	0.013
2018	371	0.649	46	0.029	28	0.096	15	0.02
Toplam	9.314	16,301	561	0,357	3.460	11,864	516	0,692

Kaynak: TÜİK, Hayvansal Üretim İstatistikleri, 2018

2018 yılı TÜİK hayvansal üretim istatistiklerine göre çalışma sahasında küçükbaş hayvanlardan elde edilen toplam yün, tiftik ve kıl 0,794 tondur. Bunun içinde en fazla pay %81'lik oranla yerli koyun yününe aittir. Bunu sırasıyla %12 ile merinos yünü, %4 ile keçi kılı ve %3 ile tiftik takip etmektedir. 2018 yılı küçükbaş hayvan verimi adet başı yerli koyunda 1,7kg, merinosta 0,3 kg, kıl keçisinde 0,6 kg ve tiftik keçisinde 0,1 kg'dır.

2.2.1.2.3 Arıcılık Faaliyetleri

Arıcılık gerek bal arılarının yaşam biçimi gerekse ihtiyaçlarını doğadan toplamaları gerekçesiyle doğaya en bağımlı hayvancılık faaliyetidir. Bu özellikleriyle arıcılık Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan bir köprü konumundaki Türkiye sahip olduğu doğal özellikleriyle dünya ülkeleri arasında arıcılık faaliyetleri için oldukça avantajlı bir konumdadır (Kekeçoğlu, Gürcan ve Soysal, 2007: 227).

Arıcılık, arıların ürettiği ihtiyaç fazlası bal ve polenlerinin alınması faaliyetidir. Çalışma sahasını da içine alan Kastamonu'da iklim ve bitki örtüsü bölümünde de değinildiği gibi 1350 adet bitki taksonu yer almaktadır ve bunlardan 205 tanesi endemiktir. İlçenin zengin orman örtüsüne sahip olması, ilçede büyük sanayi tesislerinin bulunmaması ve tarımda ilaçlamanın çok düşük seviyelerde olması arıcılık faaliyetlerinin doğal ve organik şekilde yapılmasına olanak sağlamıştır. Bu durumlar arıcılık faaliyetleri üzerinde olumlu etkiler yapmaktadır. Arı işletmelerinin arıcılık kayıt sistemine kayıt olabilmesi için en az 20 adet kovani olmalıdır fakat ilçede arıcılık faaliyetleri geçim kaynağı olarak yapılmadığından dolayı büyük işletmelere rastlamak mümkün değildir. 2018 yılında ilçede bulunan arıcılık kayıt sistemine kayıtlı olan sadece 9 işletme bulunmaktadır.

Tablo 20: Pınarbaşı İlçesi Arıcılık Faaliyeti Yapan İşletme Sayısı (2004-2018)

Yıllar	İşletme Sayısı
2004	28
2006	28
2008	28
2010	27
2012	30
2014	10
2016	4
2018	38
Toplam	193

Kaynak: TÜİK, Hayvansal Üretim İstatistikleri, 2018

Çalışma sahasında arıcılık yapan işletme sayısı 2004 yılında 28 iken bu sayı %35 oranında artarak 2018 yılında 38'e yükselmiştir (Tablo 20). Çalışma sahasında 2004 ve 2018 yılları kıyaslandığında sadece eski tip kovan sayısında artış olduğu

yeni tip kovan sayısı, üretilen bal ve balmumunda ise azalma olduğu görülmektedir. Arıcılık faaliyetlerinin ana geçim kaynağı olarak yapılmayıp ek gelir olarak, aile içi kullanım için ya da hobi olarak yapılması işletmelerin sayısı üzerinde oldukça etkili olmaktadır.

Tablo 21: Pınarbaşı İlçesi Yıllara Göre Kovan Sayısı Bal ve Balmumu Üretimi

Yıllar	Kovan Sayısı (Eski Tip)	Kovan Sayısı (Yeni tip)	Üretilen Doğal Bal (Ton)	Üretilen Balmumu (Ton)
2004	75	1150	18.375	0.613
2005	70	1200	19.05	0.635
2006	70	950	15	0
2007	60	1000	16	0.1
2008	70	1100	20	0.5
2009	75	1200	21	0.5
2010	70	1150	21.5	0.47
2011	65	1000	21	0.41
2012	60	1100	21.1	0.39
2013	55	1200	22.8	0.418
2014	58	1220	22.95	0.422
2015	43	994	0.5	0.015
2016	42	1020	0.55	0.012
2017	340	135	1.02	0.016
2018	240	140	0.98	0.011
Toplam	1.393	14.559	221.825	43.122

Kaynak: TÜİK, Hayvansal Üretim İstatistikleri, 2018

2018 TÜİK hayvansal üretim istatistiklerine göre çalışma sahasında toplam 380 adet kovan bulunmaktadır. Bunların %63'ü eski tip, %27'si yeni tip kovanlardan oluşmaktadır. Eski ve yeni tip kovan sayısı yıllar içinde değişim göstermiş olup 2018 yılında bir önceki yıla göre eski tip kovan sayısı %29 azalarak 240 olmuş yeni tip kovan sayısı da bir önceki yıla göre %4 artarak 140 olmuştur. Yeni tip kovanda 2004'ten 2018 yılına kadar olan azalma dikkat çekmektedir. 2004 yılında 1150 adet olan kovan sayısı 2018 yılına gelindiğinde %88 azalarak 140'a düşmüştür. 2018 yılı verilerine göre Türkiye genelinde 107,920097 ton bal, 3,98713 ton balmumu üretilmektedir. Kastamonu da 359,053 ton bal, 23,603 ton balmumu üretilmektedir

(Tablo 21). Çalışma sahasında bal ve balmumu üretiminde de azalan kovan sayısına bağlı olarak azalma olmuştur. 2004 yılında 18,375 ton olan bal üretimi %94 azalarak 2018 yılında 0,98 ton olmuştur. Balmumu üretimi de 2004 yılında 0,613 ton iken 2018 yılına gelindiğinde %98 azalarak 0,011 tona düşmüştür. Pınarbaşı ilçesinin bal üretiminde Kastamonu ilindeki payı %0,2 Türkiye genelindeki payı ise %0,0000009'dur. Balmumu üretiminde ise Kastamonu ilindeki payı %0,04 iken Türkiye genelindeki payı %0,000002'dir.

2004 yılı ile 2018 yılları arasında dalgalanmalar yaşayan bal üretimi 2014 yılı sonrasında ani bir düşüş göstermiştir. 2017 yılında bir önceki yıla göre artış gösterse de 2018 yılında tekrar azalmıştır. Bal üretiminin azalmasında sağanak yağışlar sonucu faunanın çiçeklerini kaybetmesi, tarımda kullanılan ilaçların arı popülasyonu üzerinde olumsuz etkiler yapması ve yabani hayvanların köylere inerek kovanlara zarar vermeleri etkilidir.

Fotoğraf 15: Yeni Tip Kovan Örnekleri

2.2.1.2.4 Kümes Hayvanları Yetiştiriciliği

Kümes hayvancılığında en fazla üretim yumurta tavuğunda yapılmakta bunu sırasıyla hindi, ördek ve Beç tavuğu, kaz ve et tavuğu takip etmektedir. 2018 T  K hayvansal üretim istatistiklerine göre toplam kümes hayvanlarının sayısı 2205'tir. Yumurta tavuğu sayısı kümes hayvanlarının %87'sini oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla %11 ile hindi ve %1'lik paylarla kaz ile ördek ve Beç tavuğu takip etmektedir.

Tablo 22: Pınarbaşı İlçesi Yumurta Tavuğu, Et Tavuğu,  rdek ve Beç Tavuğu, Kaz ve Hindi Sayısı (2004-2018)

Yıllar	Yumurta Tavuğu Sayısı	Et Tavuğu Sayısı	�rdek ve Beç Tavuğu Sayısı	Kaz Sayısı	Hindi Sayısı
2004	9950	0	0	0	800
2006	4720	0	45	-	150
2008	4800	50	10	10	250
2010	4500	0	10	20	250
2012	4050	0	6	10	190
2014	3705	0	6	11	187
2016	2987	0	5	9	102
2018	1915	0	24	26	240
Toplam	36.627	50	106	86	2169

Kaynak: T  K, Hayvansal  retim İstatistikleri, 2018

Yumurta tavuğu sayısı yıllar içinde sadece 2006 yılından 2008 yılına geçilirken artmış diğer zamanlarda azalmıştır. 2004 yılından 2018 yılına kadar geçen zamanda %80 azalarak 9950'den 1915'e gerilemiştir. Et tavuğu sadece 2008 yılında yetiştirilmiştir.  rdek ve Beç tavuğu ile kaz sayısında yıllar içerisinde dalgalanmalar yaşanmıştır. Son yıllara baktığımızda 2016 yılından 2018 yılına geçilirken ördek ve Beç tavuğu sayısı %380, kaz sayısı ise %190 artmıştır. 2004 yılında 800 çalışma

sahasında 800 adet olan hindi sayısı yıllar içerisinde %70 azalarak 2018 yılında 240'a düşmüştür (Tablo 22).

Fotoğraf 16: Kumes Hayvancılığı Faaliyetleri

İlçede hayvancılık, iklim ve topografya şartlarının uygunluğu ve bölgede yetiştirilen tarım ürünlerinin ekonomik değerinin düşük olmasından dolayı tarım faaliyetlerinin önüne geçmiştir. Kırdan kente olan göçler de hayvancılık faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Kente göç eden aileler hayvancılıkla uğraşmayı bırakmışlardır. Küçükbaş hayvancılık çalışma sahasında karşımıza sınırlı olarak çıkmaktadır. Küçükbaş hayvanların süt ve eti haricinde yün, kıl ve tiftiğinden de yararlanılması sahada önemini korumasında etkili olmuştur. Arıcılıkta köyden kente olan göçten oldukça etkilenmiştir. Azalan kovan sayıları ile birlikte üretilen bal da azalmıştır. Büyük ve küçükbaş hayvana göre bakımı ve beslemesi daha kolay olan kümes hayvanlarının sayısı geçmişte meydana gelen azalmalara rağmen genel olarak son yıllarda artış göstermiş sadece yumurta tavuğunda azalma meydana gelmiştir.

Bölgede 387 adet hayvansal ürün işletmesi bulunmaktadır. Bunların çoğunluğu büyükbaş hayvan işletmesidir. Her köyde ana geçim kaynağı hayvancılıktır. Hayvan barınakları modern olmayıp, ev altında eski tip barınaklar şeklindedir. Hayvancılık faaliyetleri tarımsal faaliyetlere göre daha gelişmiş olsa da ilçe kapasitesinin çok altındadır. İklim ve topografya şartları nedeniyle hayvancılık faaliyetlerine daha uygun olan ilçede hayvancılığın çok gelişmemesinin sebebi tarımsal faaliyetlerde olduğu gibi ikameti ilçede bulunan nüfusun yıl boyunca ilçede kalmamasıdır. Yıl boyunca bakım isteyen ve geleneksel yöntemlerle yapılan hayvancılık faaliyetleri nüfusun kış aylarında ilçede kalmaması sonucu çok gelişmemiştir. Bunun yanında ilçenin nüfusunun çoğunluğunu yaşlı nüfus oluşturmaktadır. Hayvancılıkla uğraşan nüfusun %90'ı 40 yaşından daha büyük çiftçilerden oluşmaktadır. İlçede yaşayan nüfusun çoğunluğunu emekli nüfusun oluşturması da hayvancılık faaliyetlerinin gelişmemesine etki etmektedir. Ekonomik geçimini emekli maaşıyla sağlayan bu nüfus herhangi bir ekonomik faaliyetle ilgilenmemektedir.

2.2.1.3 Ormancılık Faaliyetleri

Ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik gelişmelerin hızlı olduğu günümüzde orman, ağaç topluluğu olmanın yanında, başta odun hammaddesi olmak üzere çok değişik ürünler ve hizmetler üreterek topluma fayda sağlamaktadır (Akova Balcı, 2019(a): 259).

Türkiye 78 milyon hektarlık alanıyla ekolojik bakımdan zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Bu zenginlik içerisinde ormanlarda ayrı bir yer tutmaktadır. Ağaçsız ormanlık alanlar hariç ülke topraklarının %28,6'sını ormanlık alanlar oluşturmaktadır (Orman Genel Müdürlüğü, 2015: 6). Türkiye ormanlarının neredeyse tamamı Orman Genel Müdürlüğü (OGM) tarafında idare edilmektedir. Ormanlık alanda karışım eğer %10'dan az ise o alan saf orman olarak nitelendirilmektedir. Türkiye genelinde saf ormanlar toplam ormanlık alanın %62, karışık ormanlar ise %32'sini oluşturmaktadır. Yaprak türlerine göre değerlendirildiğinde ise ibreli (iğne yapraklı) ormanlar %48, yapraklı ormanlar %33, karışık ormanlar ise %19 paya sahiptir. Meşe ormanları 5,9 milyon hektar ile en fazla yayılışa sahip ormanlardır. Bunu sırasıyla kızılçam, karaçam, kayın, sarıçam, ardıç ve göknar ormanları takip etmektedir (OGM, 2015: 22-23).

Kastamonu ilinin toplam alanı 1.320.561 hektardır ve bu alanın %66,2'si ormanlarla kaplıdır. Kastamonu bu oran ile ülke düzeyinde üçüncü sıradadır (kastamonuobm.ogm.gov.tr). Pınarbaşı ilçesinde ise bu oran %69'dur. Pınarbaşı'nda 1 adet orman işletme müdürlüğü ve bu müdürlüğe ait 4 adet orman işletme şefliği bulunmaktadır. Bunlar Pınarbaşı İşletme Müdürlüğü, Çöme, Kurtgirmez, Sarnıç ve Sorkun İşletme Şeflikleri'dir. Toplam ormanlık alanların en fazla bulunduğu yerler Kurtgirmez İşletme Şefliği'ne aittir. Ormanlık alanların %72'si verimli %28'i bozuk ormanlardan oluşmaktadır. Toplam orman alanının en fazla olduğu şeflik %42 payla Kurtgirmez İşletme Şefliği'dir. Verimli ormanların en fazla bulunduğu şeflik Çöme İşletme Şefliği'dir. Toplam verimli ormanların %34'ü burada bulunmaktadır. Bozuk ormanların en fazla olduğu işletme ise %88 payla Kurtgirmez İşletme Şefliği'dir (Tablo 23).

Tablo 23: Pınarbaşı İlçesi Orman Varlığı

İşletme Müdürlüğü	İşletme Şefliği	Verimli Orman (Ha)	Bozuk Orman (Ha)	Toplam Ormanlık Alan (Ha)	Açıklık Alan (Ha)	Genel Alan (Ha)
Pınarbaşı	Çöme	10,0907	989,4	11,0801	3,9572	15,0373
	Kurtgirmez	9098,9	8150,5	17,2494	7,7021	24,9514
	Sarnıç	3,3372	397,4	3,7346	1,4664	5,2010
	Sorkun	6,4652	1,7287	8,1939	5,0712	13,2651
	Toplam	28,992	9539,029	40,258	18,1969	58,4548

Kaynak: Pınarbaşı Orman İşletme Müdürlüğü

Ormanlardan elde edilen ürünler; odun, yaprak, çiçek, meyve, tohum, reçine, kabuk, kök, çalı, ot, av hayvanı gibi çok sayıda ve değişik niteliktedir. Günümüzde modern orman işletmeciliği faaliyetleri sonucunda elde edilen orman ürünleri asli ve tali orman ürünleri olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Asıl orman ürünleri; tomruk, tel direği, maden direği, sanayi odunu, kağıtlık odun, lif yonga odunu, sırick, çubuk ve yakacak odundur. Bunlar arasında en fazla üretilen ürün odundur. Bunun sebebi ise pazarlama olanaklarının geniş olmasıdır. Başlıca tali orman ürünleri ise; reçine, çıra, sığla yağı, defne, şimşir, kök odunu, kekik, ada çayı, çam fıstığı, kozalak vb ürünlerdir (Akova Balcı, 2019a: 263-264).

Fotoğraf 17: Ormancılık Faaliyetleri

2018 yılı orman ürünleri üretimine baktığımızda toplam üretim 134.043,21 m³'tür. Üretilen ürünler içerisinde en fazla pay %38'lik oranla talaş odunlarıdır. Bunu sırasıyla %34 ile lif yonga odunları, %18,5 ile tomruk, %2,8 ile kağıtlık odun, %2,5 ile yakacak odun, %1,9 ile diğer, %1 ile kabuklu kağıtlık odun, %0,7 ile sanayi odunu, %0,5 ile maden direği, %0,1 ile ince ve yarma sanayi odunu takip etmektedir. Çalışma sahasında en çok üretimi yapılan talaş odunlarının içerisindeki oranlara baktığımızda diğer yapraklı türlerin oranının %63, diğer ibrelilerin oranının %37 olduğu görülmektedir. Tomruk üretiminde %59'luk pay göknarların, %23'lük pay ise karaçamlarıdır. Kabuklu kağıtlık odunun %100'ü diğer ibrelilerden, ince ve yarma sanayi odununun %100'ü meşeden, yakacak odunun %100'ü diğer yapraklı ağaçlardan üretilmektedir. Dikili ağaçlar diğer yapraklı ve diğer ibrelili ağaçlardan oluşmaktadır. Diğer yapraklı ağaçların oranı %62, diğer ibrelilerin oranı ise %38'dir (Tablo 24).

Tablo 24: Pınarbaşı Orman İşletme Müdürlüğü Üretim Verileri 2018

Pınarbaşı	Tomruk (m³)	Maden Direği (m³)	Sanayi Od. (m³)	Kağıtlık Od. (m³)	Kabuklu Kağıtlık Od. (m³)	Lif Yonga Od. (m³)	İnce ve Yarma Sanayi Od. (m³)	Yakacak Od. (m³)	Talaş Od. (m³)	Dikili Ağaç (m³)	Diğer (m³)
Meşe	967,07	25,653	127,92	-	-	-	138	-	-	-	2500
Kayın	4179,17	-	753,99	1141,04	-	-	-	-	-	-	
Karaçam	5584,03	221,95	-	896,79	-	-	-	-	-	-	
Gökna	13597,84	465,62	-	1708,79	-	-	-	-	-	-	
Diğer Yapraklı	-	-	66,418	-	-	24925	-	2718	31944,75	285	
Diğer İbrel	-	-	-	-	1410	11328	-	-	18172,18	1774	
Titrek Kavak	-	-	-	-	-	9171	-	-	-	-	
Toplam	24328,12	713,22	948,32	3746,62	1410	45424	138	2718	50116,93	2059	2500

Kaynak: Pınarbaşı Orman İşletme Müdürlüğü

Yakacak odun üretimi yıl boyunca devam eden üretim çalışmaları kapsamında damgalanan ağaçların değerlendirilmesi suretiyle yürütülmektedir. Orman köylüsünün 6831 sayılı Orman Kanunundan kaynaklanan hakları kapsamında, zati yakacak odun ihtiyaçlarının karşılanması için ağaç kesmesine yasal olarak izni yoktur. Zati yakacak ihtiyacı eğer o yıl köylerinde üretim varsa kesim artıklarının toplanması şeklinde tarife bedeliyle, üretim yoksa rampadan üretim giderleri ve tarife bedeli alınmak suretiyle karşılanmaktadır. Yakacak odun ihtiyaçları, üretim durumu ve yangın sezonu gibi değişkenlere bağlı olarak köy köy ayrı ayrı değerlendirilmekte olup müsait olan köylerde temmuz ayından itibaren karşılanmaktadır. Yakacak olarak üretilen odun zati yakacak odun olarak satılmakta ve tamamı ilçede kullanılmaktadır. Kağıtlık odunlar ülkemizdeki tek selüloz üretim fabrikası olan Çaycuma OYKA kağıt fabrikasına, lif, yonga ve talaş odunları ise Kastamonu il merkezinde bulunan lif-yonga fabrikalarına satılmaktadır. Pınarbaşı Orman İşletme Müdürlüğü'nde 18 adet memur ve 23 adet işçi olmak üzere toplamda 41personel çalışmaktadır (Pınarbaşı Orman İşletme Müdürlüğü, 2018).

2.2.1.4 Turizm Faaliyetleri

Her geçen gün önemi daha da artan turizm faaliyetleri, pek çok ülke için ziraat, sanayi ve ticaretten sonra en önemli ekonomik faaliyetlerden biridir. Yurdumuzda özellikle 1980'li yıllardan itibaren ulaşım, iletişim ve hizmet sektörüne ait çeşitli yatırımların hız kazanması turizm sektörünün canlanmasına neden olmuştur. Dinlenme, eğlenme, kültürel aktiviteler, spor ve rekreasyonel faaliyetlerin tümünü içeren turizm, ülkesel ve bölgesel ölçekte önemli ekonomik fonksiyonlardan biridir (Doğan Sertkaya, 2018a: 1).

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de turizm sektöründe büyük pay deniz, kum, güneş üçlüsüne düşmektedir. Ancak 1980'li yılların başından itibaren tatillerini daha farklı ortamlarda geçirmek isteyen turist tipi ortaya çıkmış buna bağlı olarak da doğal ve kültürel unsurlarla iç içe olunabilecek ve çevreye zarar vermeden doğal unsurların gelecek nesillere aktarılması düşüncesiyle hareket eden eko turizm kavramı ortaya çıkmıştır (Akova, 2000: 72-77) .

Çalışma sahasının herhangi bir denize kıyısı olmaması çalışma sahasında eko turizmin ön plana çıkmasına neden olmuştur. İlçede yer alan başlıca eko turizm alanları; Pınarbaşı sınırları içerisinde yer alan Küre Dağları Milli Parkı, Milli Parkın içerisinde yer alan ve Devrekani Çayı'nın Küre Dağları'nı yarmasıyla oluşan Valla Kanyonu, Zarı Çayı'nın Devrekani Çayı ile buluştuğu sahada karşımıza çıkan Horma Kanyonu ve Ilica Şelalesi, Ilgarini Mağarası, Mantar Mağarası, Ejder Mağarası Gürlek Mağarası, Ilica Hamamı ayrıca beşeri turizm kaynaklarından Paşa Konağı ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır.

Ülkemizin tarihi, doğal, kültürel ve rekreasyonel kaynaklarının koruma altına alınıp gelecek kuşaklara aktarılma düşüncesi milli parkların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Milli parklar, alanı en az 1000 hektar olan jeolojik ve morfolojik doğal güzelliklere sahip olan alanların turistik tesisler kurulup hizmete açılarak turistlerin çevreye zarar vermeden serbestçe gezdiği ortamlardır (Akova, 2000: 77).

Küre Dağları Milli Parkı, ülkemizin kuzeyinde yer alan milli park Kastamonu ve Bartın illerinin sınırları içerisinde bulunmaktadır. Kastamonu ili içerisindeki en önemli kısmı çalışma sahamızda yer almaktadır. WWF tarafından 2000 yılında koruma altına alınan milli parkta çok sayıda morfolojik güzelliklerin bulunmasının yanında bitki ve hayvan çeşitliliği de göze çarpmaktadır. Milli park içerisinde çeşitli turizm aktiviteleri yapılmaktadır. Bunlardan birincisi trekkingdir. Milli park içerisinde 4 adet trekking alanı bulunmaktadır. Ayrıca kanyoning, kuş gözlemciliği ve rafting milli park içerisinde yapılacak aktivitelere örnektir.

Fotoğraf 18: Valla Kanyonu'nda Rafting Yapan Turistler

Kaynak: (www.pinarbasibelediyesi.com)

Valla Kanyonu, Muratbaşı köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Kanyon ilçenin kuzeyinden geçen Kanlı Çay'ın Devrekani Çayı ile birleştiği alanda buradaki kalker blokları kuzey-güney yönlü yarmasıyla oluşmuştur. Uzunluğu 12 km'dir. Derinliği 800 ile 1300 metreler arasında değişmekte olup dünyanın en derin ikinci kanyonudur. Kanyon ilçe merkezine 26 km uzaklıktadır. Kanyona ulaşım Muratbaşı köyüne kadar karayolu ile olup buradan sonra 1,5 km'lik orman içi patika yol ile sağlanmaktadır. Bu yolu tamamladıktan sonra ziyaretçiler seyir terasından kanyonu izleyebilir isteyenler kuşları gözlemleyebilir. Ayrıca kanyonun tabanında profesyonel ekipler tarafından kanyoning ve rafting faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

Horma Kanyonu, Ilıca köyü sınırları içerisinde Zarı Çayı'nın Devrekani Çayı ile birleştiği alanda yer almaktadır. 4 km uzunluğundadır. Kanyonun içerisinde çeşitli

şelale ve dev kazanları bulunmaktadır. İlçe merkezine 5 km uzaklıkta olan kanyonun içerisinde ahşap yürüyüş platformu bulunmaktadır. Ziyaretçiler ister bu platformu kullanarak, ister bir rehber eşliğinde kanyon içerisinde yürüyüş yapabilirler. Kanyon içerisinde çok sayıda şelale ve dev kazanları bulunmaktadır. Kanyonun sonundan 15 dakikalık yürüme mesafesinde yer alan Ilıca şelalesi bu sahadaki en bilindik yerdir. Ilıca şelalesi yaklaşık 10 metre yükseklikten akmaktadır ve aktığı yerde doğal bir göl oluşturmaktadır. Bölgede ayrıca Bizans döneminden kaldığı varsayılan Ilıca Hamamı da bulunur. Kaynakta yazın su çıkışı yoktur. Kışın suyun sıcaklığı ise 23°C olduğundan bu kaynağın fay kaynağı olduğu tahmin edilmektedir. Hamam yontma taştan yapılmış kubbe şeklinde 2 metre genişliğinde 3,5 metre uzunluğunda ve 1,80 metre yüksekliğindedir. Hamamın yan duvarlarında sabunluklar mevcuttur (<https://kastamonu.ktb.gov.tr>).

Fotoğraf 19: Horma Kanyonu Yürüyüş Yolu

Ilgarini Mağarası, ilçe merkezine 36 km uzaklıktadır. Sümenler köyü içerisinde yer alan mağaraya ulaşım 2 saatlik orman içi patika yoldan sağlanmaktadır. Mağaranın tabi kemerli bir girişi vardır. Girişten itibaren ulaşılan en son nokta 858 metredir. Giriş kısmında Bizans dönemine ait olduğu varsayılan köy kalıntıları mağaranın içerisinde ise kilise ve mezar kalıntıları bulunmaktadır. Denizden 1250 metre yükseklikte olan mağara girişinden itibaren -250 metre derinliğe kadar inmektedir ve bu derinlikle mağara dünyanın en derin 4. mağarası olarak bilinmektedir. İlçede bu mağaranın yanı sıra Atak, Buzluk, Ejder ve Mantar mağaraları da yer almaktadır (<https://kastamonu.ktb.gov.tr>).

Doğal güzelliklerin yanında çalışma sahasında kültürel faaliyetlerde gerçekleştirilmektedir. Her yıl düzenli olarak Geleneksel Pınarbaşı Foto Maraton Yarışması, Kanyon, Doğa Spor Etkinliği ve Sorkun Yaylası Kültür Turizmi ve Doğa Turu Festivalleri düzenlenmektedir. Bölgede bulunan Ali Danişment Türbesi, 500 yıllık tarihi Çivisiz Asar Cami ve Savaş köyü Aşağı Tekke Cami dini turizm kaynaklarıdır.

Fotoğraf 20: Ali Danişment Türbesi Mirahor Köyü

Kaynak: (www.pinarbasibelediyesi.com)

Fotoğraf 21: Asar Cami Demirtaş Köyü

Bölgeye gelen turistlerin kalacak yer bulma sorunu çalışma sahasında çeşitli şekillerde konaklama sunacak alanların inşa edilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucunda ilk olarak 2001 yılında çalışmalar başlatılmış ve 250 yıllık Paşa Konağı Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF), İsviçre Hollanda Büyükelçiliği, Garanti Bankası'nın maddi desteği ve yerel otoritelerle (Pınarbaşı Kaymakamlığı- Kastamonu Valiliği) iş birliği yapılarak onarılmıştır. Konak yöre halkı tarafından kurulan bir işletme tarafından işletilmektedir. Ayrıca eğitim merkezi olarak da kullanılmaktadır. Sümenler köyünde Sümenler Konukevi, Kerte'de 10 adet bungalov ev bulunmaktadır. Buna ek olarak konaklama ev tipi pansiyonlarda yapılmaktadır (Öztürk, 2005:146).

Turizmin beşeri kaynakları arasında ulaşım imkanları önemli kriterlerden birini oluşturmaktadır. Destinasyon alanına kolay ulaşılabilir olmanın yanı sıra ulaşımın hızlı, güvenli ve ucuz olması da turizm faaliyetlerini etkileyen faktörler arasındadır (Doğan Sertkaya, 2018a: 17). İlçede ulaşım sadece özel araç ve taksilerle sağlanmaktadır. Araçlardan inildikten sonra yürünmesi gereken yolun uzun olması ve bu yolların yaşlı nüfusa uygun olmaması turizm faaliyetlerine yaşlı nüfusun katılmasını engellemektedir. Pınarbaşı ilçesinin ve buraya gelen ziyaretçilerin

çoğunun yaşlı nüfus olduğu göz önüne alınırsa bu durum turizm faaliyetleri için olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Turizm için önemli konulardan bir diğeri ise konaklamadır. Bölgeye gelen ziyaretçiler genel olarak buralı oldukları ya da yakın yerlerden geldikleri için konaklama sıkıntısı yaşamamaktadır. Bunun dışında ilçe genelinde ev tipi konaklama yerleri de mevcuttur. Bölgeye uzaktan gelen ve bölgede yakını olmayan ziyaretçiler için ilçe merkezinde 3 adet otel, Sümenler ve Kerte köylerinde birer adet konaklama tesisleri bulunmaktadır. Yaz aylarında üç katına çıkan nüfus genel olarak ya kendi evlerinde ya da bir akrabalarının yanında kalmaktadır.

Yerel halk turizm faaliyetlerinin yapıldığı sahalarda rehber olarak görev almakta ve bahşiş usulünde çalışmaktadır. Turizm faaliyetlerinin yerel halka olan ekonomik katkısı çok fazla değildir. Sadece Ilıca Şelalesi'nde giriş ücreti alınmaktadır diğer mekanlara giriş ücretsizdir. Gelen turistler ilçe merkezinde ticari faaliyetleri canlandırmaktadır. Turizmin yerel halka ekonomik getirisi bu yönde daha fazla olmaktadır.

Fotoğraf 22: Valla Kanyonu Seyir Terası Kerte Köyü

Kaynak: (www.pinarbasibelediyesi.com)

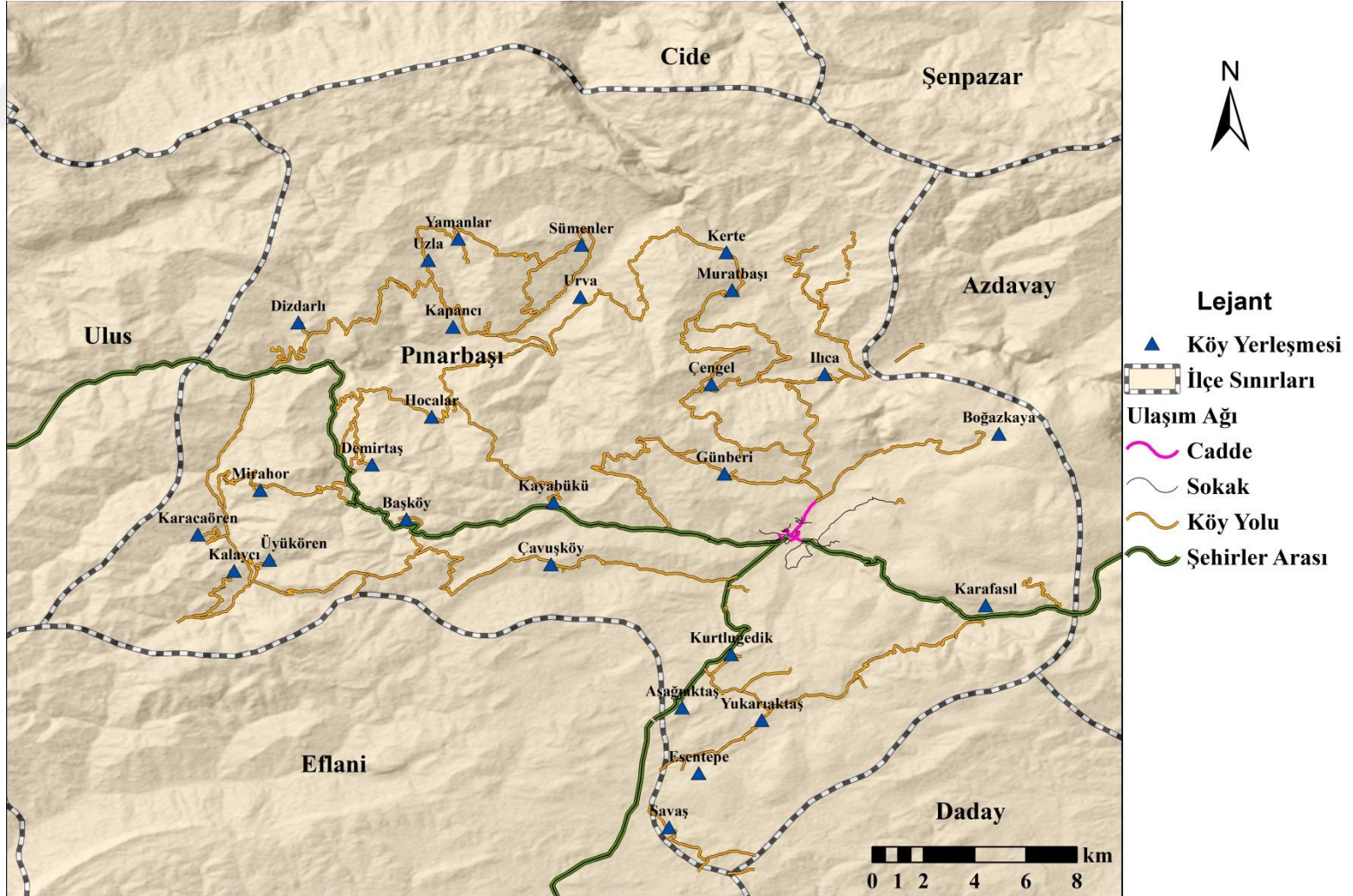
2.2.1.5 Ulaşım Faaliyetleri

Ulaşım, tarihsel süreç boyunca insan hayatının her döneminde vazgeçilmez bir faaliyet olmuştur. Toplayıcılıkla gıda peşinde başlayan hareket, yerleşik hayata geçildikten sonra yeni araçların devreye girmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. İnsanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yeni kaynakların bulunmaya çalışılması ve merak duygusu insanları yeni yerlere gitmeye teşvik etmiştir (Bakırcı, 2019a: 351).

Ulaşım toplumun ekonomik ve sosyal yapısını refahın artırılması ve yaygınlaştırılması hususunda önemli bir rol oynamaktadır. Sadece geçim kaynaklarını işletmek için değil bunun yanında turizmin gelişmesi, ülkenin ulusal bütünlüğünü kurmak ve korumak içinde gereklidir (Taşlıgil, 2019: 570).

Çalışma sahasında karşımıza çıkan en önemli ulaşım sistemi kara yollarıdır. İlçede 4. derece yollar ile komşu ilçelerle bağlantı kurulmaktadır. 1987 yılında ilçe olan Pınarbaşı'ndan geçen toplamda 3 adet şehirlerarası yol bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ilçenin 1987 yılından öncesinde bağlı olduğu Azdavay oradan da Kastamonu il merkezine bağlandığı yoldur. İkinci şehirlerarası yol ise ilçe merkezinden başlayıp ilçenin batısından komşu olduğu Bartın ilinin Ulus ilçesine giden yoldur. Yolların üçüncüsü ise yine ilçe merkezinden başlayıp Eflani ilçesinden Karabük il merkezine giden yoldur. Bu yol aynı zamanda ilçenin İstanbul ile ulaşımının da sağlandığı yoldur. Önem sırasına göre şehirlerarası yolları ilçe merkezinde bulunan caddeler takip etmektedir. Pınarbaşı'nda toplam 3 adet cadde bulunmaktadır bunlar şehirlerarası yolların devamı niteliğinde olup ilçe merkezinde birleşmektedir. Anadolu Caddesi Eflani-Pınarbaşı yolunun, Atatürk Caddesi Azdavay-Pınarbaşı yolunun ve Şehit Mustafa Güneş Caddesi de Ulus-Pınarbaşı yolunun devamıdır. İlçe merkezinde bu caddelere bağlı tali yollar da bulunmaktadır (Harita 3). İlçe merkezinde yollar asfalt döşemelidir. Köy yollarına geldiğimizde ise birçok köye ulaşım toprak yollar ile sağlanmaktadır. Ilıca köyünde bulunan Horma Kanyonu ve Muratbaşı köyünde bulunan Valla Kanyonunda kolay ulaşım için ahşap yürüyüş yolları bulunmaktadır. İlçede herhangi bir demiryolu ve havayolu ulaşımı bulunmamaktadır.

Harita 3: Pınarbaşı İlçesi Ulaşım Haritası

Çalışma sahasının İstanbul'a olan uzaklığı 520 km'dir. İstanbul'a ulaşım haftanın 7 günü 3 firma ile sağlanmaktadır. İlçe dışında çalışanlar için servis tipi araçlar ile, ilçeden Kastamonu'ya günde 2, Karabük'e 3 sefer yapılmaktadır. Bunun haricinde özel arabalarla da çevre il ve ilçelere ulaşım mümkündür.

İlçe genelinde toplamda 70 km yol ağı bulunmaktadır. 19 köy ve ilçe merkezi stabilize-asfalt, 7 adet köy stabilize ve 2 adet köy asfalt yola sahiptir. İlçe merkezinde herhangi bir otobüs ya da minibüs hattı bulunmamaktadır. Gitmek istenilen yere yaya olarak, taksi ile veya özel araçlar ile gidilmektedir. Köylere ulaşım ya taksi ile ya da özel araçlar ile sağlanmaktadır.

Fotoğraf 23:Pınarbaşı Otobüs Terminali

Havayolu ulaşımı Kastamonu havaalanı aracılığı ile yapılmaktadır. Kastamonu il merkezine 97 km uzaklıkta olan ilçeye havaalanından servisler kalkmakta olup yol yaklaşık 2 saat sürmektedir. İlçenin diğer önemli merkezlere uzaklıkları şöyledir; Ankara 315 km, İzmir 835 km, Karabük 75 km ve Bartın 90 km.

Fotoğraf 24: Toprak Köy Yolu

2.2.1.6 Sanayi ve Ticaret Faaliyetleri

Sanayi, hammaddelerin çeşitli işlemlerden geçirilerek fiziksel ve kimyasal içeriklerini değiştirmek suretiyle ihtiyaç duyulan forma dönüştürülmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Bakırcı, 2019b: 272).

Sanayi başta olmak üzere beşeri ve ekonomik faaliyetlerde tarımsal üretim önem taşımaktadır. Sanayinin temel hammaddesi olan tarım, insanoğlunun da aynı zamanda vazgeçilmez iktisadi kaynağı olmuştur. Önceleri tüketim ve ticari amaçlı olarak yapılan tarım, zamanla sanayiye hammadde sağlamaya başlamış ve sanayinin gelişmesinde en önemli unsurlardan biri olmuştur. Sanayinin gelişmesini sağlayan tarım aynı zamanda sanayinin yardımıyla da gelişip daha da entansif hale gelmiştir (Doğan, 2019a: 266).

Çalışma sahası Avrupa’da 1850’li yıllarda başlayıp ülkemizde 1950 yılından itibaren etkilerini görmeye başladığımız Sanayi Devrimi’ne uyum sağlayamamış bu nedenle sanayi faaliyetleri gelişmemiştir. Bunun sonucunda büyükşehirlerle olan göçler bölgenin ana geçim kaynağının uzun bir süre boyunca birincil ekonomik faaliyet türleri olan tarım, hayvancılık ve ormancılık olmasına sebep olmuştur. Bölgede yapılan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin küçük çapta olması bu ürünlere yönelik sanayi kollarının ilçeye kurulmasına engel olmuş ilçede işlemiden geçmeden

ticari olarak kullanılmasına neden olmuştur. İlçede ilk sanayi kuruluşu Pınarbaşı ilçe olduktan 5 yıl sonra kurulmuştur.

Pınarbaşı'nda sanayi faaliyetleri ilçe merkezinde toplanmıştır. İlçede bir adet küçük çaplı sanayi sitesi, tekstil fabrikası ve orman yan ürünleri imalathanesi bulunmaktadır. 1992 yılında Pınarbaşı'nda kurulan Urşan tekstil 1 Haziran 2019 tarihinde fabrikayı Sude tekstile devretmiştir ve 1 Temmuz 2019 tarihinden itibaren Sude tekstil faaliyetlere devam etmektedir. Üretilen ürünleri ihraç eden tekstil Pınarbaşı ve çevre ilçelerde yaşayan nüfusa iş imkanı sağlamak ve ilçeye ekonomik olarak katkı sağlamaktadır.

İlçede bir adet küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Sanayi sitesi içerisinde 26 adet dükkân bulunmaktadır. Eflani yolu üzerinde yer alan sanayi sitesinin yapımına 2014 yılında başlanmış, 2018 yılında tamamlanmıştır. Aynı yıl faaliyetlere başlayan sanayi sitesinde ahşap ve mermer ürünler imalathanesi, otomotiv tamir bakım, elektrik, oto yıkama, halı yıkama ve yedek parça dükkânları yer almaktadır.

Küçük esnaflar şeklinde yürütülen ticari faaliyetler ilçe merkezinde yer almaktadır. Yaz aylarında neredeyse üç katına çıkan nüfus doğrultusunda ticari faaliyetler canlanmaktadır. Özellikle doğal ürünlere olan talep doğrultusunda gelen ziyaretçilere kızılcık, mantar, sarımsak, siyez bulguru ve kestane satışları yapılmaktadır.

Fotoğraf 25: Pınarbaşı'nda Ticari Faaliyetler

Fotoğraf 26: Pınarbaşı Sanayi Sitesi

Fotoğraf 27: Sude Tekstil İlçe Merkezi

2.2.1.7 Madencilik Faaliyetleri

Mermer en fazla üretilen doğal taştır. Kalker ve dolomit gibi taşların ısı ve basınç altında metamorfizmaya uğraması sonucu oluşan kayaçların Alp orojenezinin etkili olduğu sahalarda yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye’ de bu anlamda

barındırdığı 3.872.000 m³ mermer rezervi bakımından dünyada ilk sırada yer almaktadır. Türkiye için önemli bir ihraç ürünü olan mermer en fazla döviz getirisi olan madendir (Şahin ve Kahraman, 2019: 549).

Maden çıkarma faaliyetleri birincil ekonomik faaliyetler arasında yer alsa da, çıkarılan madenlerin işlenmesi ve pazara çıkması ikincil ve üçüncül ekonomik faaliyetler arasına girmesine sebep olmaktadır. İlçede madencilik mermer çıkarma faaliyetleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli firmalara ait toplamda 10 adet mermer ocağı bulunmaktadır. Bej ve gri renkli mermerlerin bulunduğu sahada çıkarılan mermerler ham bloklar şeklinde Çin, Hindistan, Endonezya ve Tayvan'a ihraç edilmektedir. İnşaat sektöründen süs eşyası yapımına kadar geniş kullanım alanına sahip olan mermerler yurt içinde işlenmiş olarak piyasaya sürülmektedir.

Fotoğraf 28: KASMER Mermer Ocağı Sahası

Çalışma sahasında mermer işleme sanayisi bulunmamaktadır. Çıkarılan mermerler işletmelerin Kastamonu il merkezi ve diğer illerdeki fabrikalarına gönderilerek orada işlenmektedir. İlçede mermer çıkarma ve taşıma faaliyetlerinde çalışan kişilerin tamamının ikameti başka il ve ilçelerde bulunmaktadır. Yani madencilik faaliyetlerinin istihdam adına ilçeye katkısı olmamaktadır. Ekonomik

olarak katkısı ise mermer ocaklarında çalışan nüfusun ilçe merkezinden yaptığı alışveriş ve mermer ocak işletme sahiplerinin ödediği devlet katkı payından ilçeye de pay gelmesi olarak gösterilebilir.

Mermer ocaklarının ilçede istihdam sağlamaması, mermer taşıma faaliyetleri sırasında yaşanan yol bozulmaları ve devlet katkı payından alınan düşük pay ilçe nüfusunun genel itibariyle mermer ocaklarına bakış açısının olumsuz olmasına neden olmuştur.

Fotoğraf 29: İşlenme Yerlerine Götürülmeyi Bekleyen Mermerler

2.3 Arazi Kullanımı

Arazi kullanımı, doğal ortamla insan arasındaki etkileşime bağlı olarak insanların yeryüzünden yararlanma şeklidir. Diğer bir deyişle; doğal koşulların insana sunduğu alanlarda hayatın sürdürülebilmesi için gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlere bağlı olarak ortaya çıkan arazi kullanım özellikleri doğal çevre ve insan arasındaki etkileşimin en somut örneğidir. İnsanın doğal çevreden faydalanması birinci derecede doğal coğrafya özelliklerine bağlı olarak gelişmiş ve özellikle iklim şartları ve yer şekilleri araziden yararlanmayı en fazla sınırlandıran faktörleri meydana getirmiştir (Bayar, 2003: 97).

Pınarbaşı ilçesinin toplam alanı 571 km²'dir. İlçe dağlık ve engebeli bir araziye sahiptir. Dağlar arasında kalan vadiler ve Zarı çayının açmış olduğu vadinin tabanı yerleşme ve ekonomik faaliyetlerin merkezi konumundadır. İlçe merkezi Zarıçayı'nın açmış olduğu vadi tabanında yer almaktadır. İlçe merkezinin güneyinde ve kuzeyinde dağ sıraları bulunmaktadır. Doğu batı yönlü uzanan bu dağların yüksekliği 1500 metreyi geçmemektedir. İlçe merkezinin kuzeyindeki dağ sırasının daha da kuzeyinden Kanlıçay geçmektedir. Kanlıçay'ın oluşturduğu vadide sadece kırsal yerleşmeler bulunmaktadır. Kanlıçay'ın açtığı vadinin kuzeyinde tekrar sıradağlar yer almaktadır. Buradaki dağların yükseltisi 1200 metreyi bulmaktadır.

Tablo 25: Pınarbaşı İlçesi 2018 Yılı Arazi Kullanım Şekilleri (ha)

Katman	Alan (ha)
Karışık Ormanlar	14113,6
Geniş Yapraklı Ormanlar	12202,05
İğne Yapraklı Ormanlar	9654,04
Bitki Değişim Alanları	4985,2
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları	4908,38
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	4797,11
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	2262,37
Doğal Çayırliklar	1019,4
Mera Alanları	325,1
Kumluklar	149,77
Yerleşmeler	47,98746
Karayolları	45,8638
Seyrek Bitki Alanları	44,43
Toplam	54555,3

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018.

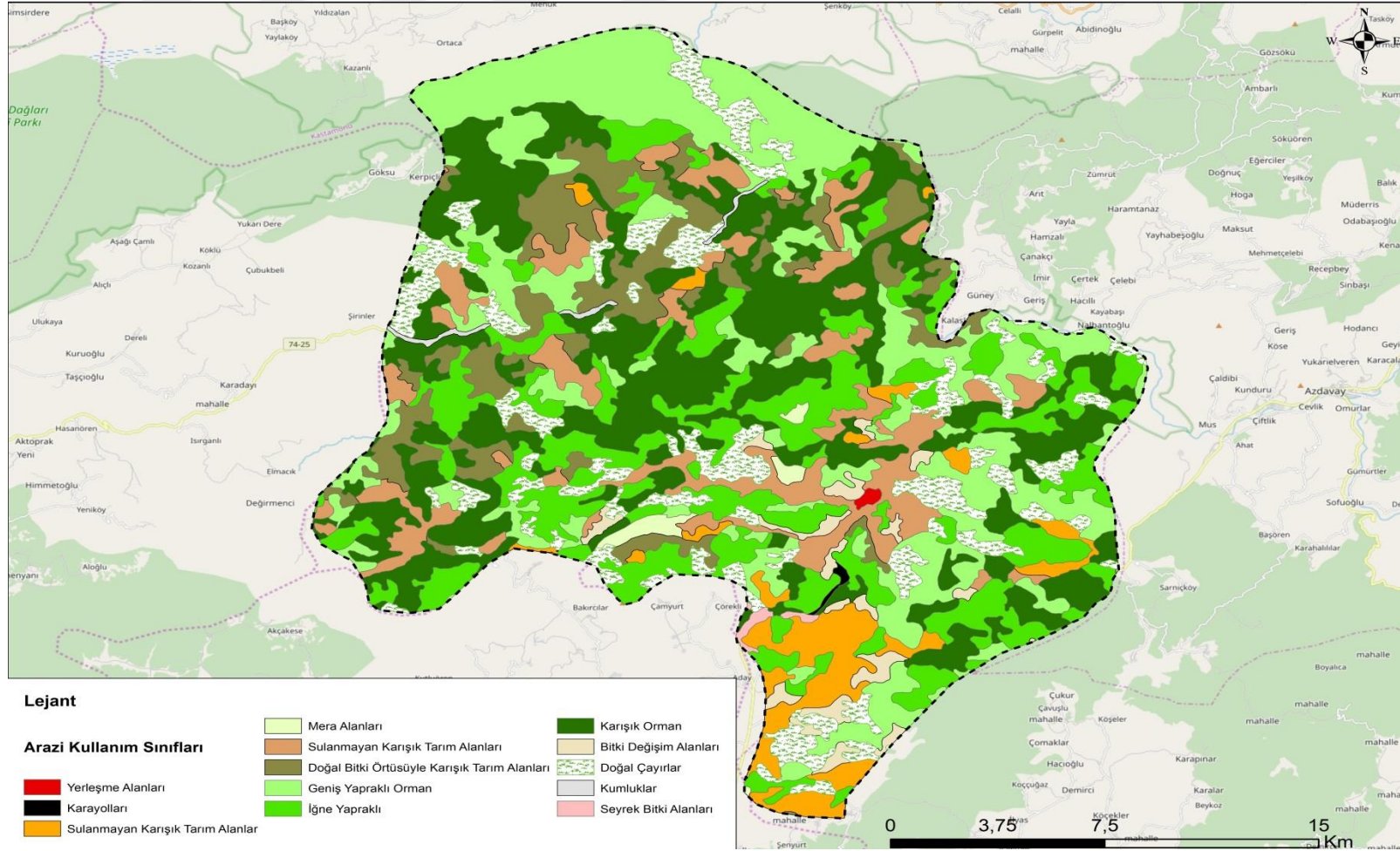
Çalışma sahasının engebeli topografya şartlarına sahip olması tarım alanlarının oldukça az olmasına sebep olmuştur. Bunun yanında sahanın %66'sının ormanlarla kaplı olması, mera ve çayırılık alanların az olması hayvancılık faaliyetlerini sınırlandırmıştır.

Pınarbaşı ilçesi arazi kullanımına baktığımızda Tarım ve Orman Bakanlığı 2018 verilerine göre ilçenin %66'sının ormanlarla kaplı olduğu görülmektedir. Toplam ormanlık alanların içerisinde karışık ormanlar %39 pay ile en fazla orana sahiptir. Bunu sırasıyla %34 ile geniş yapraklı ormanlar ve %26 ile iğne yapraklı ormanlar takip etmektedir. Engebenin fazla olduğu çalışma sahasında tarım alanları sulanmayan karışık, sulanmayan ekilebilir ve doğal bitki örtüsü ile karışık tarım alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım alanlarının toplam alanlara oranı %17,8'dir. %1,87 ile doğal çayırılık, %0,6 ile mera alanları, %0,27 ile kumluklar, %0,08'erlik pay ile seyrek bitki alanları ve karayolları Pınarbaşı ilçe arazisini oluşturmaktadır. Yerleşmeler ise toplam arazinin %0,08'lik kısmında yayılım göstermektedir. (Tablo 25).

Yaşanan göçler sonucunda geçmişten günümüze ilçede yaşayan insan sayısı oldukça azalmıştır. Bunun sonucu olarak ilçede zirai faaliyetler neredeyse durma noktasına gelmiştir. Bu durum arazi üzerinde de etkili olmuştur. Örneğin önceleri tarım arazisi olarak kullanılan sahalara, nüfusun göç etmesi sonucunda boş kalmış ve bu sahalarda uzun süre tarımsal faaliyetler gerçekleşmemiştir. Uzun süre ekilmeyen bu tarımsal araziler ormanlar tarafından kaplanmış ve orman alanları genişlemiştir. Aynı şekilde hayvancılık faaliyetleri de arazi üzerinde etkili olmuştur. Kış mevsiminin bitmesiyle doğaya salınan hayvanlar açık alanlarda gezerek beslenirken ormanın genişlemesini engellemekteydi fakat hayvancılık faaliyetlerinin azalması sonucunda orman alanları genişlemiş ve orman içinde yer alan ve köyler arasında ulaşım sağlayan patika yollar tamamen kaybolmuştur.

İlçe merkezi 2012 yılına kadar 3 mahalleden oluşmaktaydı. 2012 yılında Çalkaya, Çamkişla ve Uzunçam köyleri ilçe merkezine bağlanarak mahalle olmuştur. Bu durum bu mahallelerde bulunan bazı arazilerin imara açılmasına ve şehirselleşmenin genişlemesine olanak sağlamıştır. Sürekli yerleşmeler olarak karşımıza çıkan şehirselleşen alan nüfusun yoğunlaştığı alandır.

Harita 4: Pınarbaşı İlçesi Arazi Kullanım Haritası

Kaynak: CORINE Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NÜFUSUN DEĞİŞİMİ ve SOSYO-KÜLTÜREL GELİŞİMİ

3.1 Nüfus Özellikleri

“Nüfus çok genel bir ifadeyle belli bir zaman aralığında sınırları belirlenmiş bir alanda yaşayan insan sayısı olarak ifade edilebilir. Nüfusun yapısını, gelişimini ve dağılışını belirleyen doğal ve beşeri coğrafya şartları büyük önem arz etmektedir. Doğal coğrafi özellikler kapsamında başta inceleme alanının iklimatik, topografik ve hidrografik özellikleri ile toprak yapısı ve doğal kaynakları ele alınırken, beşeri özellikler kapsamında coğrafi mevki ve bu mevkiinin sağladığı avantajlar veya dezavantajlar ile ulaşım imkanları ve bunlar neticesinde gelişen sanayi, ticaret, turizm gibi ekonomik faaliyetler öncelikli olarak etkili olmaktadır” (Doğan Sertkaya, 2019b: 27-28).

Elverişli iklim şartları, morfolojik ünitelerin farklılığı, toprak ve su kaynaklarının insanların sedanter hayata geçmeleri için optimum şartlar arz etmesi ve belirtilen doğal çevre şartlarının hazırladığı imkanlar çerçevesinde çok çeşitli beşeri faaliyetlerin ortaya çıkması, Anadolu Yarımadası’nın, insanoğlunun var olduğu tarihin ilk dönemlerinden itibaren nüfuslanmasına ve dolayısıyla yerleşime açılmasına olanak sağlamıştır (Doğan Sertkaya, 2015a: 175).

Yerleşme tarihinde belirtildiği gibi çalışma sahasında ilk çağlardan beri insan varlığının görüldüğü bilinmektedir. İnsanlar çevre koşullarının izin verdiği ölçüde yaşamlarını şekillendirmişlerdir. Osmanlı Devleti tarafından fethine kadar sık sık el değiştiren sahanın Osmanlı öncesi ve Osmanlı dönemine ait sağlıklı nüfus verileri bulunmamaktadır.

Osmanlı zamanında tüm kazalar sayılmamış olsa da modern anlamdaki ilk nüfus sayımı II. Mahmut döneminde Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasından sonra (1826) asker ihtiyacının karşılanması amacı ile 1828-1829 yılları arasında yapılmıştır. Fakat bu dönem de Osmanlı-Rus savaşı devam ettiğinden dolayı sayım başarılı olamamıştır. Neticelenmeyen bu sayımdan sonra Osmanlı yeni bir sayıma 1831 yılında girişmiştir ve sayımın amacı asker toplamak olduğundan dolayı sadece

erkek nüfus sayılmıştır. Bu dönemde Azdavay nahiyesinde toplam erkek nüfusu 4896'dır (Karal, 2010: 214).

Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmış. Sonrasında ikinci nüfus sayımı 1935 yılında yapılmış ve bu yılı takip eden her beş yılda bir sayım yapılmıştır. 1990 yılından sonra 2000 yılında sayım yapılmış ve bu sayım sonrasında 2007 yılında Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS) geçilmiş ve nüfus kişilerin daimi ikamet adreslerine göre kayıt altına alınmıştır.

3.1.1 Nüfus Değişimi

1987 yılında ilçe olan Pınarbaşı'nın 1927 nüfus verileri bu dönemde bağlı olduğu Kastamonu ili kapsamında incelenebilir. 1927 yılında Kastamonu il merkezine baktığımızda erkek nüfus kadın nüfusundan fazla iken, köy ve nahiye nüfuslarında kadın nüfus oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Şehir nüfusu 37.684 kişi iken şehre bağlı köyler ve diğer nahiye ve köylerin toplam kişi sayısı 292.917 kişidir (Tablo 26).

Tablo 26: 1927 Kastamonu Vilayeti Nüfusu

Kastamonu Vilayeti	Cinsiyet	Kastamonu Merkez
Şehir	Kadın	19279
	Erkek	19405
	Toplam	37684
Şehre Bağlı Köyler	Kadın	92574
	Erkek	73308
	Toplam	160882
Diğer Nahiye ve Köyler	Kadın	75156
	Erkek	56879
	Toplam	132035
Genel Toplam	Kadın	187922
	Erkek	148579
	Toplam	336501

Kaynak: Umumi Nüfus Tahriri 1927

Pınarbaşı, 1927 yılında yapılan nüfus sayımı sırasında Kastamonu ilinin, Daday ilçesinin Azdavay bucağına bağlı bir köy durumundaydı. 1946 yılına geldiğimizde Azdavay, Daday'dan ayrılarak ayrı bir ilçe olmuş Pınarbaşı da bu ilçeye bağlı bir köy daha sonra ise belde olmuştur. 04.07.1987 tarihinde ve 19507

sayılı resmi gazete yayınlanan 3392 sayılı kanun ile Pınarbaşı Azdavay'dan ayrılarak ilçe olmuştur (<https://kastamonu.ktb.gov.tr>).

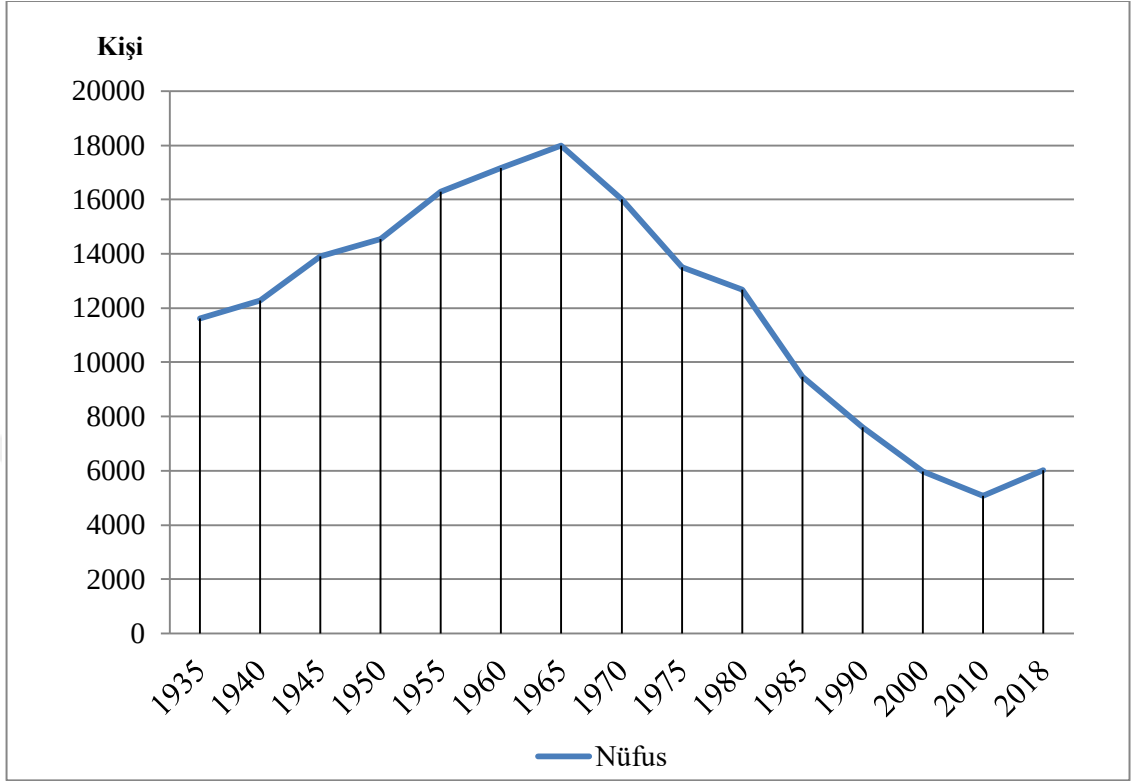

Tablo 27: Pınarbaşı İlçesi Nüfus Değişimi

		1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2010	2018
Kır	Kadın	6629	7189	7502	-	8466	9761	9378	8286	6977	6666	4973	3290	2078	1683	1820
	Erkek	4978	5587	6416	-	7822	7400	8622	7729	6521	6030	4506	2751	1630	1641	1968
	Toplam	11607	12776	13918	14553	16288	17161	18000	16015	13498	12696	9479	6041	3708	3324	3788
Şehir	Kadın	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	614	978	876	1084
	Erkek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	941	1292	875	1148
	Toplam	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1555	2270	1751	2232
Toplam	Kadın	6629	7189	7502	-	8466	9761	9378	8286	6977	6666	4973	3904	3056	2559	2904
	Erkek	4978	5587	6416	-	7822	7400	8622	7729	6521	6030	4506	3692	2922	2516	3116
	Toplam	11607	12776	13918	14553	16288	17161	18000	16015	13498	12696	9479	7596	5978	5075	6020

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Grafik 7: Pınarbaşı İlçesinin Yıllara Göre Nüfus Değişimi (1935-2018)

2018 TÜİK verilerine göre Pınarbaşı ilçesi 6020 kişi ile Kastamonu'nun az nüfuslu ilçelerinden biridir. İlçe sahip olduğu nüfusla Kastamonu ili toplam nüfusunun % 1,57'sini oluştururken, 2018 verilerine göre 82.003.882 olan Türkiye nüfusunun da %0,007'sini oluşturmaktadır.

İlk nüfus sayımı ile 2018 nüfus sayımı arasında ilçe nüfusu %51,86 azalış göstermiştir (Tablo 27). Nüfus 1965 yılına kadar sürekli artış göstermektedir. Bu tarihten sonra 2010 yılına kadar durmaksızın azalış gösteren nüfus 2010 yılından 2018 yılına geçilirken yaklaşık %20'lik bir artış göstermiştir. Toplam nüfusta erkek nüfusunun kadın nüfusundan daha fazla olduğunu görmekteyiz. İlçede toplam nüfus içerisindeki kadın nüfus oranı %48,3 iken, erkek nüfusu toplam nüfusun %51,7'sini oluşturmaktadır.

Erkek sayısının kadın sayısına oranını ifade eden cinsiyet oranı toplam nüfustaki erkek birey sayısının kadın sayısına bölünüp yüz ile çarpılmasıyla hesaplanmaktadır. Hesaplama sonunda çıkan sonuç 100 ise toplam nüfustaki kadın erkek sayısı eşit, 100'den küçük ise kadın sayısı, 100'den büyük ise erkek sayısı

fazladır. Çalışma sahası 2018 verilerine göre cinsiyet oranı 107,3'tür. Buna göre çalışma sahasında her 100 kadına 107,3 erkek düşmektedir.

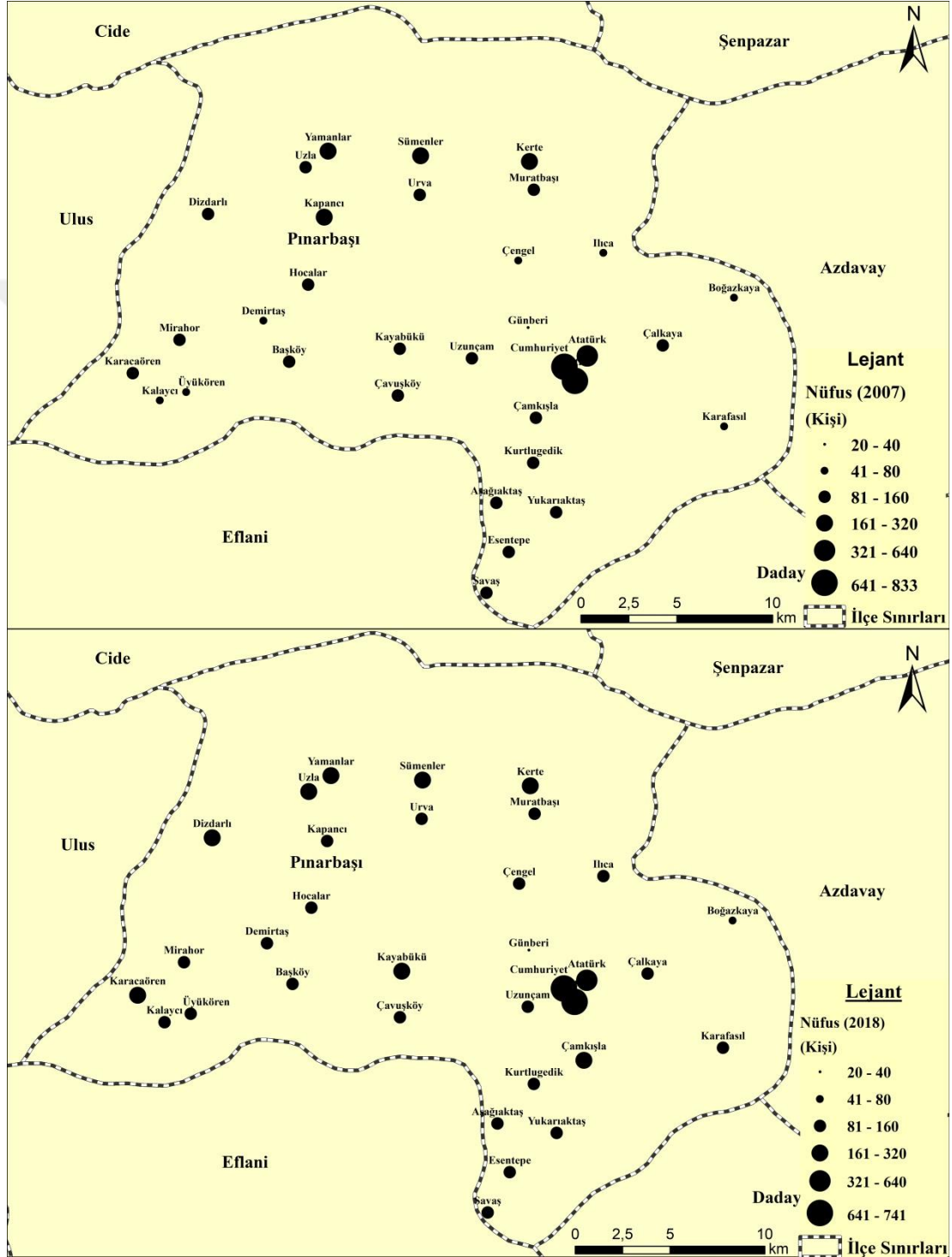
Büyük savaşlar yaşandıktan sonra yapılan ilk nüfus sayımında Türkiye toplam nüfusu 13.648.270'dir (Umumi Nüfus Tahriri, 1927: 8). Bu tarihten sonra nüfusu arttırmaya yönelik politikalar uygulanmıştır ve 1965 yılına kadar sürecek pronatalist dönem başlamıştır. Bu dönemi inceleyecek olursak nüfus ilçede sürekli olarak artış göstermiştir. En fazla nüfus artışı %13'lük artışla 1950 yılından 1955 yılına geçilirken görülmüştür. 1965 yılından 2014 yılına kadar antinatalist döneme girilmiştir. Fakat ilçede bu dönemde yaşanan nüfus azalışını buna bağlamak pek doğru olmaz. Pınarbaşı ilçesinde bu dönemde yaşanan nüfustaki azalışın asıl sebebi göçlerdir. Ülkemizde 1950 sonrası etkisini gösteren sanayileşme ile kırdan daha iyi sağlık, eğitim ve istihdam olanaklarına sahip olan kentler cazibe merkezi haline gelmiş ve artık kırdan kente göç olgusu başlamıştır. Çalışma sahası da bu göçlerden payını almış ve bu dönemde kentlere göçler başlamıştır. Ülke içi göçlere bağlı olarak düşüş 1965 yılından 2010 yılına kadar sürekli olarak devam etmiştir. Bu dönemde en hızlı düşüş %25'lik oranla 1980 yılından 1985 yılına geçerken yaşanmıştır. 1980 yılında 12.696 olan toplam nüfus 1985 yılında 9479 kişi olmuştur. Nüfus azalışı 2010 yılına kadar devam etmiş fakat 2018 yılına geçerken %20 oranında artış meydana gelmiştir.

Kır nüfusu 1935 yılından 1965 yılına kadar sürekli artış göstermiş, bu tarihten sonra 2010 yılına kadar azalış göstermiştir. 2010 yılından 2018 yılına geçerken kır nüfusunda %14'lük artış görülmektedir. Cinsiyet oranına bakıldığında 2018 yılına kadar kır nüfusundaki kadın sayısının erkek sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. 2018 yılında ise erkek nüfus sayısı kadın nüfus sayısından %7,5 daha fazladır. 2018 yılında toplam kır nüfusu içinde kadın nüfus oranı %48,1 iken erkek nüfus oranı %51,9'dur.

1987 yılında ilçe olan Pınarbaşı'nın toplam şehir nüfusu 1990 yılında 1555 kişi iken 2000 yılına gelindiğinde nüfus %46,9 artarak 2270 kişi olmuştur. 2000 yılından 2010 yılına geçerken şehir nüfusunda %22'lik azalış olmuştur. 2018 yılına geçerken toplam şehir nüfusu %21 artış göstererek 2232 kişi olmuştur. 2010 yılı hariç diğer

bütün yıllarda şehirde yaşayan erkek nüfus, kadın nüfustan fazla olmuştur 2018 yılında şehirde yaşayan toplam kadın nüfus oranı %48,5 iken erkek oranı %51,5'tir.

Harita 5: Pınarbaşı İlçesi Toplam Nüfus Değişimi (2007-2018)

3.1.2 Şehirsel Nüfus Değişimi

Türkiye’de uzun yıllar boyunca kullanılan köy, nahiye, belde, ilçe ve il şeklindeki ayırım, Temmuz 2014’te değişmiş ve bu değişimle beraber tüm illerdeki bucaklar kaldırılmış, bucaklara bağlı köy ve beldeler bucağın bağlı olduğu ilçelere bağlanmıştır. Günümüzde nüfusu ne olursa olsun TÜİK idari sınırlar kriterini kabul ederek il ve ilçe sınırları içerisinde yer alan sahaları şehir, belde ve köylerin alanlarını ise kırsal alan olarak kabul etmektedir (Üçışık Erbilin, 2019: 73).

Tablo 28: Pınarbaşı’nın Şehirsel Nüfus Değişimi (2007-2018)

Mahalle Adı	2007	2010	2015	2018
Atatürk	536	417	587	420
Cumhuriyet	833	677	757	741
Çalkaya	-	-	136	107
Çamkışla	-	-	172	200
Fatih	685	657	722	645
Uzunçam	-	-	110	119
Toplam	2054	1751	2484	2232

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Çalışma sahasında şehir nüfusu 2007 yılından 2010 yılına kadar %14,7’lik oranda azalış göstermiştir. 2010 yılından 2015 yılına geçilirken %43 oranında artış, 2015 yılından 2018’e geçilirken de yaklaşık %10’luk azalış göstermiştir. Bu düşüşteki temel sebep dış göçler ve doğum oranlarının düşmesidir. 2012 yılı öncesinde ilçe Atatürk, Cumhuriyet ve Fatih mahallelerinden oluşmaktaydı. 2012 yılı itibariyle ilçe merkezine Çalkaya, Çamkışla ve Uzunçam mahalleleri de eklenmiş ve toplam mahalle sayısı 6’ya ulaşmıştır. Pınarbaşı’nın verdiği göçler sonucu ilçe merkezinin nüfusu 2000’in altına düşmüş, belediyelikten çıkarılması söz konusu olunca ilçe merkezine en yakın 3 köy merkeze bağlanmış ve mahalle yapılmıştır. İlçe merkezinde en fazla nüfusa sahip olan mahalle 2018 verilerine göre 741 kişi ile Cumhuriyet mahallesidir. Sahip olduğu nüfus ile ilçenin toplam nüfusunun %12,3’ünü, şehir nüfusunun %33’ünü oluşturmaktadır. Cumhuriyet mahallesi ilçe kurulduğundan günümüze kadar her zaman ilçenin en kalabalık nüfuslu mahallesi olmuştur. En az nüfuslu mahalle ise ilçe merkezinin batısında yer alan Çalkaya mahallesidir. Çalkaya mahallesi şehir nüfusunun %4,7’sini, ilçenin toplam

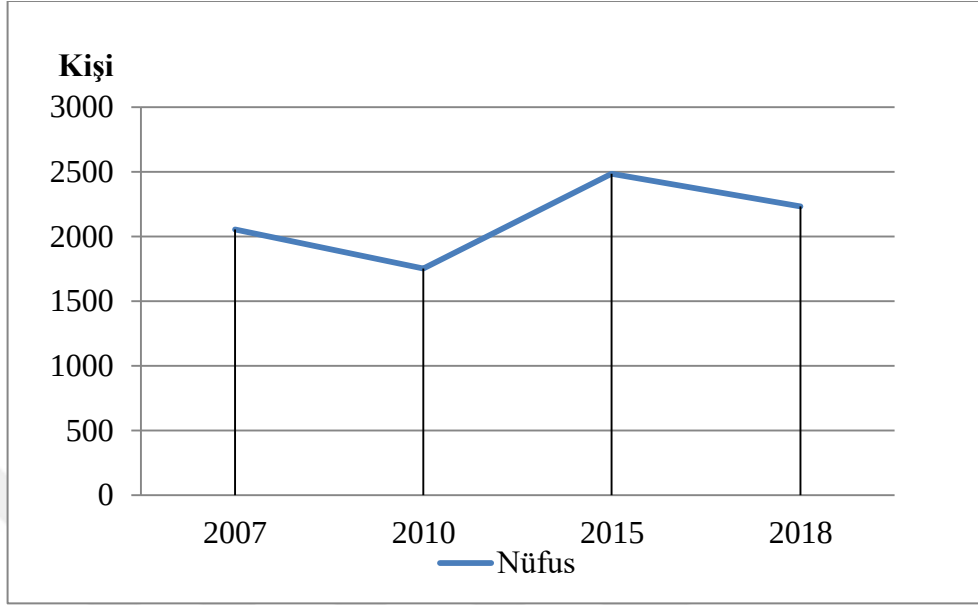
nüfusunun %1,7'sini oluşturmaktadır. İlçeye bağlı belde bulunmamaktadır (Tablo 28).

Fotoğraf 30: Pınarbaşı İlçe Merkezi

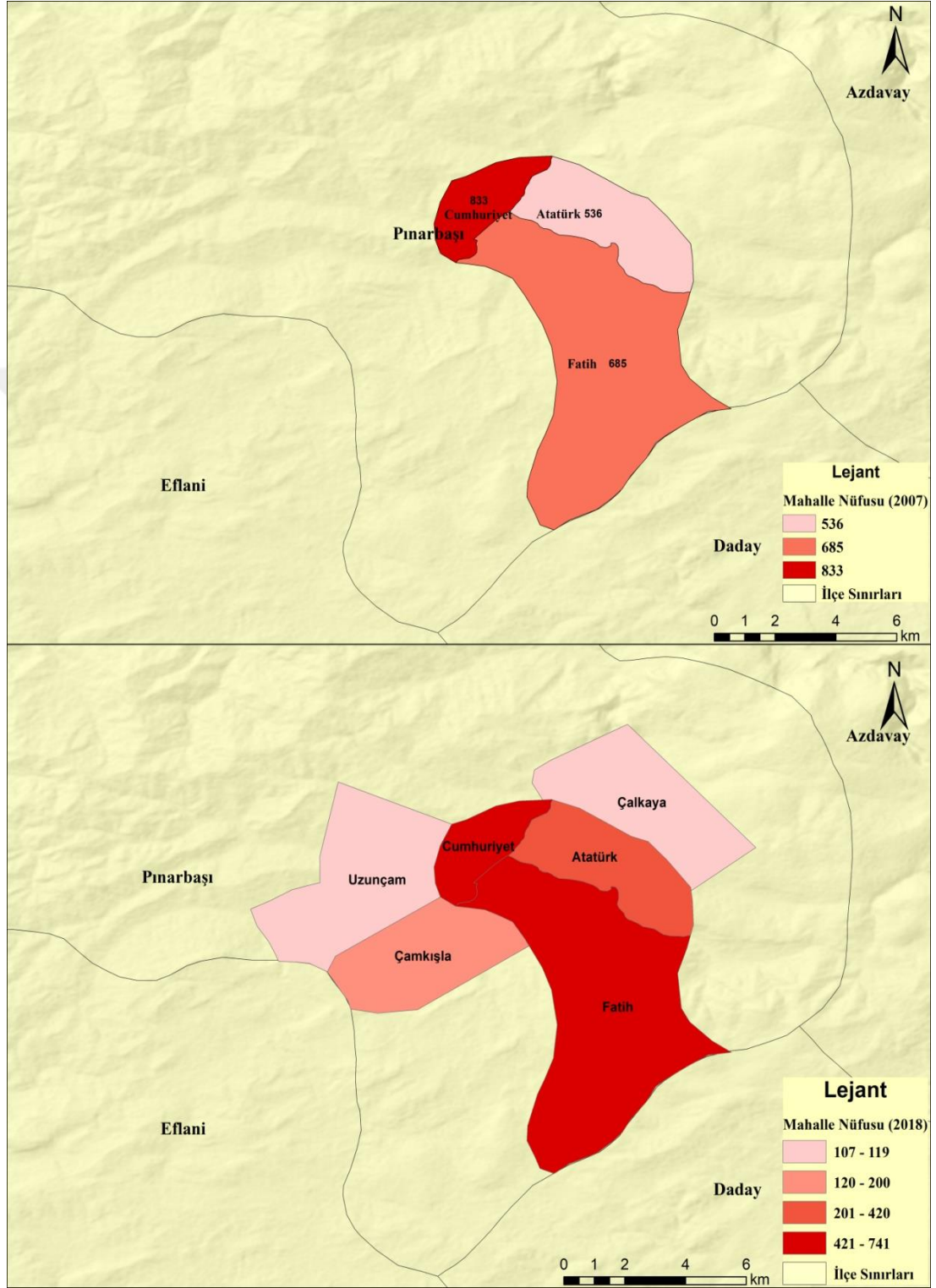
Kaynak: (www.pinarbasi37.com)

Grafik 8: Pınarbaşı İlçesi Şehir Nüfusu Değişimi (2007-2018)

2012 yılında ilçe merkezine bağlanan mahalleler sonucu 2015 yılına geçilirken şehrsel nüfusta artış görülmektedir. Fakat 2015 yılından sonra şehrsel nüfusun tekrar azalış eğilimine girdiğini görmekteyiz (Grafik 8). 2012 yılından sonra ilçe merkezine bağlanarak mahalle yapılan köyler 2018 yılında şehrsel nüfusun %19'unu, toplam nüfusun ise %7'sini oluşturmaktadır. Geri kalan 3 mahalle ise şehrsel nüfusun %81'ini, toplam nüfusun ise %30'unu oluşturmaktadır.

Harita 6: Pınarbaşı İlçesi Şehirsel Nüfus Dağılışı Haritası (2007-2018)

Fotoğraf 31: Pınarbaşı İlçe Merkezi Genel Görünüm

Kaynak: (www.pinarbasibelediyesi.com)

Fotoğraf 32: Pınarbaşı Belediye Başkanlığı Binası

3.1.3 Kırsal Nüfus Değişimi

Tablo 29: Pınarbaşı İlçesi Kırsal Nüfus Değişimi (1935-2018)

KÖYLER	YILLAR														
	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2010	2018
Aşağıaktaş	258	265	270	309	285	309	275	278	230	240	220	169	119	103	73
Başköy	253	281	308	310	328	377	409	397	348	339	272	208	105	89	93
Boğazkaya	213	202	223	258	249	258	272	257	216	200	151	123	43	60	42
Çalkaya	357	347	347	-	379	389	348	394	341	333	305	221	83	109	-
Çamkışla	273	285	317	304	331	358	359	400	444	292	257	223	106	126	-
Çavuşköy	389	424	444	483	497	523	521	540	419	350	332	216	127	109	108
Çengel	349	342	342	330	209	410	413	209	315	281	291	210	71	61	71
Demirtaş	358	412	438	477	386	541	540	534	472	463	366	234	98	76	103
Dizdarlı	450	529	610	679	725	829	858	882	651	656	440	281	117	132	200
Elmacık	-	486	462	548	579	484	552	488	461	-	-	-	-	-	-
Esentepe	315	338	334	345	394	378	353	374	335	335	236	124	127	120	97
Günberi	147	144	163	161	176	197	188	148	169	131	111	111	29	19	23
Hocalar	412	428	464	507	560	597	617	650	535	504	361	269	128	125	109
Ilıca	387	360	449	435	479	469	489	481	345	355	293	204	96	85	67
Kalaycı	206	201	317	326	350	386	473	473	474	604	486	276	60	50	97

Kapancı	485	521	560	608	670	759	747	780	675	602	526	419	193	164	143
Karacaören	290	291	297	356	363	423	494	579	475	447	381	262	126	111	157
Karafasıl	276	291	308	350	358	397	373	312	249	222	176	127	80	88	95
Kayabükü	521	611	645	683	729	846	781	775	582	493	518	321	153	137	145
Kerte	849	926	936	1003	1043	1111	1132	1092	942	743	542	326	204	158	157
Kurtlugedik	246	277	271	275	270	325	317	318	289	219	213	158	92	113	73
Mirahor	341	408	452	521	593	657	680	759	711	674	534	392	155	125	117
Muratbaşı	435	470	515	535	590	660	632	585	427	325	272	159	120	64	78
Savaş	327	366	364	403	421	444	486	498	484	423	349	318	161	118	109
Sümenler	675	665	768	827	913	543	1061	1103	878	754	572	404	262	231	233
Şirinler	338	402	476	534	602	639	665	701	588	586	-	-	-	-	-
Tekkeşin	422	472	532	540	661	626	682	912	977	1429	911	-	-	-	-
Urva	334	378	410	420	422	441	426	476	411	392	257	183	103	108	102
Uzla	457	518	583	634	690	754	778	772	665	574	477	296	190	151	132
Uzunçam	185	213	227	249	249	271	267	265	262	313	212	154	101	97	-
Üyükören	399	439	188	186	580	648	708	705	622	605	477	282	81	118	121
Yamanlar	800	910	968	1012	1152	1210	1162	1259	786	772	556	394	311	195	188
Yukarıaktaş	175	213	272	275	293	312	295	295	252	252	252	158	67	82	79
TOPLAM	11922	13415	14260	14883	16526	17571	18353	18691	16030	14908	11346	7222	3708	3324	3012

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Kır nüfusunu incelerken köy isimlerinin güncel isimleri ile tablo oluşturulmuştur. Toplamda 8 köyün adı değişmiştir. Bu köyler Yamanlar (Kamana), Boğazkaya (Domla), Çalkaya (Veray), Çamkışla (Erkemle), Karacaören (Karacaviran), Kayabükü (Körüş), Muratbaşı (Cervene), Üyükören (Üyükveren)'dir. Çengelli köyü de 2000 yılında adı Çengel köyü ile karıştırılmasını diye Esentepe yapılarak Pınarbaşı ilçesine bağlanmıştır. 2018 TÜİK verilerine göre çalışma sahasında toplam 27 adet köy ve bu köylere bağlı 160 adet mahalle bulunmaktadır.

Uzunçam, Çamkışla ve Çalkaya köyleri 2012 yılında Pınarbaşı belediyesine bağlanarak mahalle olduklarından dolayı 2018 kırsal nüfus verileri içerisinde yer almamaktadır. Elmacık ve Şirinler köyleri ise sırasıyla 1980 ve 1985 yıllarında Bartın'ın Ulus ilçesine bağlandığından dolayı bu tarihlerden sonra Pınarbaşı kır nüfusu içerisinde gösterilmemiştir. Tekkeşin köyü Pınarbaşı ilçe olduktan sonra Uzunçam köyüne bağlı mahalle olmuştur. 2012 yılından sonrada belediyeye bağlanmıştır.

TÜİK 2018 verilerine göre, Toplam ilçe nüfusunun %55,8'ini kır nüfusu oluşturmaktadır. İlçenin toplam nüfusunun %3,8'ini, köy nüfusunun ise %6,9'unu oluşturan Sümenler köyü kır nüfusu içerisindeki en fazla nüfusa sahip köydür. Kır nüfusunda en az paya sahip olan köy 23 kişi ile Günberi'dir. Sahip olduğu kişi sayısı ile toplam ilçe nüfusunun %0,38'ini, kır nüfusunun ise %0,68'ini oluşturmaktadır (Tablo 29).

Fotoğraf 33: Kayabükü Köyü Gündoğdu Mahallesi

Fotoğraf 34: Hocalar Köyü Merkez Mahallesi

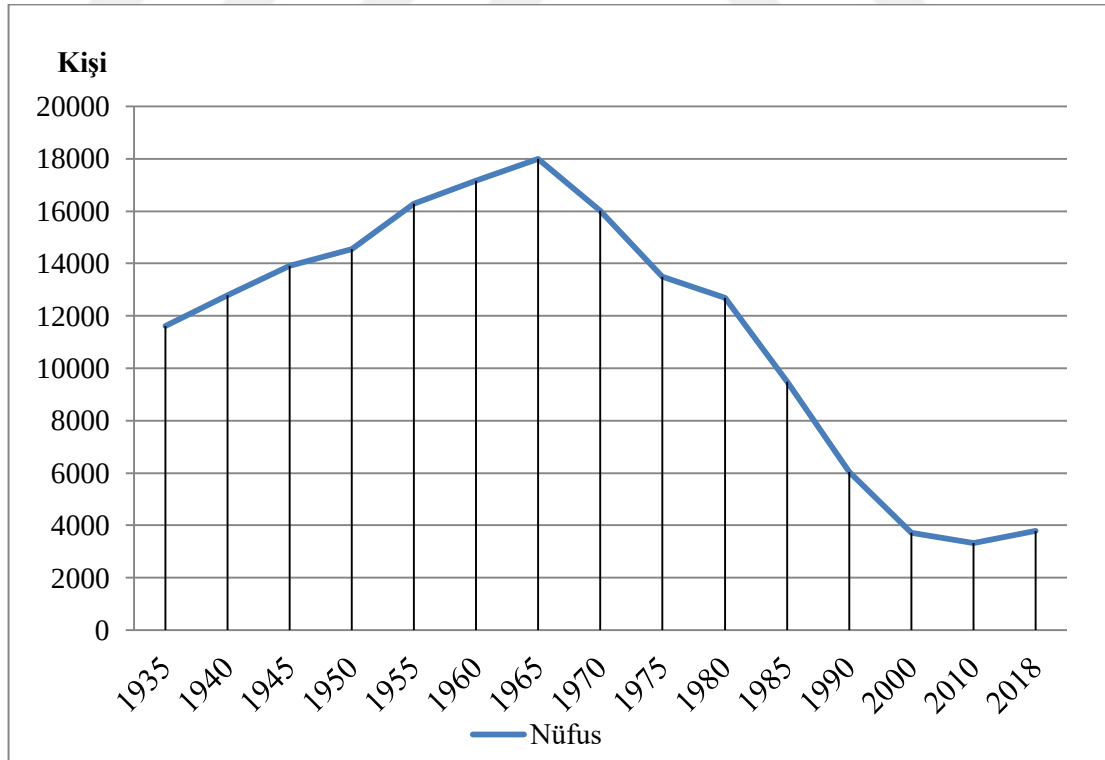

Fotoğraf 35: Uzla Köyü

Kaynak: (www.koylerim.com)

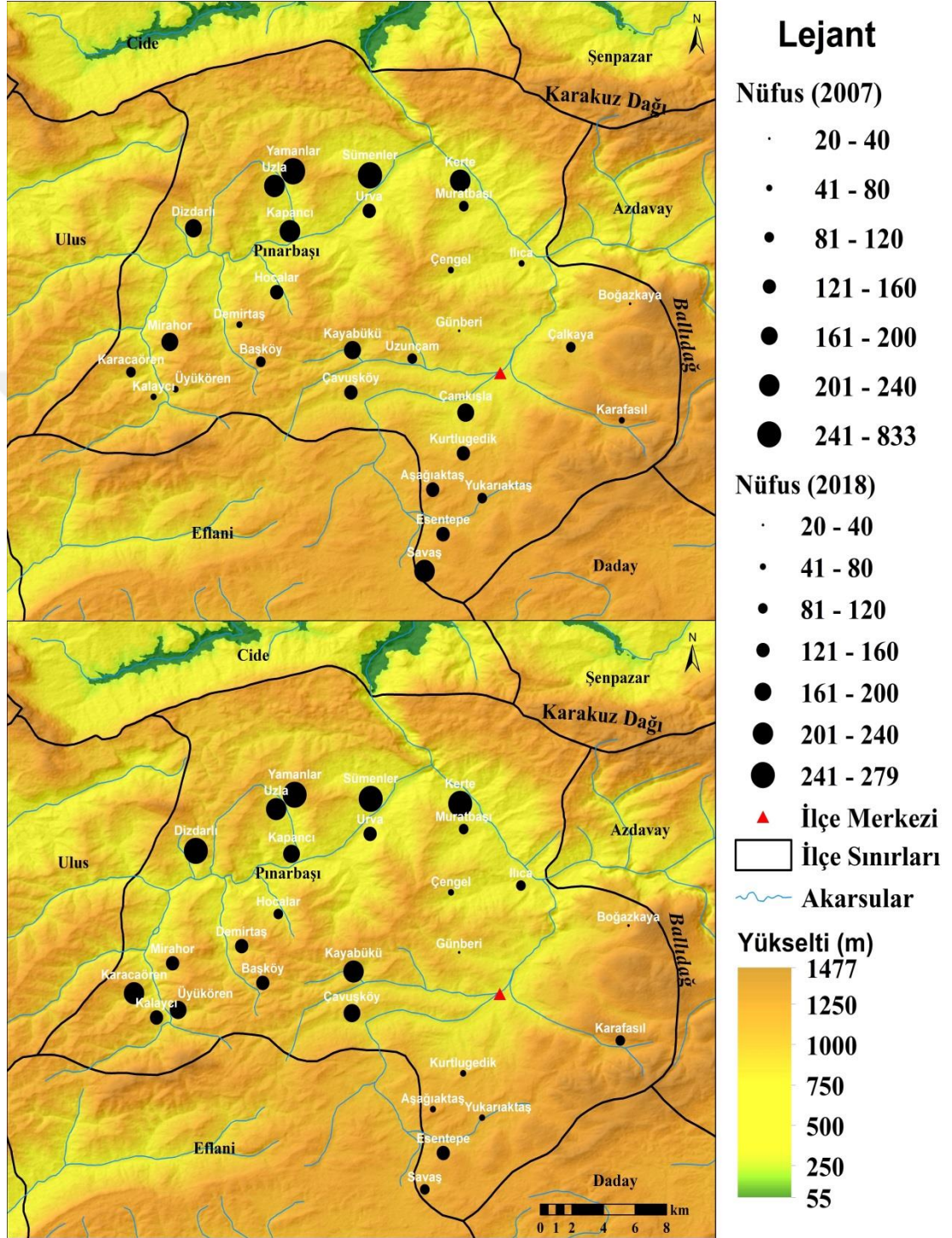
Grafik 9: Pınarbaşı İlçesi Kırsal Nüfus Değişimi (1935-2018)

Verilen tarihlerde kırsal nüfusun en fazla olduğu yıl 18000 kişi ile 1965 yılıdır. 83 yıllık zaman diliminde kırsal nüfus %71 oranında azalmıştır. 1965 sonrasında azalışa geçen kırsal nüfusta 2018 yılında artış görölmektedir. Kırsal nüfusun en az olduğu yıl 2010'dur (Grafik 9). Yaz mevsimini köylerinde geçiren halk havaların soğumasıyla beraber farklı şehirlerde bulunan ikinci konutlarına gitmektedir. Bunun yanında son yıllarda kırsal nüfus evlerin kardeşler arasında ortak olması sebebiyle ilçe merkezine ikinci bir ev yapıp oraya yerleşmektedir.

Harita 7: Pınarbaşı İlçesi Kırsal Nüfus Değişimi (2007-2018)

3.1.4 Nüfus Yoğunluğu

3.1.4.1 Aritmetik Nüfus Yoğunluğu

Toplam nüfusun alanın yüzölçümüne bölünmesiyle aritmetik nüfus yoğunluğu elde edilmektedir. Çalışma sahasının yüzölçümü 571 km²'dir. Nüfusun yerleşme ve dağılışı üzerinde doğal koşulların etkisi görülmektedir. Nüfusun dağılışını etkileyen doğal faktörlerin başında yükselti gelmektedir. Nüfusun yıllar içinde geçirdiği değişim aritmetik nüfus yoğunluğu üzerinde de değişimlere neden olmuştur. Şehir nüfusu ilçenin merkezinde yoğunlaşmaktadır. Kırsal nüfus ise şehirsal nüfusun çevresinden başlayarak ilçe genelinde yayılım göstermektedir. İlçenin en kuzeyinde yüksek dağlık alan bulunmaktadır bu nedenle bu bölgede nüfus yoğunluğu azdır.

Tablo 30: Pınarbaşı İlçesi Aritmetik Nüfus Yoğunluğu Değişimi (1990-2018)

Yıl	1990	2000	2007	2010	2015	2018
Nüfus/ Km ²	13,30	10,46	9,34	8,88	9,88	10,54

Kaynak: TÜİK Nüfus Sayım Sonuç Veriler Derlenerek Hazırlanmıştır.

Nüfus yoğunluğunun en az olduğu yıl 2010, en fazla olduğu yıl ise 1990 yılıdır. Nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu yıl olan 1990 yılı ile 2018 yılı nüfus yoğunluğu karşılaştırıldığında %20'lik azalış olduğu görülmektedir. Nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu yıl ile 2018 yılı verilerini kıyasladığımızda %18'lik artış olduğu gözlenmektedir (Tablo 30). 2018 yılı verilerine göre Türkiye'nin nüfus yoğunluğu 107 kişi, toplam nüfusu 383,373 kişi olan ve yüzölçümü 13,108 km² olan Kastamonu ilinin nüfus yoğunluğu ise 29 kişidir. Buna göre 2018 yılında Pınarbaşı ilçesinin nüfus yoğunluğu Türkiye nüfus yoğunluğundan %90, Kastamonu ili nüfus yoğunluğundan ise %30 daha azdır.

3.1.4.2 Tarımsal Nüfus Yoğunluğu

Tarımsal nüfus yoğunluğu, tarım ve hayvancılık ile geçinen nüfusun tarımsal alanın yüzölçümüne bölünmesiyle elde edilmektedir. Engebeli arazi, çalışma sahasında tarım arazilerinin parçalı olmasına neden olmaktadır. Bunun tarımsal nüfus yoğunluğunu arttırması beklenirken tarımla uğraşan kişi sayısının az olması nedeniyle tarımsal nüfus yoğunluğu oldukça azdır. 2007 yılından 2010 yılına geçilirken %372'lik artış olmuştur. 2010 - 2018 yılları arasında çok küçük oranda azalış yönünde değişimler yaşanmıştır (Tablo 31).

Tablo 31: Pınarbaşı İlçesi Tarımsal Nüfus Yoğunluğu Değişimi (2007-2018)

Tarımsal Nüfus Yoğunluğu				
Yıllar	2007	2010	2015	2018
Kırsal Nüfus/ Tarım Alanı	0,18	0,67	0,53	0,51

Kaynak: TÜİK Nüfus Sayım Sonuç Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

3.1.4.3 Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu

Fizyolojik nüfus yoğunluğu, toplam nüfusun tarımsal alanın yüzölçümüne bölünmesi ile elde edilmektedir. 2010 yılından sonra küçük çaplı değişimler yaşanmıştır. Fakat 2007 yılından 2010 yılına geçilirken fizyolojik nüfus yoğunluğunda %330 oranında artış yaşanmıştır (Tablo 32). Buna sebep olarak gösterilecek en önemli faktör tarım alanlarının azalmasıdır. Toplam nüfusta bu artışa sebep olacak büyük bir değişiklik yaşanmasa da tarım alanlarının büyük ölçülerde azalması (2007 yılında 17.425 dekar olan tarım alanı 2010 yılında %72 oranında azalarak 4891 dekara gerilemiş) fizyolojik nüfus yoğunluğunun artmasına neden olmuştur. Tarımsal faaliyetler başlığı altında nedenleri açıklanmıştır.

Tablo 32: Pınarbaşı İlçesi Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu Değişimi (2007-2018)

Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu				
Yıllar	2007	2010	2015	2018
Toplam Nüfus/ Tarım Alanı	0,30	1,03	0,96	0,82

Kaynak: TÜİK Nüfus Sayım Sonuç Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

3.1.5 Nüfus Artış Hızı

Nüfus daima hareket halinde olduğu için bir yerleşme, bölge ya da ülkenin nüfusu hiçbir zaman sabit kalmamaktadır. Bu sebeple de nüfus, nüfus çalışmaları içinde en önemli hususlardan birisini oluşturmaktadır. Çünkü optimum nüfusun sağlanması için yapılacak olan geleceğe yönelik planlamalarda nüfusun yıllar içerisindeki değişimi ve değişime neden olan olayların ortaya konulması gerekmektedir. Nüfus artışının doğal seyri doğumlar ve ölümler arasındaki farkla ortaya çıkmaktadır. Ancak doğal seyri dışında savaşlar, salgın hastalıklar, kıtlık ve doğal afetler gibi toplu ölümlere sebebiyet veren faktörlerle ve göç hareketleriyle de nüfus miktarı sürekli olarak bir değişim içerisinde (İbret, 2004: 165).

Küresel yaşlanma eğilimine paralel bir şekilde, Türkiye’de de nüfusun yaş yapısındaki değişime bağlı olarak giderek artan bir hızla yaşlanma süreci yaşanmaktadır (Yakar, 2014: 562). Yaşanan bu değişimi demografik geçiş süreci ile açıklamak mümkündür. Demografik geçiş, doğurganlık ve ölüm oranlarının göreceli olarak yüksek olduğu bir durumdan, düşük olduğu bir duruma dönüşmesi ve böylelikle nüfustaki büyümenin sona erdiği süreç olarak tanımlanmaktadır (Yavuz, 2009: 1). Demografik döngüde belirleyici unsur gelişmişlik seviyesidir. Yüksek doğurganlık ve ölüm oranlarının yaşandığı birinci aşamada ortalama yaşam süresi kısadır ve ülke genç nüfusa sahiptir. İkinci aşama erken geçiş evresi olarak tanımlanmaktadır. Yüksek doğum oranlarının devam etmesine rağmen sağlık koşullarının nispeten daha iyi olması sonucunda ölüm oranlarında azalma yaşanmaktadır. Üçüncü aşama ise geç geçiş evresi olarak tanımlanır. Bu aşamada ölüm oranlarının yanında doğum oranlarında da azalma gerçekleşmektedir. Daha dengeli bir nüfus artışı yaşanmaktadır. Dördüncü aşama da doğum ve ölüm oranlarının çok düşük seviyelerde olduğu geçiş sonrası evreyi temsil etmektedir. Türkiye demografik dönüşüm sürecinde bu saydığımız aşamalardan üçüncüsünü yaşamaktadır (Doğan Sertkaya, 2019a: 42). Türkiye’de büyük savaşlar yaşandıktan sonra normalleşen yaşam koşullarına bağlı olarak yaşanan doğurganlıktaki artış demografik döngünün birinci aşamasını yaşamaya neden olmuştur. 1950 yılına kadar süren bu süreç içinde sadece İkinci Dünya Savaşı sırasında doğurganlıkta düşüş yaşanmış, ölüm oranlarında ki artış ise devam etmiştir. 1950 yılından sonra

doğurganlıkta azalma eğilimi yaşanmaya başlamıştır. Böylelikle Türkiye bu dönemde demografik dönüşüm aşamalarından ikinci aşamaya yaşamaya başlamıştır. 1965 yılında ilan edilen anti-natalist politikalar nüfus artış hızının yavaşlamasına etki etse de bu dönemde nüfus artış hızının azalmasında etkili olmuştur. Türkiye’de doğurganlığın önemli ölçüde azalmasının altında, resmi devlet politikalarından ziyade çeşitli ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerde yatmaktadır. Bu gelişmeler şu şekilde özetlenebilir çok partili döneminin başlaması, tarımsal üretimde mekanizasyon ve ekonomide sanayi üretimine doğru yönelişin hızlanması, geleneksel aile yapısında değişim, kentlere doğru hızlı göç etkenleri ile kırsal nüfusu demografik geçiş sürecine dahil olması örnek verilebilir (Yavuz, 2009: 2-9). Türkiye’nin günümüzde içerisinde bulunduğu aşama üçüncü demografik gelişim aşamasıdır. Doğum ve ölüm oranlarının azaldığı aşama genel olarak sosyal ve ekonomik bakımdan hızlı gelişme gösteren ülkelerde yaşanmaktadır.

Tablo 33: Pınarbaşı İlçesi Nüfus Artış Hızı Değişimi (2008-2018)

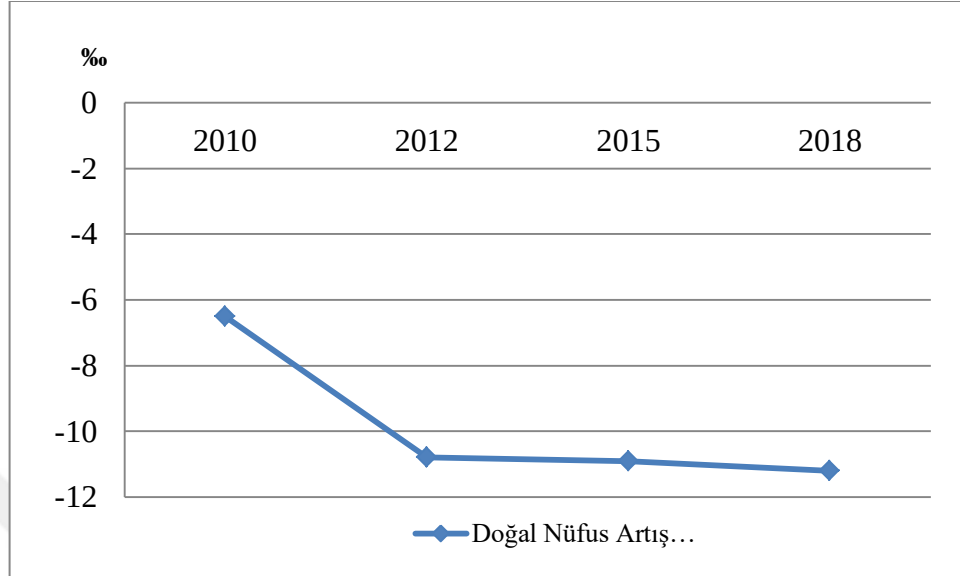
Nüfus Artış Hızı (‰)										
2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
-1,3	-3,6	0,8	-0,6	1,2	22,1	-10	0,29	-3,4	-3,3	14,9

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Doğal nüfus artış hızına net göç hızındaki değişimin eklenmesi ve toplam nüfusa bölümünün 100 veya 1000 ile çarpılması ile elde edilen nüfus artış hızı çalışma sahasında 2008’den 2018 yılına kadar sürekli değişim göstermiştir. 10 yıllık zaman diliminde en büyük artış 2013 yılında ‰22,1 ile yaşanmıştır. Nüfus artış hızının en düşük olduğu yıl ise ‰ -10 ile 2014 yılıdır (Tablo 33). TÜİK 2018 verilerine göre Türkiye’de ‰14,7 olan nüfus artış hızı ilçede ‰14,9’dur. İlçenin nüfus artış hızı Türkiye nüfus artış hızı ile birbirine çok yakındır. TÜİK verilerine göre 2012 yılında 5101 olan toplam nüfus 2013’te 6232 kişi olmuştur. 2014 yılında tekrar gerileyerek 5590 kişi olmuştur.

Doğal nüfus artış hızı göç verilerini hesaba katmadan sadece doğum ve ölüm oranlarıyla hesaplanmaktadır. Doğal nüfus artış hızı değişimleri göz önüne alınarak bir bölgede meydana gelecek nüfus değişimi hesaplanır ve bunun sonucunda bölgeye demografik yatırım planlaması yapılabilir.

Grafik 10: Pınarbaşı İlçesi Doğal Nüfus Artış Hızı (%)

Doğal nüfus artış hızının eksili değerlere düşmesi çalışma sahasında doğumların az, ölümlerin ise fazla olduğu anlamına gelmektedir. Verilen tüm yıllarda doğal nüfus artış hızı sıfırın altına düşerek eksi değerlerde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 2010 yılından 2012 yılına geçilirken yaşanan düşüş dikkat çekmektedir. Binde -10'luk artış hızı ilçede ölüm oranlarının doğum oranlarından çok daha fazla olduğunu göstermektedir. Bunun sebebi ilçede doğum oranlarının düşük olmasının yanında ilçede yaşayan nüfusun ağırlıklı olarak yaşlı nüfustan oluşması sonucu ölümlerin doğumlara göre fazla olmasıdır.

Doğal nüfus artış hızı ve nüfus artış hızı değişimleri verilen yıllar itibarıyla karşılaştırıldığında; 2010, 2012, 2015 ve 2018 yılları nüfus artış hızlarının doğal nüfus artışından yüksek olduğu görülmektedir. 2010 yılı doğal nüfus artış hızı ‰-6 iken nüfus artış hızı ‰0,8'dir. Diğer yıllarda doğal nüfus artış hızı ‰-10'un altındayken, nüfus artış hızı 2012'de ‰1,2, 2015'te ‰ 0,29 ve son olarak 2018'de ‰14,9'dur. Doğal nüfus artış hızı ile nüfus artış hızı arasındaki farkın bu kadar çok olması bölgede nüfus değişimi üzerinde doğum ve ölümlerin yanında göçlerin de etkili olduğunu göstermektedir. İlçenin nüfusu ağırlıklı olarak yaşlı nüfustan oluşmaktadır. Bu nedenle ölümler doğumlardan daha fazla olmaktadır. Köylerdeki muhtarlık seçimleri için büyükşehirlerdeki nüfus ikametini ilçeye aldırılmaktadır. Bu nedenle ilçenin nüfusu yerel seçimlerin yapılacağı yıllarda artış göstermekte ve bu

durum nüfus artış hızına etki etmektedir. Yerel seçimlerden bir sonraki yıl ise seçim yılı ikametini ilçeye aldırان nüfusun ikametini tekrar yaşadığı ile aldırması sonucu nüfus artış hızı çok büyük oranda düşüş göstermektedir. Bunun örneğini Tablo 33’da 2013 ve 2014 yılı verilerinde görmekteyiz. Aynı şekilde 2018 yılındaki nüfus artış hızındaki artış 2019 yılında yapılan yerel seçimler nedeniyle yaşanmıştır.

Demografik dönüşüm ve demografik değişimlerin tespitinde birkaç göstergeye bakılması gerekmektedir. Bunlar özellikle kaba doğum hızı, kaba ölüm hızı, toplam doğurganlık hızı, doğal nüfus artış hızı, bebek ve çocuk ölüm oranlarıdır (Yüceşahin, 2009: 7). Bir sonraki bölümde bahsedeceğimiz doğum ve ölüm oranları nüfus artış hızı değişimini bize daha açık bir şekilde gösterecektir.

3.1.6 Doğum Oranları

Her bin nüfusa düşen canlı doğum sayısını gösteren kaba doğum hızı (KDH), TÜİK verilerine göre 2010 yılında Türkiye’de 17,2 iken 2018’de 15,3’e, Kastamonu’da 2010 yılında 12,1 iken 2018’de 9,9’a gerilemiştir. Çalışma sahasında 2010 yılında 8,4 2018 yılında ise 4,9 olarak karşımıza çıkmaktadır (Tablo 34). KDH Türkiye ve Kastamonu genelinde olduğu gibi Pınarbaşı’nda da azalış göstermektedir. Bunun temel sebebi ise evlenme çağına gelen nüfusun çalışmak için büyükşehirilere göç etmesidir. Çalışmak için büyükşehirilere giden nüfus orada yerleşip aile kurmakta ve çocuklarını gittikleri yerlerde dünyaya getirmektedir.

Tablo 34: Pınarbaşı İlçesi Doğum Sayısı ve Kaba Doğum Hızı Değişimi

Doğum Oranları				
Yıllar	2010	2012	2015	2018
Doğum Sayısı	43	40	39	30
Kaba Doğum Hızı %	8,4	7,8	6,9	4,9

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

3.1.7 Ölüm Oranları

Kaba ölüm hızı (KÖH), toplam nüfusun, yıl içinde ölen kişi sayısına bölünüp 1000 ile çarpılması sonucu elde edilmektedir. Çalışma sahasında meydana gelen ölüm sayısı değişimlerine bağlı olarak KÖH de değişim göstermiştir. Bu değişime ölüm sayısının yanı sıra toplam nüfus değişimi de etki etmiştir.

Tablo 35: Pınarbaşı İlçesi Ölüm Sayısı ve Kaba Ölüm Hızı Değişimi (2010-2018)

Ölüm Oranları				
Yıllar	2010	2012	2015	2018
Ölüm Sayısı	76	95	95	97
Kaba Ölüm Hızı ‰	14,9	18,6	16,9	16,1

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Türkiye’de KÖH 2010 yılında 5, 2018’de 5,2’dir. Kastamonu’da 2010’da 9,1, 2018’de 10,2’dir. Türkiye ve Kastamonu’da KÖH yıllara göre artış göstermiştir. 2018 verilerine göre Pınarbaşı’nın kaba ölüm hızı Kastamonu kaba ölüm hızından %60, Türkiye kaba ölüm hızından %200 daha fazladır. Nüfus içerisinde yaşlı nüfusun fazla olması ve emeklilik sonrası dönemini memleketinde geçirme isteğiyle çalışma sahasına göçün olması ölüm sayısı ve oranının fazla olmasına etki etmiştir.

3.1.8 Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Türkiye nüfusunda 21. yüzyıla girilirken yaşanan en önemli değişimlerden birisi nüfusun yaş gruplarına göre dağılımında yaşanmıştır. Demografik geçişe bağlı olarak doğurganlık hızında yaşanan gerileme, nüfus artış hızını düşürmenin yanı sıra nüfusun yaş yapısını da etkilemiştir. Buna ek olarak ortalama yaşam süresinin uzamasının da katkısıyla Türkiye nüfusunda hızlı bir yaşlanma eğilimi başlamıştır (Yakar, 2014: 559).

Nüfusun yaş grupları halinde incelenmesi, her yaş grubunun beklentisini karşılayacak şekilde o alana yapılacak olan yatırımların belirlenmesi üzerinde etkili olmaktadır. Nüfusun niceliğinin yanında niteliği de göz önünün de bulundurularak yaş grupları ve bu grupların toplam nüfus içerisindeki oranına göre demografik yatırımlar belirlenmektedir.

Tablo 36: Pınarbaşı İlçesi Kadın ve Erkek Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı (2018)

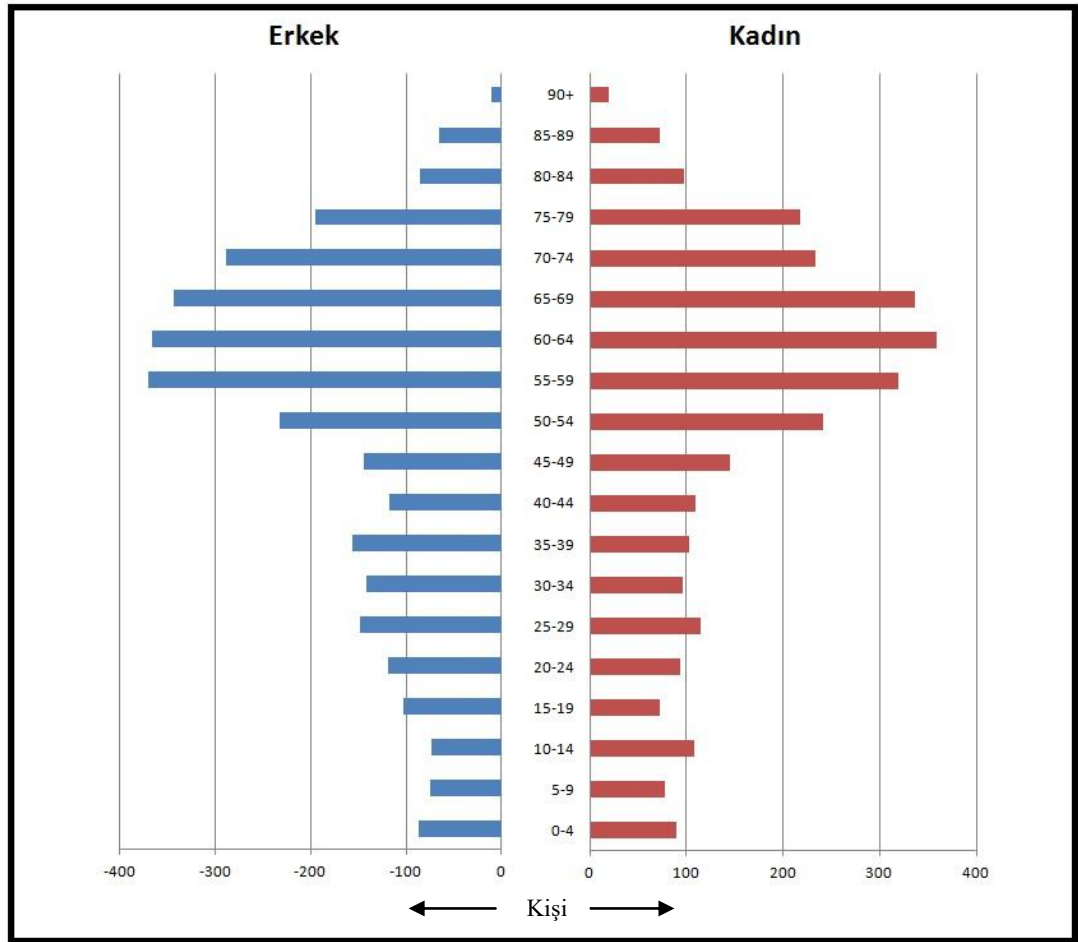
Pınarbaşı’nda Kadın ve Erkek Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı-2018			
Yaş Grubu	Toplam	Kadın	Erkek
0-4	177	90	87
5-9	153	78	75
10-14	182	108	74
Toplam Genç Bağımlı Nüfus	512	276	236
15-19	175	72	103
20-24	212	93	119
25-29	263	114	149
30-34	238	96	142
35-39	260	103	157
40-44	227	110	117
45-49	289	145	144
50-54	474	241	233
55-59	690	319	371
60-64	725	359	366
Toplam Faal Nüfus	3553	1652	1901
65-69	670	336	334
70-74	522	233	289
75-79	413	218	195
80-84	182	97	85
85-89	138	72	66
90+	30	20	10
Toplam Yaşlı Bağımlı Nüfus	1955	976	979
Genel Toplam	6020	2904	3116

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

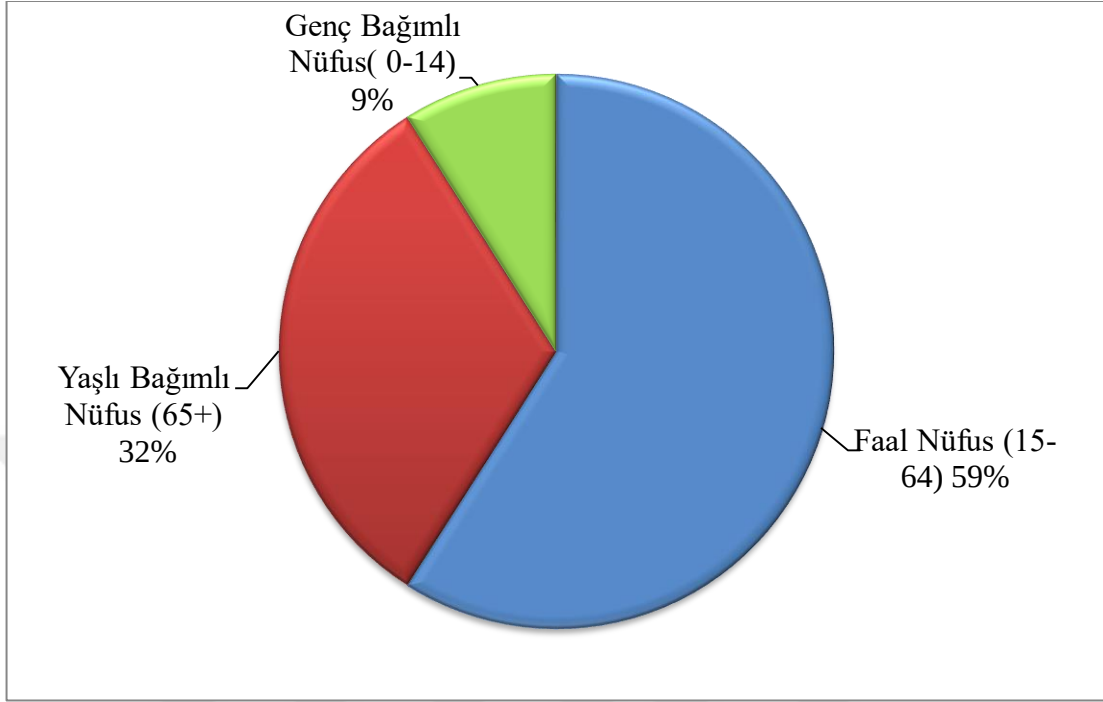
Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde tüm gruplar içinde en fazla nüfus 725 kişi ile %12’lik payla 60-64 yaş grubudur. Bunun sebebi çalışmak için büyükşehirlere göç eden kişilerin emekli olduktan sonra tekrar memleketlerine dönmesidir. Toplam nüfus içerisindeki en az orana sahip yaş grubu ise %0,49’luk payla 90+ yaş grubu yer almaktadır. Genç bağımlı nüfus içerisinde en fazla pay %35,5 ile 10-14 yaş grubundadır. En az pay ise %29,8 ile 5-9 yaş grubundadır. 0-4 yaş grubunun payı ise %34,7’dir. Faal nüfusta en fazla pay %20,4’lük oranla 60-64 yaş grubu karşımıza çıkmaktadır. 55-59 yaş grubu %19,4’lük pay ile ikinci sırada yer almaktadır. En az pay ise %4,9 ile 15-19 yaş gruplarına aittir. 20-24, 30-34 ve 40-44

yaş grupları %6,3'lük, 25-29, 35-39 ve 45-49 yaş grupları %7,5 oranında paya sahiptir. 50-54 yaş grubu ise %13'lük paya sahiptir. Yaşlı bağımlı nüfusta 670 kişi ile en fazla orana sahip yaş grubu %34'lük pay ile 65-69 yaş grubudur. Yaşlı bağımlı nüfusun %26'sı 70-74, %21'i 75-79, %9'u 80-84, %7'si 85-89 ve %1'i 90 yaş üstü gruptadır (Tablo 36).

Grafik 11: Pınarbaşı İlçesi 2018 Yılı Nüfus Piramidi

Grafik 12: Pınarbaşı İlçe Nüfusunun Bağımlılık Oranları (2018)

Çalışma sahasında toplam nüfus içerisinde genç bağımlı nüfus %9, faal nüfus %59, yaşlı bağımlı nüfus ise % 32’lik paya sahiptir. Birleşmiş Milletler’in (BM) tanımına göre bir ülkedeki yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının %8 ila %10 arasında olması o ülkenin nüfusunun ‘‘yaşlı’’, %10’un üzerinde olması ise ‘‘çok yaşlı’’ olduğu anlamına gelmektedir. Ülkemizde yaşlı nüfus diğer yaş gruplarındaki nüfuslara göre daha yüksek bir hız ile artış göstermektedir. Nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye’nin yaşlı nüfus oranının 2023 yılında %10,2’ye yükseleceği ve ‘‘çok yaşlı’’ nüfuslu ülkeler arasında yer alacağı tahmin edilmektedir (TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar, 2014: 1).

TÜİK 2018 verilerine göre doğuştan beklenen yaşam süresi; Türkiye’de ortalama 78, erkeklerde 75,3 iken kadınlarda 80,8’dir. Kastamonu’da erkeklerde 74,5, kadınlarda ise 80,3’tür. Toplamda 77,4’tür (TÜİK, İstatistiksel Tablolar). Çalışma sahasında yaşlı nüfusun %17,8’i doğuştan beklenen yaşam süresinin üzerinde yaşa sahiptir. Bu pay içerisinde kadınların oranı %9,6 iken erkeklerin oranı %8,2’dir. 90 yaş üstü nüfus grubu gelişmiş ülke nüfuslarında karşımıza çıkmaktadır. Çalışma sahasında bu grubun yaşlı bağımlı nüfus içerisindeki oranı %1,5 iken toplam nüfus içindeki oranı %0,49’dur. Yaşlı bağımlı ve faal nüfusta erkek sayısı kadın

sayısından fazla olmakla beraber bu durum genç bağımlı nüfusta değişiklik göstermiş ve kadın nüfusu erkek nüfusundan fazla olarak karşımıza çıkmıştır.

Nüfus piramidine bakıldığında 1965 yılı sonrasını temsil eden 55-59 yaş aralığında nüfusun azalmaya başladığı, bu yıla kadar geniş tabanlı olan piramidin bu tarihten sonra tabanının daralmaya başladığı görülmektedir. 1985 yılında çok hafif bir genişleme olsa da bu yıldan sonra piramidin tabanı 2005-2010 yılları arası dönemde tekrar bir genişleme göstermiştir. Bu tarihten sonra tekrar bir daralma olmuş fakat son beş yılda tekrar genişlemiştir (Grafik 11).

3.1.9 Medyan Yaş

Medyan yaş kişilerin yaşlarının küçükten büyüğe doğru sıralandıktan sonra ortada kalan yaş veya ortada kalan iki kişinin yaşlarının ortalamasıdır. Medyan yaş Türkiye’de 2007 yılında 28,3 iken 2018 yılında 32’ye yükselmiştir. Kastamonu ilinde ise 2007 yılında 34,6, 2018’de 39,5 olmuştur. Çalışma sahasında ise 2007 yılında 48,8 olan medyan yaş 2018 yılında %8,4 artarak 57,6 olmuştur (Tablo 37).

Tablo 37: Pınarbaşı İlçesi Medyan Yaş Değişimi (2007-2018)

2007			2018		
Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek
48,8	50,4	47,0	57,6	58,2	57,1

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Ülke genelinde olduğu gibi 2007 yılından 2018 yılına gelene kadar medyan yaşta artma olmuştur. Kadın-Erkek medyan yaş durumu karşılaştırıldığında verilen her iki yılda da kadınların medyan yaşının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun en önemli sebebi olarak kadınların ortalama ömrünün erkeklerden daha fazla olması ve 75 yaş ve üstü yaşlı bağımlı nüfusta kadınların oranının daha fazla olması gösterilebilir.

3.1.10 Nüfus Bağımlılık Oranı

Nüfusun 0-14 yaş arası ile 65 yaş üzerindeki kişiler bağımlı nüfus olarak adlandırılmaktadır. Bu yaş gruplarının 15-64 yani faal nüfus yaş aralığındaki nüfusa bölünmesiyle nüfusun bağımlılık oranı hesaplanır. Yaşam süresinin uzaması ve doğum miktarının artması yaşlı ve genç bağımlı nüfusun artmasına sebep olur. Bunun sonucunda faal nüfusun bakması gereken yaşlı bağımlı nüfus oranı da artar.

Tablo 38: Pınarbaşı İlçe Nüfusunun Yaş Bağımlılık Değişimi (2007-2018)

	2007			2018		
Yaş Grubu	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
0-14	352	326	678	276	236	512
15-64	1606	1641	3247	1652	1901	3553
65+	759	653	1412	976	979	1955
Toplam	2717	2620	5337	2904	3116	6020

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Verilen yıllarda toplam nüfus artışı kıyaslandığında toplam nüfusun %13 oranında arttığı görülmektedir. Buna karşın 0-14 yaş aralığındaki genç bağımlı nüfusun azaldığı, faal nüfusun %5,7 oranında arttığı görülmektedir. Yaşlı bağımlı nüfus olarak tanımlanan 65 yaş üstü nüfusta da artış olmuştur (Tablo 38). Bu durum çalışma sahasında nüfusun yaşlanma eğiliminde olduğunun göstergesidir.

Tablo 39: Pınarbaşı İlçe Nüfusunun Bağımlılık Oranları (2007-2018)

	Toplam Yaş Bağımlılık Oranı			Genç Bağımlılık Oranı			Yaşlı Bağımlılık Oranı		
	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek
2007	39,1	40,8	37,3	12,7	12,9	12,7	26,4	27,9	24,9
2018	40,9	43,1	38,9	8,5	9,5	7,5	32,4	33,6	31,4

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Bağımlı nüfusun faal nüfusa olan yükünü gösteren bağımlılık oranı 2018 TÜİK verilerine göre Türkiye’de 47,4, Kastamonu’da ise 50,3’tür. Genç bağımlı nüfus oranı Türkiye’de 34,5 iken Kastamonu’da bu oran 24,5’tir. Yaşlı bağımlılık oranı Türkiye’de 12,9 Kastamonu’da 25,8’dir. Çalışma sahasında 2018 verilerine göre genç bağımlı nüfus oranı Türkiye ve Kastamonu verilerinin gerisindedir. Yaşlı bağımlılık oranı ise Kastamonu ve Türkiye verilerinin ilerisindedir. Genç bağımlılık oranı 2007’de toplamda 12,7 iken 2018’de 8,5’e gerilemiştir. Yaşlı bağımlılık oranı ise 2007’de 26,4 iken 2018’de 32,4’e yükselmiştir (Tablo 39). Bu durumun oluşmasındaki temel etken geçmişte fazla olan doğum sayısına bağlı olarak yaşlı nüfusun artması ve günümüzde yaşanan doğum sayılarındaki azalmadır. Nüfusun yaşlanma eğiliminde olması demografik yatırımlar yapılırken yaşlı nüfusun geçmişten daha fazla dikkate alınmasını gerektirmektedir. Çalışma çağındaki her 100 kişiye düşen kişi sayısı 2007 yılında 39 iken 2018 yılında 41 kişi olmuştur. Toplam bağımlı nüfus içerisinde yaşlı bağımlı nüfus oranı %79,3 iken, genç bağımlı nüfus

oranı %20,7'dir. Toplam bağımlılık oranında yaşanan düşüş faal nüfusa yönelik pozitif bir gelişme olmuştur. Fakat gelecekte faal nüfus yerine geçecek olan genç bağımlı nüfusun az olması ve bugünkü faal nüfusun yaşlı nüfus konumuna geçecek olması gelecekteki faal nüfus üzerinde negatif bir etkiye sebep olacaktır.

3.1.11 Nüfusun Eğitim Durumu

2018 TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde okuma yazma bilenlerin oranı %96,74, Kastamonu'da ise 96,62'dir. Bu oran ilçede Türkiye ve Kastamonu'ya kıyasla %81,26 ile oldukça düşük seviyededir. Toplam nüfus içerisinde okuma yazma bilen kadınların oranı %34,8, erkeklerin %46,4'dir. Okuma yazma bilen nüfus içerisinde kadınların oranı %42,8, erkeklerin oranı %57,2'dir (Tablo 40). Okuma yazma oranlarında kadınların daha geride olmasının sebebi erkek çocuğu eğitime önem verilip kız çocuklarının geri plana atılmasıdır. Özellikle geçmiş nesillerde kız çocuklarının eğitime önem verilmediği 65 yaş üstü bireylerde okuma yazma bilenlerin oranına bakınca daha iyi anlaşılmaktadır. 65 yaş üstü okuma yazma bilenlerin %36,5'i kadın, %63,4'ü erkek bireylerden oluşmaktadır. Okuma yazma bilmeyen 65 yaş üstü nüfusun %76,1 kadın, %23,8 erkektir.

Tablo 40: Pınarbaşı İlçe Nüfusunun Okur Yazarlık Durumu (6+ yaş) (2018)

2018	Kadın	Erkek	Toplam
Okuma Yazma Bilen	2098	2794	4892
Okuma Yazma Bilmeyen	670	200	870
Durumu Bilinmeyen	27	15	42
Toplam	2768	3009	5804

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Çalışma sahasında 1 ilkokul, 2 ortaokul ve 1 tane lise bulunmaktadır. İlkokulda 106, ortaokullarda 150 lisede toplam 95 öğrenci eğitim görmektedir. Tüm okulların toplam derslik sayısı 38'dir (www.pinarbasi37.meb.gov.tr). Bütün okullar Pınarbaşı ilçe merkezinde yer almaktadır. Sanayi devrimi öncesinde nüfusun niceliği her zaman daha ön plandaydı fakat sanayi devriminin gerçekleşmesinden sonra nüfusun niceliği geri planda kalıp nitelik ön plana çıkmıştır. Nüfusa nitelik kazandıran en önemli unsur eğitimidir. Her hangi bir okul bitiren nüfusun eğitim almış toplam nüfusa oranları incelendiğinde %37,4 ile en fazla pay ilkokul mezunlarındadır. Bunu sırasıyla %10 payla ilköğretim, %8,5 ile ortaokul, %8,2 ile

lise, %4,7 ile fakülte takip etmektedir. Çalışma sahasında yüksek lisans ve doktora mezunları 20 kişi ile %0,34'lük paya sahiptir (Tablo 41).

Tablo 41: Pınarbaşı İlçesinde Nüfusun Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılışı (2018)

2018	Kadın	Erkek	Toplam
Bilinmeyen	27	15	42
Okuma Yazma Bilmeyen	670	200	870
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	560	310	870
İlkokul	929	1244	2173
İlköğretim	199	382	581
Ortaokul veya Dengi Okul Mezunu	160	335	495
Lise	141	339	480
Fakülte	100	173	273
Yüksek Lisans	8	10	18
Doktora	1	1	2
Toplam	2795	3009	5804

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Fotoğraf 36: Şehit Ayhan Sütçü Çok Programlı Anadolu Lisesi

Geçmişte var olan köy okullarının hepsi kapatılmış ve eğitim ilçe merkezindeki okullarda toplanmıştır. İlçe merkezindeki ortaokullardan biri olan Şehit Ramazan Akkaya ortaokulu yatılı ve taşınalı olarak hizmet vermektedir. Geçmişte ilkokul sonrası eğitim alma imkanı zor olan kır nüfusu yatılı ve taşınalı hizmet veren ortaokul sayesinde ilkokul sonrası eğitim alma olanağı elde etmiştir. Tüm bireyler eğitim hakkından faydalanabilmektedir. Bunun dışında Şehit Ramazan Akkaya İlkokulu, Pınarbaşı İmam Hatip Ortaokulu ve Şehit Ayhan Sütçü Çok Programlı Anadolu Lisesi ilçede bulunan diğer okullardır. İlçede ayrıca birer adet halk eğitim merkezi ile öğretmen evi ve akşam sanat okulu bulunmaktadır.

3.1.12 Nüfusun Medeni Durumu

Çalışma sahasında evlenme sayısı 2015 yılı hariç düşüş göstermiştir. Evlilik yaşının geçmişe oranla geciktirilmesi ve nüfus artış hızındaki düşüş evlilik sayılarında da düşüşe neden olmuştur. Geçmişte kırsal kesimde geniş ve çok odalı geleneksel Karadeniz evlerinde birkaç ailenin bir arada yaşadığı geniş aileler yerini çekirdek ailelere bırakmıştır. Gençler üzerinde maddi bir yük binmiş ve yeterli maddi duruma sahip olmak için evlilik yaşını ertelemişlerdir. Kadınların iş hayatına girmesi de aynı şekilde evlenme yaşını geciktirmiştir. Bunun yanında eğitim seviyesinin yükselmesi, geçmişte kırsal alanda genç yaşta evlendirilen kesimin kentlere göç etmesini sağlamış ve evlilik sayılarının düşmesine sebep olmuştur.

Tablo 42: Pınarbaşı İlçesi Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı (Evlenme Yerine Göre) (2014-2018)

Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018
Evlenme Sayısı	21	30	21	17	19
Kaba Evlenme Hızı %	3,5	5,3	3,8	3,2	3,3

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Türkiye’de kaba evlenme hızı (KEH) 2014’te 7,77, 2015’te 7,71, 2016’da 7,5, 2017’de 7,09 ve 2018’de 6,8’dir Kastamonu’da ise 2014’te 5,99, 2015’te 5,87, 2016’da 5,66, 2017’de 5,26, 2018’de 5,13’tür. Türkiye genelinde olduğu gibi Kastamonu ve Pınarbaşı ilçesinde de KEH oranları azalış eğilimindedir. Sadece 2014 yılından 2015 yılına geçilirken kaba evlenme hızında artış gerçekleşmiştir (Tablo

42). Verilen tüm yıllar kıyaslandığında çalışma sahasının KEH oranları hem Türkiye hem de Kastamonu ortalamalarının altındadır. Evlenme oranlarında ki azalış nüfusun artış hızını da etkilemektedir.

Tablo 43: Pınarbaşı İlçesi Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı (Erkeğin İkametgâh Yerine Göre) (2014-2018)

Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018
Boşanma Sayısı	8	4	2	3	1
Kaba Boşanma Hızı ‰	1,4	0,7	0,3	0,5	0,1

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Boşanma, eşler hayatta iken hukuken evlilik ilişkisine son verilmesi şeklinde tanımlanır (Doğan, 2016: 995). 1950’ler sonrasında ülkede meydana gelen ekonomik, sosyal, teknolojik, siyasi ve kültürel değişimler ataerkil aile yapısı üzerinde etkili olmuştur. Şehirleşmeyle beraber kadınların ekonomik bağımsızlığındaki artış, evliliğe dair beklentilerin artması, erkeklerin kazançlarındaki düşüş gibi nedenler evlilik kurumunu etkilemiştir. 1950’lerde insanlar erken evlenme eğilimindeyken, 1960 sonrası evlenme yaşı büyümeye başlamış ve boşanma sayılarında da artış görülmeye başlamıştır (Meder ve Gültekin, 2012: 151-152).

Boşanma sayısı sadece 2017 yılında bir önceki yıla göre artış göstermiştir. Buna bağlı olarak kaba boşanma hızı (KBH) da sadece 2017 yılında bir önceki yıla göre artmıştır (Tablo 43). Türkiye’de KBH 2014 yılında 1,08, 2015’te 0,99, 2016’da 1,02, 2017’de 1,05, 2018’de 1,75’tir. Kastamonu’da ise 2014’te 1,7, 2015’te 1,69, 2016’da 1,59, 2017’de 1,6, 2018’de 1,3’tür. İlçenin KBH oranları Türkiye ve Kastamonu ortalamalarının altındadır.

3.1.13 Nüfus Hareketleri

Yatay yönlü nüfus hareketi olan göç Birleşmiş Milletler’in tanımına göre; kişinin yasal statüsüne, kalış süresinin uzunluğuna, hareketin istekli yapıp yapılmadığına ve sebebine bakılmaksızın ülkelerarası ya da bir ülkenin sınırları içerisinde kişinin bir yerden başka bir yere hareketi olarak tanımlanmaktadır (www.un.org).

“Doğum ve ölümle birlikte nüfusun üç bileşeninden biri olan göç olgusunun temelinde, insanların ekonomi anlamda geçimlerini sağlamak veya nispeten rahat şartlara sahip olabilmek için daha uygun yerlere gitmek, buralarda iş bularak refah şartlara kavuşma arzusu yatmaktadır. Bu yönden bakıldığında göçlerin önemli oranda keyfiyetten çok bir zorunluluk neticesinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür” (Doğan Sertkaya, 2019a: 16).

Ülkemiz 1950’li yıllardan itibaren hızlı bir sanayileşme sürecine girmiş ve bunun sonucunda tarımda makine kullanımı başlamıştır. Kırlarda insan gücüne olan ihtiyacın azalması, köylerin düzgün yol ve vasıtalarla şehirlere bağlanması artan nüfusa yeterli gelmeyen köylerden iş gücü ihtiyacı duyulan kentlere doğru göç hareketini başlatmıştır (İbret, 2010: 38). Bu hareketler sonucunda bazı şehirlere olan ilgi artmış ve o şehre göçler hızlanmış, bazı yerleşmelerde verdiği göç sebebiyle değer kaybetmeye başlamıştır.

Türkiye’de 1950’lerde başlayan ve günümüze kadar devam eden iç göçlerin en çok etkilediği bölgelerden biri de Kuzey Anadolu’dur. Ülkedeki imalatı arttırmayı amaçlayan ithal ikameci sanayi politikaları dolaylı olarak kırdan kente göçü sürekli teşvik etmiş ve tarıma bağımlı olan küçük şehirleri boşaltmıştır. Göç esasen 15-64 yaş grubundaki dinamik nüfusu etkilediği için göç veren şehirlerdeki sosyal ve ekonomik yapıyı derinden etkilemektedir (KUZKA, 2013: 5).

İlçede arızalı topografya ve iklim özellikleri arazinin kullanımını zorlaştırmaktadır. Kısa mesafelerde değişen iklim ve topografya şartları tarım arazilerinin sınırlandırarak parçalı hale getirmiştir. Bu durum bölgede tarımsal faaliyetleri sınırlandırmaktadır. İlçede orman arazilerinin geniş yer kaplaması hayvancılık faaliyetlerini de sınırlandırmaktadır. Diğer bir ekonomik geçim kaynağı olan ormancılık nüfusa yeterince iş imkanı sunamamaktadır. Bunun yanında nüfusu ilçede tutacak sanayi, ticaret ve maden gibi ekonomik sektörlerin yeterince gelişmemesi, nüfusun burada tutunamamasına ve sonunda göç etmesine sebep olmuştur.

Çalışma sahasında kırdan kente olan göçün en önemli sebebi yaşam koşullarının zorluğudur. Gerek iklim koşullarının sert olması gerekse topografya

şartlarının kırsal nüfusun ekonomik faaliyetlerine karşılık verememesi sonucunda kırsal nüfus kentlere göç etmeye başlamıştır. Göç hareketleri bazen önce ilçe merkezine oradan büyükşehirlere olmakla beraber bazen de köylerden direk olarak büyükşehirlere doğru yaşanmaktadır.

Tablo 44: Pınarbaşı İlçesi Göç Verileri (2012-2018)

Yıl	Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı %
2012	5101	448	355	93	18,4
2018	6020	1185	344	841	150,19

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Hazırlanmıştır.

Çalışma sahasında 2012-2018 yılları arasında geçen süreçte net göç hızı %18,4'ten %150,19'a yükselmiştir (Tablo 44). Verilen her iki yılda da ilçenin aldığı göçler verdiği göçlerden fazla olmuştur. İlçenin göç almasının en büyük sebepleri arasında emeklilik dönemini memleketlerinde geçirmek isteyen 65 yaş üzeri nüfusun geri dönmesi gösterilebilir.

Tablo 45: Pınarbaşı İlçesi İç Göç Verileri (2018)

2018			
Aldığı Göç		Verdiği Göç	
İl	Kişi	İl	Kişi
İstanbul	911	İstanbul	174
Zonguldak	52	Kastamonu	43
Kocaeli	46	Karabük	21
Kastamonu	42	Samsun	14
Karabük	30	Kocaeli	13

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Düzenlenmiştir.

Pınarbaşı ilçesinin en fazla göç hareketleri yaşadığı ilk beş il tablo 45'te verilmiştir. İç göç hareketleri ilçe merkezinin yanı sıra Kastamonu il merkezine doğru yaşanmaktadır. Çalışma sahasına yakınlığı ve çalışma sahasından daha fazla iş imkanlarına sahip olması Karabük'ü cazibe merkezi haline getirmiştir. İkameti çalışma sahasında olup çalışmak için gününbirlik Karabük'e giden kişiler bulunmaktadır. Ayrıca hem Karabük hem de Samsun yine ekonomik nedenlerle göç verdiği iller arasında ilk beş ilin içerisinde yer almaktadır. Kocaeli hem İstanbul'a

yakınlığından dolayı hem de iş imkanları nedeniyle tercih edilen şehirdir. İstanbul ise ilçeden yaşanan göçlerde her zaman çekim merkezi olmuştur. İlçenin 2018 verileri dikkate alındığında iç göç hareketlerinde en fazla pay İstanbul'a aittir. 2018'de İstanbul'a göç edenlerin oranı toplam göç edenlerin içinde %50,5'tir. %12,5 ile Kastamonu ikinci sırada, %6 ile Karabük üçüncü, %4 ile Karabük dördüncü ve %3,7 ile Kocaeli beşinci sırada yer almaktadır. Tabloda verilen iller haricinde Ankara, Bartın, Antalya, Bursa ve İzmir'de ilçenin göç verdiği iller arasında yer almaktadır. İlçenin aldığı göçlerde de ilçeye kayıtlı nüfusun en fazla yaşadığı şehir olan İstanbul %76,8 ile en fazla paya sahiptir. İstanbul'u sırasıyla %4,3 ile Zonguldak, %3,8 ile Kocaeli, %3,5 ile Kastamonu, %2,5 ile Karabük takip etmektedir. Hem aldığı hem de verdiği göçlerin nedenleri arasında ekonomik nedenler ilk sıradadır.

Tablo 46: Pınarbaşı İlçesi Nüfus Kayıt Verileri (2018)

Pınarbaşı İlçe Nüfusuna Kayıtlı Olup Diğer İllerde İkamet Eden Nüfus		Diğer İl Nüfusuna Kayıtlı Olup Pınarbaşı İlçesinde İkamet Eden Nüfus	
İstanbul	32.209	Kastamonu	5416
Kastamonu	5700	Karabük	91
Kocaeli	1872	İstanbul	81
Zonguldak	1584	Bartın	66
Karabük	665	Samsun	50
Tekirdağ	511	Zonguldak	41
Ankara	490	Erzurum	19
Bursa	196	Amasya	13
Sakarya	174	Konya	13
Antalya	173	Adana	11

Kaynak: TÜİK Verileri Derlenerek Düzenlenmiştir.

2018 TÜİK verilerine göre Pınarbaşı ilçesinde nüfus kaydı olup diğer illerde ikamet eden kişi sayısı toplamda 45.429'dur. İstanbul bu nüfusun 32.209 kişi ile %70,8'lik kısmına ev sahipliği yapmaktadır. İstanbul'u sırasıyla %12,5'le Kastamonu, %4 ile Kocaeli takip etmektedir (Tablo 46). İlçede ikamet edenlerin %90'ı Kastamonu iline kayıtlıdır. Diğer yandan başka illerin nüfusuna kayıtlı olup

Pınarbaşı ilçesinde ikamet edenlerin toplam sayısı 600'dür. Diğer illerde ikamet edip Pınarbaşı ilçesinde yaşayan nüfus içerisinde ilk sırada %15 ile Karabük, ikinci sırada %13,5 ile İstanbul, üçüncü sırada ise %11 ile Bartın yer almaktadır (Tablo 46).

Harita 8: Pınarbaşı İlçe Nüfusuna Kayıtlı Olup Diğer İllerde İkamet Eden Nüfus (2018)

Harita 9: Diğer İl Nüfusuna Kayıtlı Olup Pınarbaşı İlçesinde İkamet Eden Nüfus (2018)

Göç olgusu sadece insanların değil bununla birlikte sermayenin ve kültürlerin de mekan değiştirmesidir. Kişilerin göç etmesi hem üretici hem de tüketici fonksiyonlarına ilişkin olarak sosyal ve ekonomik yapıyı etkilemektedir. Bu sebeple göç sadece göç veren yerleri değil, alan yerleri de etkilemektedir. Bu nedenle üretim ve tüketime yönelik her türlü karar alınırken göç sonucu oluşan değişiklikler göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışma sahasının aldığı göçler genellikle yaşlı nüfus olduğundan bölgede yapılacak yatırımlar bu yönde düzenlenmelidir. Büyükşehirler de emekli olduktan sonra ilçeye geri dönen nüfusun rahat etmesi için her türlü imkan sağlanmalıdır. Özellikle sağlık ve güvenlik konularında yaşlı nüfusa güven verilmelidir.

Türkiye ilk işçi göçü anlaşmasını 1961 yılında Almanya ile yapmıştır. Bu anlaşmaya göre Türk işçiler bir yıl süre ile Almanya'da kalacak sonrasında geri döneceklerdi. Fakat durum böyle olmamış işçiler geri dönmeyip ailelerini de yanlarına almışlardır. Çoğunluğu orada hayatına devam ederek ailelerini de yanına almış az bir kısmı ise geri dönüş yapmışlardır. Çalışma sahasından da işçi göçü anlaşmalarıyla Almanya ve Hollanda'ya göçler olmuştur. Fakat bu göçler 2012 yılından önce yaşandığından ve TÜİK'in ilçe bazında göç verilerini 2012 yılından sonra yayınlamasından dolayı çalışma sahasının dış göç verileri bulunamamıştır.

3.2 Nüfus Projeksiyonlarına Göre Türkiye, Kastamonu ve Pınarbaşı Karşılaştırması

Nüfus projeksiyonları sosyal ve ekonomik politikaları yansıtan ve sayısallaştıran, aynı zamanda sektörler için gerekli olan üretici ve tüketici kitle tespitinde yardımcı bir aracı niteliği taşımaktadır. Nüfus projeksiyonu doğum, ölüm ve göç hareketlerinin ilerideki eğilimleri ile ilgili belirli varsayımlara dayanarak nüfusun gelecek zamanda gelişmesi hakkında tahminlerin yapılması olarak tanımlanabilir (Kocaman, 2002: 2). Sağlıklı nüfus projeksiyonları üretebilmek için çalışılan bölgedeki sosyal, ekonomik ve coğrafi durum şartlarını geçmişten geleceğe doğru ön görmek gerekmektedir.

2018 yılı için TÜİK'in Türkiye nüfus tahminleri düşük senaryoya göre 81.744.659, ana senaryoya göre 81.867.223, yüksek senaryoya göre ise 81.989.85 kişidir. Fakat 2019 yılında açıklanan 2018 yılı Türkiye nüfusu 82.003.882 kişidir ve bu sayı TÜİK'in açıkladığı nüfus tahminlerinden yüksek senaryonun bile üzerindedir.

BM'nin yayınladığı nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye nüfusu 2023 yılında 85.404.000, 2040'ta 92.981.000, 2060'ta 96.221.000 ve son olarak 2080'de 92.501.000 kişidir (www.un.org). TÜİK'in açıkladığı nüfus projeksiyonlarının ana senaryosuna göre 2023 yılında nüfus günümüze kıyasla yaklaşık %6 artarak 86.907.367, 2040'ta %22 artışla 100.331.233, 2060'ta %30,5 ile 107.095.998, son olarak 2080 yılında %30,6'lık artışla 107.100.904 kişi olacaktır. Birleşmiş Milletler'in açıkladığı tahminler TÜİK'in açıkladığı tahminlerin düşük senaryosundan bile daha azdır (Tablo 47).

Tablo 47: Senaryolara Göre Türkiye Nüfusu

Yıllar	Ana Senaryo	Yüksek Senaryo	Düşük Senaryo
2023	86 907 367	87 662 775	86 154 191
2040	100 331 233	103 570 667	97 125 652
2060	107 095 998	115 074 851	99 437 361
2080	107 100 904	121 099 912	94 153 500

Kaynak: TÜİK, Nüfus Projeksiyonları

Türkiye nüfusunun ana senaryoya göre 2023 yılında 85 milyon sınırını, 2040 yılında ise 100 milyon barajını aşması beklenmektedir. Nüfus artışının 2069 yılına kadar devam etmesi ve 107.664.079 kişi ile en yüksek değerine ulaşması ve bu yıldan sonra azalışa geçerek 2080 yılında 107.100.904 kişi olması beklenmektedir (TÜİK).

Tablo 48: Nüfus Projeksiyonlarına Göre Türkiye Nüfus Bağımlılık Oranları

Yıllar	0-14	15-64	65+	Toplam Bağımlılık Oranı	Genç Bağımlılık Oranı (0-14)	Yaşlı Bağımlılık Oranı (65+)
2018	23,5	67,8	8,7	47,5	34,6	12,9
2023	22,6	67,2	10,2	48,7	33,5	15,2
2040	19,3	64,4	16,3	55,2	29,9	25,3
2060	16,9	60,4	22,6	65,4	28	37,4
2080	15,7	58,7	25,6	70,3	26,7	43,6

Kaynak: TÜİK, Nüfus Projeksiyonları

Her yüz kişinin bakmakla yükümlü olduğu çalışmayan nüfusu temsil eden bağımlılık oranı 2018 yılından 2080 yılına kadar %48 oranında artarak 47,5'ten 70,3'e ulaşacaktır. Bağımlı nüfus içerisinde genç bağımlılık oranı %33,2 azalırken yaşlı bağımlılık oranı %202 oranında artmaktadır. Yaşlı bağımlılık oranı istenilen bir sonuç değildir. Verilen nüfus projeksiyonlarına göre ülkemiz 2023 yılına kadar Birleşmiş Milletler'e göre yaşlı, 2023 yılından sonra ise çok yaşlı nüfusa sahip olacaktır (Tablo 48).

Türkiye sosyal ve kültürel özellikler itibarıyla hızlı bir değişim sürecindedir. Bu süreç çok genel tabirle geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına geçişle ifade edilebileceği gibi, toplam nüfus artış hızı, yaşa özel doğum hızı, yaş gruplarına göre nüfusun oransal dağılımı ve medyan yaş gibi pek çok demografik unsurla da takip edilebilir. Eğitim seviyesinin yükselmesi, istihdam oranlarında kadın nüfusun artması ve hızlı şehirleşmeyle birlikte demografik yapıda yaşanan değişimler, ülke nüfus profilinin demografik döngünün dördüncü aşaması olan düşük doğum ve ölüm oranlarıyla tanımlanan ve gelişmiş ülkelere ait nüfus yapısına doğru bir eğilim içinde olduğumuzu göstermektedir (Doğan Sertkaya, 2019a: 41).

Tablo 49: Nüfus Projeksiyonlarına Göre Türkiye'de Medyan Yaş

Medyan Yaş			
Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam
2018	32,7	31,4	32
2023	34,3	32,8	33,5
2040	39,5	37,5	38,5
2060	43,5	41,1	42,3
2080	46,3	43,8	45

Kaynak: TÜİK, Nüfus Projeksiyonları

2023, 2040, 2060 ve 2080 yıllarında medyan yaşın sürekli artması ve 2018 yılından 2080 yılına kadar 13 yaş yükselerek 45'e ulaşması beklenmektedir. Bu artış kadın medyan yaşında 13,6 erkek medyan yaşında ise 12,4'tür (Tablo 49). Kadınların medyan yaşının erkeklerden daha fazla olmasının sebebi, doğuştan beklenen yaşam süresinin kadınlarda daha fazla olmasıdır. Artış tahmin edilen şekilde devam ederse nüfus yaşlanmaya devam edecek ve toplam nüfus içerisindeki yaşlı nüfus oranı artacaktır.

Geçmiş yıllardaki nüfus sayımlarında ortaya çıkan nüfus artışına ve şekline göre gelecek nüfuslar belli formüllerle tahmin edilmektedir. Çalışma sahasının nüfus artışı hesaplanırken, nüfus artış hızı hesaplamalarından aritmetik artış yöntemi kullanılmıştır. Buna göre t_i = ilk nüfus sayım yılı, t_s = son nüfus sayım yılı, t_g = tahmin edilecek yıl, k_a = aritmetik artış hızı, N_i = ilk nüfus sayım sonuçları, N_s = son nüfus sayım sonuçları, N_t = gelecek nüfus tahmini verileri kullanılarak $k_a = (N_s - N_i) / (t_s - t_i)$ formülü ile aritmetik artış hızı hesaplanmıştır. $N_t = N_s + k_a \cdot (t_g - t_s)$ formülü ile de gelecekteki tahmini nüfus hesaplanmıştır.

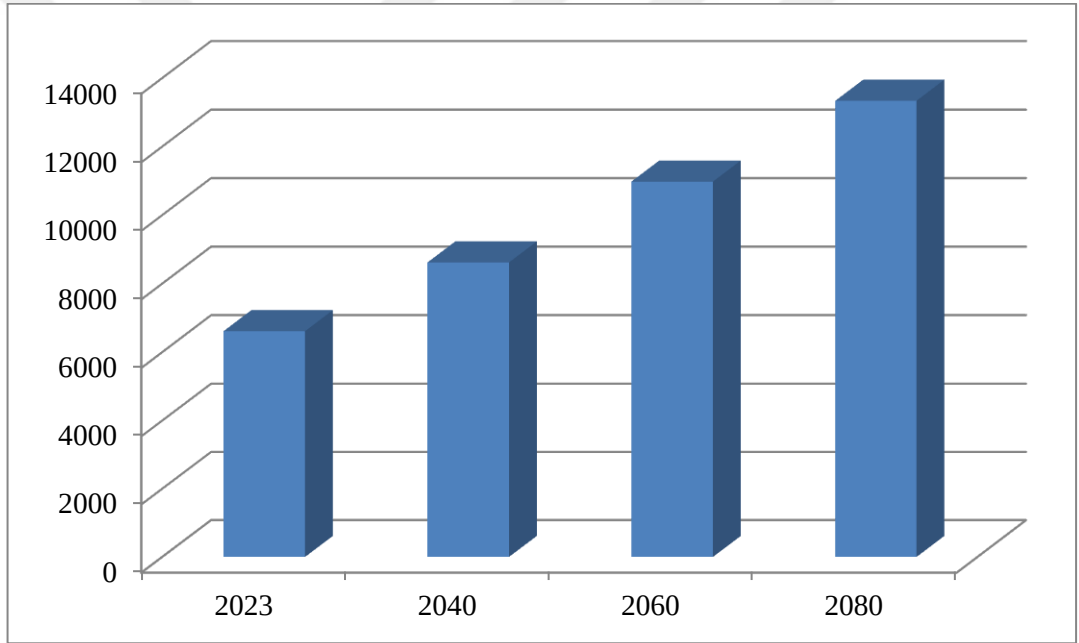
Tablo 50: Kastamonu İli ve Pınarbaşı İlçesi Nüfus Projeksiyonları

	2018	2023	2040	2060	2080
Kastamonu	372.373	398.088	448.119	506.979	565.839
Pınarbaşı	6020	6610	8616	10.976	13.336

Kaynak: TÜİK, Nüfus Projeksiyonları

Kastamonu ili ve Pınarbaşı ilçesinin gelecekteki nüfus tahminleri hesaplanırken 2010 ve 2018 nüfus verileri kullanılmıştır. 2010 yılında Kastamonu il 359.823, 2018’de 383.373 nüfusa, Pınarbaşı ilçesi ise 2010’da 5075, 2018’de ise 6020 nüfusa sahiptir. Bu hesaplama göre ilçe nüfusu 2018 yılına göre 2023 yılında %10, 2040’ta %43, 2060’ta %82, 2080’de ise %121,5 artacaktır. Kastamonu il nüfusu ise 2023’te 2018 yılı nüfusunun %3’ü, 2040’ta %17’si, 2060’ta %32’si, 2080’de %47,5’i oranında artış gösterecektir (Tablo 50).

Grafik 13: Pınarbaşı İlçesi Nüfus Projeksiyonları

Çalışma sahasında medyan yaş Türkiye ve Kastamonu ili ortalamalarından oldukça yüksektir. 2018 yılı verilerine göre 57,1 olan medyan yaş geçmiş yıllara göre artış göstermiştir. Bunun temel sebebi olarak genç nüfusun azalması ve artan yaşlı nüfus gösterilebilir. Bunun yanında kaba doğum hızı Türkiye ve Kastamonu il verilerinden geride, kaba ölüm hızı ise oldukça ileridedir. Bu durumun bir sonucu olarak toplam nüfus içerisinde genç nüfus oranı azalmakta, yaşlı nüfus oranı ise artmaktadır. Yaşlı bağımlılık oranının 2018 yılı verilerine göre %32,4 olduğu ilçe yaşlanmaya devam etmektedir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisinde artış göstermesi ilçe için bazı demografik önlemler alınmasını gerektirmektedir.

Nüfusun yaşlanması bölgede demografik yatırımların yaşlılara yönelik olmasına neden olacaktır. Bu durum sonucunda bölgeye yapılacak yatırımların sağlık ve sosyal güvenlik gibi alanlara yapılmasını gerektirmektedir. Çalışma sahasından genç nüfusun göç etmesi de yaşlı nüfusun artmasıyla beraber piyasayı olumsuz yönde etkilemekte ve bölgeye yapılacak yatırımların azalmasına neden olacaktır.

SONUÇ

Çalışma sahası olarak seçtiğim Pınarbaşı ilçesi, Kastamonu ili içerisinde büyükşehirlere en fazla göç veren ilçelerin ilk sıralarında yer almaktadır. Çalışma ilçenin herhangi bir ekonomik faaliyet dalında gelişme gösterememiş olmasının ve bu durumun nüfusa etkisinin araştırılması amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada Pınarbaşı ilçesinin nüfus özellikleri, nüfus yapısında geçmişten günümüze meydana gelen değişim ve bu değişime etki eden fiziki ve beşeri faktörler incelenmiş ve nüfus projeksiyonları yardımıyla gelecekte yaşanacak olan değişimlere yönelik tahminlerde bulunulmuştur.

Kastamonu il merkezinin kuzeybatısında yer alan çalışma sahası genel olarak Daday-Azdavay masifi üzerinde yer almaktadır. Malm-Eosen yaşlı arazi, kratese-eosen yaşlı volkanik volkanojenik birimler ile eosen-oligosen ve miyosen yaşlı sığ denizel-karasal özellikler taşıyan yay önü havzası karakterindedir. Sahada kratese gre, kumlu killi şistler, gremsi kalker, marn ve tüflü arazilere, sahanın güneydoğusunda jura lias, kratese şistler, kuvarsit ve gremsi kalkerli arazilere, güneyinde ise eosen kalker, gre kumlu şistli arazilere rastlanmaktadır. Engembeli arazi yapısına sahip ilçede en yüksek nokta 1338 metre ile Kurtgirmez dağıdır.

Batı Karadeniz'in denize kıyısı olmayan iç kesiminde yer alan ilçe Karadeniz iklimi ile Karasal iklim arasında geçiş iklimi olarak nitelendirilen iklime sahiptir. Ortalama sıcaklık 10 °C'dir. Yaz ayları kurak geçmektedir. Yağışlar en fazla ilkbahar mevsiminde düşer. Rüzgarlar vadilerin konumuna göre ağırlıklı olarak kuzey güney yönlü eserler. Küre dağlarını güney yamacında yer alan ilçede kuzeyden esen rüzgarlar Karadeniz'den aldığı nemi kuzey yamaçta bırakırlar ve güney yamaca inerken fön etkisi yaparak havada kurutucu etki yaparlar.

Kastamonu'da 1350 farklı bitki taksonu yer almaktadır. Bunların 205 tanesi ülkemiz için endemiktir. En yaygın vejetasyon tipi orman vejetasyonudur. Bir kısmının çalışma sahasının içinde bulunduğu Küre Dağları Milli Parkı'nın kuzeyi Avrupa-Sibirya, güneyi ise İran-Turan kökenli vejetasyon türlerini barındırmaktadır. Genel olarak alçak kesimlerde meşe ormanları yaygındır. Yükseklerle çıkıldıkça ağırlıklı olarak sarıçam, karaçam ve göknarın olduğu iğne yapraklı ormanlar

karşımıza çıkmaktadır. Ormanların açıldığı yerlerde antropojen stepler, orman üst sınırından sonra da alpin çayırlar bulunmaktadır. Orman altı formasyonunda orman gülü, taflan, kuşburnu ve ayı üzümü bulunmaktadır. Ayrıca ilçede çeşitli mantar türleri de yetişmektedir.

İlçede yayılış gösteren toprak türleri, oluşum bakımından iklimin birinci derecede etkili olduğu zonal topraklardır. Hakim bitki örtüsünün orman olduğu yerlerde karşımıza çıkan kahverengi orman toprakları çalışma sahasında en yaygın bulunan topraklardır. Bunun yanında kireçsiz kahverengi orman topraklarına ve iğne yapraklı ormanların altında kırmızı-sarı podzolik topraklara rastlanmaktadır.

Çalışma sahasının iki ana akarsuyu Kanlıçay ve Zarı çayıdır. Birçok kolu olan bu akarsuların yaz mevsiminde beslenemediğinden dolayı debileri düşmekte ve bazı kolları tamamen kurumaktadır.

Kastamonu ili ile ele alınan sahanın yerleşme tarihi paleolitik döneme kadar uzanmakta ve kesintisiz olarak günümüze kadar gelmektedir. Eski Tunç devrine ait izler bulunmakla beraber Orta Tunç devrinde tarihsel bulgular aydınlanmaya başlamıştır. Tumanna adı verilen Sümerlerin en eski kollarından olan Gaşka Türkleri'nin kurduğu şehir bazı yazarlara göre ile de adını vermiştir (Gas-Tumanna Gasların şehri). Sırasıyla Hitit, Trak, Pers ve Büyük İskender tarafından ele geçirilmiş ve M.Ö. 1. yy'da Roma topraklarına dahil olmuştur. Roma imparatorluğu ikiye bölündükten sonra Bizans toprakları içerisinde yer almıştır. Kastamonu ilk kez Türk hakimiyetine 1084 yılında Emir Kara Tigin'in bölgeyi ele geçirmesi sonucu girmiştir. Daha sonra Candaroğlu Beyliği bu topraklarda kurulmuş, Fatih Sultan Mehmet 1461 yılında Candaroğlu beyliğine son vererek bölgeyi Osmanlı topraklarına dahil etmiştir. Kurtuluş Savaşı zamanında birçok yardıma katılan il bu tarihten itibaren hiçbir işgale uğramadan günümüze kadar gelmiştir.

Toplam tarım alanlarında 2004 yılında 2010 yılına kadar çok büyük azalmalar yaşanmıştır. 2010 yılından sonra artma ve alma yönünde dalgalanmalar yaşanmıştır. En fazla ekimi yapılan ürün tahıl ve diğer bitkisel ürünlerdir. Tahıllar içinde en fazla ekimi yapılan ürün buğday fakat en fazla verim alınan ürün yulafıdır. Domates ve

fasulye sebze türünde yetiştirilen ürünlerdir. Meyve üretiminde ise elma, armut, kızılcık ve ceviz karşımıza çıkmaktadır.

Engelibeli arazi yapısına sahip olan çalışma sahasında hayvancılık faaliyetleri tarımsal faaliyetlerin önüne geçmiştir. Kırsal nüfus büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, arıcılık ve kümes hayvancılığı ile uğraşmaktadır. Büyükbaş hayvancılıkta 2018 yılında en fazla hayvan sayısı kültür melezine aittir. En fazla süt üretimi ise sığır melezinden yapılmaktadır. Küçükbaş hayvancılık fazla gelişmemiştir. 2018 verilerine göre en fazla yerli koyun yetiştirilmektedir. Süt üretiminde en fazla payda yıllık 18 ton üretim ile yerli koyun karşımıza çıkmaktadır. Küçükbaş hayvanlardan üretilen diğer ürünler tiftik, yün ve keçi kılıdır. Arıcılık faaliyetlerinde 2014 yılından sonra üretim çok fazla azalmıştır. 2018 yılında 380 adet kovandan 1 tonluk bal üretimi bile yapılamamıştır. 2018 yılı verilerine göre sahada yumurta tavuğu, ördek, beç tavuğu, kaz ve hindide yetiştirilmektedir.

Ormancılık faaliyetleri orman işletme müdürlüğü ve şeflikleri tarafından yürütülmektedir. Toplam ormanlık alan 48.258 hektardır. Orman ürünleri üretimine baktığımızda talaş odunu %38'lik pay ile ilk sırada yer almaktadır. Ormanlardan üretilen diğer ürünler tomruk, maden direği, sanayi odunu ve yakacak odun vs. olup üretilen yakacak odunun tamamı ilçede kullanılmaktadır. Diğer üretilen ürünler il merkezine ve çevredeki işleme fabrikalarına gönderilmektedir.

Küre Dağları Milli Parkı'nın bir kısmını içinde bulunduran Pınarbaşı ilçesi ekoturizm alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Turizm faaliyetleri her geçen yıl artış gösterecek hala yeterli düzeyde değildir. Bu konuda gerek yerel halka gerekse belediyeye büyük iş düşmektedir. Turizm faaliyetleri mevsim şartlarına bağlı olarak yaz mevsiminde artış göstermektedir.

İlçe içi ulaşım çok gelişmemiştir. İlçe diğer il ve ilçelere 4. derece yollarla bağlanmaktadır. İlçe içinde ulaşım taksi ya da özel araçla yapılmaktadır. Şehirlerarası ulaşım merkezde yer alan otobüs terminalinden yapılmaktadır. İlçeye ulaşım sadece karayolu ile sağlanmaktadır.

İlçede sanayi faaliyetleri merkezde toplanmıştır. Pınarbaşı Sanayi Sitesi, Sude Tekstil ve Yılmaz Orman Yan Ürünleri İmalathanesi çalışma sahasında yürütülen ikincil ekonomik faaliyet gösteren işletmelerdir. Toplam da 18 adet mermer ocağı barındıran ilçede maden fabrikası bulunmamaktadır. Çıkarılan mermerler il merkezindeki ve çevre illerdeki fabrikalara gönderilmektedir. Eğitim, sağlık, yönetim ve güvenlik alanlarında hizmet sektörü bölgede istihdam sağlamaktadır.

Toplam alanın 571 km² olduğu çalışma sahasında arazi kullanımına baktığımızda, bölgenin yaklaşık %70'i ormanlarla kaplıdır. Tarım alanlarının toplam yüzölçümüne oranı %17,8'dir. Yerleşim alanları ilçe merkezinde genişlemeye devam etse de ilçe nüfusunun az olması yerleşim alanlarının da az olmasına sebep olmuştur. Şehirsiz yerleşme sadece ilçe merkezinde görülürken kırsal yerleşmeler ilçenin her tarafında yayılış göstermektedir.

1987 yılında ilçe olan Pınarbaşı 1946 yılından önce köy olarak Daday'a, 1946 yılında Azdavay'ın ilçe olması sonucu Azdavay'a bağlanmıştır. 1987 yılında ilçe olan Pınarbaşı şehir nüfusu bu tarihten sonra incelenmiştir. Kırsal nüfus ise değişen ve başka ilçelere bağlanan köy sayısı göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

2018 nüfus verilerine göre Pınarbaşı ilçe nüfusu Kastamonu il nüfusunun %1,57'sini, Türkiye nüfusunun %0,007'sini oluşturmaktadır. 1935 yılından 2018 yılına gelene kadar nüfus %48 azalış göstermiştir. 1965 yılına kadar sürekli artış gösteren ilçe nüfusu 18000 kişi olmuş, bu tarihten 2018 yılına gelene kadar %61,5 azalarak 6020 kişi olmuştur. 2018 yılı verilerine göre nüfusun %48,3'ü kadın, %51,7'si erkektir.

Kır nüfusunda 2018 yılı hariç diğer bütün yıllarda kadın sayısı erkek sayısından daha fazladır. 2018 yılında kırsal nüfus içerisindeki kadın nüfus oranı %48,1 erkek nüfus oranı %52,9'dur.

Şehir nüfusunda ise 2010 yılı hariç diğer tüm yıllarda erkek nüfus kadın nüfustan daha fazladır. 2018 yılında şehirde yaşayanların %48,5'i kadın, %51,5'i erkektir.

Nüfus yoğunluğu en fazla 1990, en az 2010 yılındadır. Tarımsal nüfus yoğunluğunda 2007 yılından 2018 yılına gelene kadar %300'lük artış yaşanmıştır. Bunun nedeni tarımla uğraşan kişi sayısının artması değil tarım arazilerinin 2010 yılına geçilirken %69 oranında azalmasıdır. Aynı şekilde bu azalma fizyolojik nüfus yoğunluğunu da etkilemiş ve 2007 yılından 2018 yılına gelene kadar fizyolojik nüfus yoğunluğu %173 artmıştır. Fizyolojik nüfus yoğunluğu bize kır ve kent nüfusunu yorumlarken yardımcı olur. 2018 yılında kırsal nüfus toplam nüfusun %63'ünü, şehirsal nüfus ise %47'sini oluşturmaktadır.

İlçede doğum sayısı 2010 yılından 2018 yılına gelene kadar %25 azalış göstermiştir. Kaba doğum hızı da buna bağlı olarak düşmüştür. Kaba ölüm hızı 2012 yılından günümüze kadar azalış göstermektedir. 2012 yılında %18,6 olan KÖH 2018 yılında 513,4 azalarak %16,1 olmuştur.

Çalışma sahasında kaba ölüm hızının artması ve kaba doğum hızının azalması doğal nüfus artış hızını etkilemektedir. 2010, 2012, 2015 ve 2018 yıllarında doğal nüfus artış hızı azalış göstermiştir.

Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde nüfusun %59'u faal, %8,5'i genç bağımlı ve %32,5'i yaşlı bağımlı nüfustan oluştuğu görülmektedir. Toplam nüfus içerisinde en fazla pay %12 ile 60-64 yaş grubudur. 2018 yılı verilerine göre doğu'da beklenen yaşam süresi Kastamonu'da 77,4 Türkiye'de ise 78'dir. Çalışma sahasında toplam nüfusun %5,8'i Kastamonu'da doğu'da beklenen yaşam süresinin üzerindedir. Yaşlı bağımlılık oranları Türkiye ve Kastamonu ortalamasının üzerindedir. Genç nüfusun azalması yaşlı nüfusun artması medyan yaşı da etkilemektedir. 2007 yılında 48,8 olan medyan yaş yükselerek 2018 yılında 57,4 olmuştur.

Şehirsal nüfus Zarı çayının açtığı vadi tabanında yayılış göstermiştir. Şehirsal nüfusun en fazla bulunduğu mahalle cumhuriyet mahallesidir. Şehirsal nüfusun %33'lük kısmını barındıran mahalle ilçenin en eski mahallelerinden biridir. Çalkaya mahallesi ise %4,7'lik pay ile en az şehirsal nüfusa sahiptir. 2012 yılından önce 3 mahalleden oluşan ilçe merkezi 2012 yılından sonra 3 mahallenin eklenmesiyle 6

mahalleye sahip olmuştur. Bu mahalleler Atatürk, Cumhuriyet, Çalkaya, Çamkışla, Fatih ve Uzunçam mahalleleridir.

Kırsal nüfus 1970 yılına kadar sürekli artış göstermiş bu yıldan sonra sürekli azalış göstermiştir. En fazla kırsal nüfusa sahip köy kırsal nüfusun %6,9'unu barındıran Sümenler köyüdür. En az nüfuslu köy ise ilçe merkezinin hemen kuzeyinde yer alan Günberi köyüdür. Kırsal nüfusun %3,8'i bu köyde yaşamaktadır.

Nüfusun eğitim durumuna bakıldığında toplam nüfusun %81'i okuma yazma bilmektedir. İlkokul mezunları ilçede en fazla paya sahiptir. En az pay ise doktora mezunlarına aittir. Bütün eğitim ilçe merkezinde toplanmış olup ilkokul ve ortaokul yatılı ve taşınalı eğitim vermektedir.

Şehirlere olan göçler, eğitim seviyesinin artması, kadının iş hayatına girmesi ve evlenen kişilerin ayrı eve çıkmak istemesi sonucu özel mülkiyet ihtiyacının artması gibi nedenlerden dolayı evlenme yaşı ilerlemiş ve evlilik sayıları azalmıştır. Kaba evlenme hızı Türkiye ve Kastamonu'nun altındadır. Kaba boşanma hızları da aynı şekilde Kastamonu ve Türkiye ortalamalarının altındadır. 2015 yılından günümüze kadar kaba evlenme ve boşanma hızlarında çok büyük değişimler görülmemektedir.

Göçlerin tamamı iç göç şeklinde yaşanmış olup dış göç verileri bulunmamaktadır. 2012 yılında aldığı göç sayısı 448 iken 2018 yılında %165 artarak 1185 kişi olmuştur. Verdiği göçler ise azalmıştır. Buna bağlı olarak net göç hızı da %18,4'ten %150,19'a yükselmiştir. Göç aldığı ve verdiği iller sıralamasında karşımıza ilk sırada İstanbul çıkmaktadır. Bunu sırasıyla aldığı göçlerde Zonguldak, Kocaeli, Kastamonu ve Karabük, verdiği göçlerde ise Kastamonu, Karabük, Samsun ve Kocaeli illeri takip etmektedir.

Nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye, Kastamonu ili ve Pınarbaşı ilçesi nüfusu artış gösterecektir. 2018 yılında 6020 kişi olan İlçe nüfusu aritmetik artış yöntemiyle hesaplanan nüfusa göre 2023 yılında 6610, 2040'ta 8616, 2060'ta 10.976 ve 2080'de 13.336 kişi olacaktır. Toplam nüfus içerisindeki yaşlı bağımlı nüfus artacak ve medyan yaş yükselecektir.

Çalışma sahasında nüfus kaybından dolayı yaşanan nüfus sorunlarına çözüm önerileri verilecek olursa, öncelikle faal nüfusun bölgeden büyükşehirlere olan göçü üzerinde durulmalıdır. Dışa göçün en önemli sebepleri ekonomik ve sosyal nedenlerdir. Dışarıya göçün engellenmesi için, ilçede yaşam kalitesinin artırılması ve demografik yatırımların faal nüfusun isteklerine cevap verecek olan ekonomik faktörlere yapılması gerekmektedir.

Nüfusun gelecekte yaşanacak olan değişimine bağlı olarak ortaya çıkacak sorunların başında yaşlı bağımlı nüfusun artması gelmektedir. Bu durum yaşlı nüfusun bölgede sağlıklı ve güven içinde aktif bir hayat sürmesi gerekliliğini doğurmaktadır. Bu nedenle çalışma sahasında sağlık imkanları arttırılmalı ve yaşlılara yönelik çeşitli aktiviteler düzenlenerek yaşlılık dönemlerini aktif bir biçimde geçirmeleri sağlanmalıdır.

Tarımın çok az yapıldığı ilçede kırsal nüfus tarımsal faaliyetlere yönlendirilmeli ve faaliyetler tekrar canlandırılmalıdır. Toprak tahıl ürünlerine uygun olduğundan dolayı tahıl üretimi yapılarak sonra ticari hale getirilmelidir. Bunun yanında 2018 yılında kaymakamlığın desteği ile denenmiş ve başarılı olunmuş çilek üretimi gelecek yıllarda geliştirilerek devam edilmeli ve ilçe geneline yayılmalıdır.

Büyükbaş hayvancılık faaliyetleri ilçede tamamen eski tip yöntemlerle yapılmaktadır. Bütün köylerde barınaklar ev altlarında olan eski tip barınaklardan oluşmaktadır. Bununla ilgili olarak öncelikle entansif yöntemler ilçede uygulanmalı ve nüfusu bilinçlendirilmelidir. İlçede hayvansal ürünleri toplayacak herhangi bir kuruluş yoktur. Süt toplama merkezi açılmalı ve toplanan sütler ticari olarak değerlendirilmelidir. Kurban Bayramı için hayvan satışı yapılmaktadır. Bazı aileler kendileri büyükşehirlere gidip satış yaparken bazıları da tüccarlara satmaktadır. Bu bağlamda hayvanların entansif yöntemlerle bakılması ve yetiştirilmesi hayvanın ticari olarak daha fazla gelir getirmesine ve ekonomiye daha fazla katkı sağlamasına neden olacaktır.

Hayvancılıkla uğraşan nüfusun yaş ortalaması oldukça yüksektir. 40 yaşın altında hayvancılıkla uğraşanların oranı %10 civarındadır. Bu genç nüfusun bölgeden göç etmesinin bir sonucudur. Bu nedenle bölgede iklim şartlarından dolayı tarımsal

faaliyetlerin önüne geçen hayvancılık faaliyetleri genç nüfus için cazip hale getirilerek genç nüfusun hayvancılıkla ilgilenmesi sağlanmalıdır. Arıcılık faaliyetleri de ilçe potansiyelinin oldukça altındadır. İklim şartlarından çok fazla etkilenen arıcılık faaliyetleri ayrıca yabani hayvanları da kendine çektiğinden dolayı aileler arıcılık yapmaya pek gönüllü olmamaktadır. Bu iki nedenin yanında ticari anlamda iyi getirisi olan balın ilçede pahalı bulunması diğer illerde de reklamının yapılmaması arıcılık faaliyetlerinin az olmasının diğer sebeplerindendir. Yabani hayvanlara karşı daha korunaklı önlemler alınması ve balın ticari anlamda geliştirilmesi gerekmektedir.

Kırsal alanda ulaşım şartlarının geliştirilmesi şehre olan göçün azalmasına yardımcı olacaktır. Eğitim sağlık gibi hizmetlerin ilçe merkezinde olması köy ulaşımının kış aylarında zor olması ilçe merkezine göçe neden olmaktadır. Bunun önüne geçilmesi için öncelikle öğrencilerin ve faal nüfusun aktif olarak kullandığı yol güzergahında toplu taşıma seferinin düzenlenmesi gerekmektedir.

İlçede ekoturizm potansiyeli değerlendirilerek doğaya zarar vermeyecek şekilde hem ilçeye dışarıdan gelen ziyaretçilere hem de ilçe nüfusuna hitab edecek şekilde yatırımlar yapılmalı, tesis sayısı arttırılmalıdır. İlçe merkezine uzak konumda olan turizm merkezlerinin yolları iyileştirilmelidir. Buna ek olarak nüfusa turizm alanında iş imkanı sağlanarak ilçe ekonomisine katkıda bulunulmalıdır.

İlçede bulunan her türlü imkanın reklamının iyi yapılması gerekmektedir. Her yıl yapılan turizm etkinlikleri çeşitlenerek arttırılmalıdır. Bu etkinliklere katılım sadece yöre halkından veya ilçe ile bağı bulunan kişiler tarafından olmamalı bunun yanında diğer illerden ve yurt dışından da etkinliklere katılım sağlanmalıdır.

Pınarbaşı ilçesi nüfusuna kayıtlı olup diğer illerde yaşayan yaklaşık 45.000 kişi vardır. Bu nüfusun bölgeden kopmaması için çalışmalar yapılmalı bunun yanında da bu kişilerin bölgeye özel sektör olarak yatırım yapmaları sağlanmalıdır. Kamu kuruluşları, eğitim kurumları ve özel sektörler birlikte stratejiler geliştirerek nüfusun niteliğini arttırmalı ve bölgeden göçü engellemeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKOVA, İ.: 2000
“Alternatif Turizm Olanaklarımız”,
Coğrafya Dergisi, Sayı 8, s 71-84,
İstanbul.
- AKOVA, İ.: 2019
Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Pegem
Akademi, Editörler: Prof. Dr. Mesut
Doğan, Prof. Dr. Özlem Sertkaya Doğan,
2. Baskı, Ankara.
- AKOVA BALCI, S.: 2019a
Türkiye Beşeri ve İktisadi Coğrafyası,
Nobel Akademik Yayıncılık, Editörler:
Prof. Dr. Nuran Taşlıgil, Dr. Güven
Şahin, 1. Baskı, Ankara.
- AKOVA BALCI, S.: 2019b
Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Pegem
Akademi, Editörler: Prof. Dr. Mesut
Doğan, Prof. Dr. Özlem Sertkaya Doğan,
2. Baskı, Ankara.
- ARSLAN, A.: 2017
“Türkiye’nin Demografik Geçiş
Sürecine Genel Bir Bakış”, 3th
**International Congress on Political,
Economic and Social Studies
(ICPESS)**, Volume 3, s 290-300,
Ankara.
- ATALAY, İ.: 2005
Genel Fiziki Coğrafya, META Basım
ve Matbaacılık Hizmetleri, 6. Baskı,
İzmir.
- ATALAY, İ.: 2011
Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği,
META Basım ve Matbaacılık
Hizmetleri, 8. Baskı, İzmir.

BAKIRCI, M.: 2007

Türkiye’de Kırsal Kalkınma Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar, Nobel Yayın Dağıtım, 1 Baskı, Ankara

BAKIRCI, M.: 2019a

Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Pegem Akademi, Editörler: Prof. Dr. Mesut Doğan, Prof. Dr. Özlem Sertkaya Doğan, 2. Baskı, Ankara.

BAKIRCI, M.: 2019b

Türkiye Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, Nobel Akademik Yayıncılık, Editörler: Prof. Dr. Nuran Taşlıgil, Dr. Güven Şahin, 1. Baskı, Ankara.

BAYAR, R.: 2003

“Arazi Kullanımı, Nüfus İlişkisi: Anamur Örneği”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, Sayı 1(1), s 97-116.

BAYARTAN, M.: 2005

“Osmanlı Şhrinde Bir İdari Birim: Mahalle” **Coğrafya Dergisi**, Sayı 13, s 93-107, İstanbul.

BELKAYLI, N., AYDIN, M.: 2016

“Küre Dağları Milli Parkı Su Kaynaklarının Rekreatyonel Amaçlı Kullanımı”, **Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi**, Sayı 4(10), s 892-902.

BULUT, İ.: 2010

Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Editörler: Prof. Dr. Cemalettin Şahin, 1. Baskı, Ankara.

COŞKUN, M., AKBAŞ, V.: 2017

“Karadeniz Kıyısından İç Kesime: Kastamonu Çevresinin İklim

- Parametreleri'', **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 11, s 46-86.
- ÇELEBİ, E.: 2014
"Milli Mücadele'de Kastamonu'', **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi CTAD**, Sayı 19, s 105-117.
- ÇETİNEL, S.: 2013
Pınarbaşı İlçe Analizi, Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı, Hazırlayan: Seniha Çetinel.
- ÇOBAN, A., AYDINÖZÜ, D.: 2016
"Ilıca Şelalesi (Kastamonu-Pınarbaşı)'', **Turkish Studies (International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic)**, Volume 11/18, p 43-56, Ankara.
- DOĞAN, M.: 2005
"Türkiye Ziraatinde Makineleşme: Traktör ve Biçerdöverin Etkileri'', **Coğrafya Dergisi**, Sayı 14, s 66-75, İstanbul.
- DOĞAN, M.: 2011
"Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış'', **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı 23, s 293-307, İstanbul.
- DOĞAN, M.: 2013
"Türkiye Sanayileşme Sürecine Genel Bir Bakış'', **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı 28, s 211-231, İstanbul.
- DOĞAN, M.: 2019a
Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Pegem Akademi, Editörler: Prof. Dr. Mesut

- Doğan, Prof. Dr. Özlem Sertkaya Doğan,
2. Baskı, Ankara.
- DOĞAN, M.: 2019b
- Türkiye Beşeri ve İktisadi Coğrafyası**,
Nobel Akademik Yayıncılık, Editörler:
Prof. Dr. Nuran Taşlıgil, Dr. Güven
Şahin, 1. Baskı, Ankara.
- DOĞAN SERTKAYA, Ö.: 2005
- Bakırçay Havzası Beşeri Coğrafyası**,
Doktora Tezi, 2005, İstanbul.
- DOĞAN SERTKAYA, Ö.: 2009a
- “Ecotourism Activities in Turkey an the
Example of Kirazlı Village
(Kuşadası/Aydın)”, **Academic Journal**,
Volume 1, p 45-48.
- DOĞAN SERTKAYA, Ö.: 2009b
- “Nüfus Coğrafyası Açısından Bir
İnceleme: Silivri Örneği”, **Marmara
Coğrafya Dergisi**, Sayı 20, s 1-19,
İstanbul.
- DOĞAN SERTKAYA, Ö.: 2015a
- “Growth of Population and Population
Policies Implement in Turkey between
1965 and 2014”, **International Journal
of Science and Research (IJSR)**,
Volume 4, p 1907-1911.
- DOĞAN SERTKAYA, Ö.: 2015b
- Biga Yarımadası Nüfus Coğrafyası**,
Yeni Anadolu Yayıncılık, İstanbul.
- DOĞAN SERTKAYA, Ö.: 2018a
- Türkiye Turizm Coğrafyası**,
Paradigma Akademi, Editörler: Prof. Dr.
Özlem Sertkaya Doğan, Doç. Dr. Erol
Duran, 1. Baskı, Çanakkale.

DOĞAN SERTKAYA, Ö.: 2018b

“Türkiye’de 2040 ve 2060 Nüfus Projeksiyonlarına Göre Demografik Fırsatlar”, **Türk&İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 18, s 26-42.

DOĞAN SERTKAYA, Ö.: 2019a

Türkiye Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, Nobel Akademik Yayıncılık, Editörler: Prof. Dr. Nuran Taşlıgil, Dr. Güven Şahin, 1. Baskı, Ankara.

DOĞAN SERTKAYA, Ö.: 2019b

Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Pegem Akademi, Editörler: Prof. Dr. Mesut Doğan, Prof. Dr. Özlem Sertkaya Doğan, 2. Baskı, Ankara.

DOĞAN SERTKAYA, Ö.,
BOSTAN, H.: 2019

“Türkiye’nin Demografik Dönüşümü ve Nüfus Projeksiyonlarına Göre Fırsatlar”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, Sayı 41, s 61-90.

DOĞAN, Ş.: 2016

“Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutumlar: Boşanmayı Arttırıcı veya Engelleyici Faktörlere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Sayı 4, s 991-1011.

DURAN, C.: 2017

“Kastamonu İli ve Yakın Çevresinde Sıcaklığın ve Yağışın Yöresel Dağılımı”, **Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 52, s 509-517.

EKER, Ö., NAZİK, S.: 2017

“Orman Kaynaklarının Yoksulluk Yönetimi ve Kırsal Kalkınma Üzerine Sosyo-Ekonomik Etkileri: Kastamonu-Pınarbaşı İlçesi Örneği”, **Turkish Journal of Forest Science**, Sayı 1(1), s 44-58.

GÖKOĞLU, A.: 1952

Paphlagonia- Kastamonu, Sinop, Çankırı, Safranbolu, Bartın, Bolu, Gerede, Mudurnu, İskilip, Bafra, Alaçam ve Civarı, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu.

GÖNENÇGİL, B.: 2009

Küresel Degredasyon Sürecinde Dağlar ve Dağ Alanlarının Yönetimi, Çantay Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul.

GÜNAL, N.: 2013

“Türkiye’de İklimin Doğal Bitki Örtüsü Üzerindeki Etkileri”, **Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi**, Sayı 1, s 1-22.

İBRET, B.Ü.: 2003

Kastamonu’da İç Göç Hareketleri, Kastamonu Valiliği Yayınları, G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara.

İBRET, B.Ü.: 2004

“Kastamonu Nüfusunun Gelişim, Dağılım ve Yoğunluk Özellikleri”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Sayı 1, s 157-178.

İBRET, B.Ü.: 2010;

“Kastamonu’nun Göç Olgusu”, **Coğrafya Dergisi**, Sayı 20, s 34-47, İstanbul.

İBRET, B.Ü., AYDINÖZÜ, D.,
UĞURLU, M.: 2015

İZBIRAK, R.: 1983

KARAL, E. Z.: 2010

KEKEÇOĞLU, M., GÜRCAN, E.K.,
SOYSAL, M.İ.: 2007

KOCAMAN, T.: 2002

KOÇ, İ., ERYURT, M.A., ADALI, T.
ve SEÇKİNER, P.: 2010

KOMİSYON.: 1972

MEDER, M., GÜLTEKİN, M.: 2012

“Kastamonu Şehrinde Kültür ve
İnanç Turizmi”, **Marmara Coğrafya
Dergisi**, Sayı 32, s 239-269, İstanbul.

Türkiye Jeomorfolojisi, Doğu Matbaa,
1. Baskı, Ankara.

**Osmanlı İmparatorluğu’nda İlk Nüfus
Sayımı 1831**, Devlet İstatistik Enstitüsü
Matbaası, 3. Baskı, Ankara.

“Türkiye Arı Yetiştiriciliğinin
Bal Üretimi Bakımından Durumu”,
Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, Sayı
4(2), s 227-236.

Plan Nüfus Projeksiyon Yöntemleri,
Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal
Sektörler ve Koordinasyon Genel
Müdürlüğü, s 1-80.

Türkiye’nin Demografik Dönüşümü,
**Doğurganlık, Aile Planlaması, Anne
Çocuk Sağlığı ve Beş Yaş Altı
Ölümlerdeki Değişimler**, Hacettepe
Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
Yayını, Ankara.

Batı Karadeniz Toprakları, Köy İşleri
Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 189,
Ankara.

Türkiye’de 2001-2009 Yılları Arasındaki
Boşanma Eğilimleri, **Türkiyat
Araştırmaları**, Hacettepe Üniversitesi

- Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,**
Sayı 17, s 149-165.
- ORTAYLI, İ.: 1977
- XIX. Yüzyılda Kastamonu Vilayetindeki Yapısal Değişim Üzerine, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu 1974-1976 Yıllığı,** Ankara.
- ÖZDEMİR, H.: 2012
- “Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, **Akademik Bakış Dergisi,** Sayı 30, s 1-18.
- ÖZEY, R.: 2010
- Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği,** Aktif Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul.
- ÖZGÜÇ, N.: 1986-1987
- “Türkiye’de Sanayi Faaliyetlerinin Gelişmesi, Yapısı ve Dağılışı”, **Coğrafya Dergisi,** Sayı 2, s 34-70.
- ÖZGÜÇ, N.: 2013
- Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler,** Çantay Kitabevi, 7. Baskı, İstanbul.
- ÖZMEN, N.: 1993
- Kastamonu İlinin Depremselliği ve Deprem Tehlikesi,** 54. Türkiye Jeoloji Kurultayı, 7-10 Mayıs, Ankara.
- ÖZTÜRK, S.: 2005
- “Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkı’nın Rekreatyoneel Kaynak Değerlerinin İrdelenmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi,** Sayı 2, s 138-148.

ÖZTÜRK, S., UBAYTÖNÜK, G.,
ARICAK, B.: 2012;

SAKICI, Ç.: 2017

ŞAHİN, B.: 2009

ŞAHİN, C., DOĞANAY, H.,
ÖZCAN, N.A.: 2010

ŞAHİN, G. KAHRAMAN, M.: 2019

ŞEN, G., ERKAN BUĞDAY, S.:
2015

ŞENGÜN, M., KESKİN, H.,
AKÇAÖREN, F., ALTUN, İ.,
SEVİN, M., AKAT, V.,
ARMAĞAN, F. ve ACAR,Ş.: 1990

Devrekani Çayı Alt Havzasının Doğal
Kaynak Değerlerinin CBS ile
Belirlenmesi, **I. Ulusal Akdeniz Orman
ve Çevre Sempozyumu.**

‘‘Kentsel Silüet Tasarımı: Kastamonu
Örneği’’, **Kastamonu Üniversitesi
Orman Fakültesi Dergisi**, Sayı 17(4), s
652-659.

‘‘Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kastamonu
Nüfusu’’, **Uluslar arası Hakemli Sosyal
Bilimler E-Dergisi**, Sayı 17, s 1-10.

Türkiye Coğrafyası, Gündüz Eğitim ve
Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara.

Türkiye Beşeri ve İktisadi Coğrafyası,
Nobel Akademik Yayıncılık, Editörler:
Prof. Dr. Nuran Taşlıgil, Dr. Güven
Şahin, 1. Baskı, Ankara.

‘‘Kastamonu İlinde Çeşitli Statülerde
Koruma ve Kullanma Amaçlı
Belirlenmiş Alanlar’’, **Kastamonu
Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**,
Sayı 15(2), s 214-230.

‘‘Kastamonu Yöresinin Jeolojisi ve
Paleotetis’in Evrimine İlişkin Jeolojik
Sınırlamalar’’ **Türkiye Jeoloji Bülteni**,
Cilt 33, s 1-16.

TANOĞLU, A.: 1969

Nüfus ve Yerleşme, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul.

TANRISEVER, C., İBRET B.Ü.,
AYDINÖZÜ, D. ve CANSIZ, E.: 2016

“Geomorhologic Features and Tourism Potential of the Valla Canyon-Kastamonu/Turkey”, **Karadeniz Araştırmaları**, Volume 50, p 191-202.

TAŞLIGİL, N.: 1993

“Kastamonu İlinin Nüfus Gelişimi ve Türkiye Nüfus Hareketlerindeki Yeri”, **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı 28, s 215-224.

TAŞLIGİL, N.: 2019

Türkiye Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, Nobel Akademik Yayıncılık, Editörler: Prof. Dr. Nuran Taşlıgil, Dr. Güven Şahin, 1. Baskı, Ankara.

TUNÇDİLEK, N.: 1985

Türkiye’de Relief Şekilleri ve Arazi Kullanımı, İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:3, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 3279, İstanbul.

TÜİK: 1929

1927 Umumi Nüfus Tahriri Usuller, Kanun ve Talimatnameler, Yayın no: 7. Ankara

TÜİK: 1937

1935 Genel Nüfus Sayımı: Kastamonu Vilayeti, Yayın no: 75. Ankara.

TÜİK: 1941

1940 Genel Nüfus Sayımı: Vilâyetler, kazalar. Nahiye ve Köyler İtibarile

	Nüfus ve Yüzey Ölçü , Yayın no:158. Ankara.
TÜİK: 1945	1945 Genel Nüfus Sayımı , yayın no: 286.Ankara
TÜİK: 1954	1950 Umumi Nüfus Sayımı: Vilayet, Kaza, Nahiye ve Köyler itibariyle Nüfus , yayın no: 359. Ankara
TÜİK:1960	1960 Genel Nüfus Sayımı: İl, İlçe, Bucak ve Köyler İtibariyle Nüfus , yayın no: 444, Ankara.
TÜİK: 1961	1955 Genel Nüfus Sayımı: Vilayet, Kaza, Nahiye ve Köyler itibariyle Nüfus , yayın no:412. Ankara.
TÜİK: 1968	1965 Genel Nüfusu Sayımı: İdari Bölünüş , yayın no:573. Ankara
TÜİK: 1973	1970 Genel Nüfus Sayımı: İdari Bölünüş , yayın no: 672
TÜİK: 1977	1975 Genel Nüfus sayımı: İdari Bölünüş , yayın no:813. Ankara.
TÜİK: 1981	1980 Genel Nüfus Sayımı: İdari Bölünüş , yayın no:954.
TÜİK: 1989	1985 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri , yayın no: 1237
TÜİK: 1993	1990 Genel Nüfus sayımı: Nüfusun Sosyal ve ekonomik Nitelikleri , Yayın No: 1566. Ankara.

TÜİK: 2015

İstatistiklerle Yaşlılar 2014, Yayın No: 4364, Ankara.

ÜÇİŞİK ERBİLEN, S.: 2019

Türkiye Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, Nobel Akademik Yayıncılık, Editörler: Prof. Dr. Nuran Taşlıgil, Dr. Güven Şahin, 1. Baskı, Ankara.

YAKAR, M.: 2012

“21. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye Nüfusunda Ne Değişti?”, **Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 21, s 382-402.

YAKAR, M.: 2014

“Türkiye’de İlçelere Göre Medyan Yaş Dağılımının Mekansal ve İstatistiksel Analizi”, **Turkish Studies (International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkey or Turkic)**, Volume 9/11, p 559-591, Ankara.

YAVUZ, S.: 2009;

Türkiye’de Demografik Geçiş: Tarihsel ve Olası Geleceğe Yönelik Bir İnceleme, 10. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Kasım 2009, Ankara.

YÜCEL, M.Y.: 1963

“Kastamonu’nun İlk Fethine Kadar Osmanlı-Candar Münasebetleri (1361-1392)”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı 1, s 133-144.

YÜCEŞAHİN, M.M.: 2009

“Türkiye’nin Demografik Geçiş Sürecine Coğrafi Bir Yaklaşım”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, Sayı 7(1), s 1-25.

YÜCEŞAHİN, M.M.: 2011

“Küresel Bir Süreç Olarak Demografik Dönüşüm: Mekansal Bir Değerlendirme”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, Sayı 9(1), s 11-27.

ZENGİN, B., KOÇ, D.E.,
ULAMA, Ş.: 2019

“Kastamonu İlinin Doğa Turizm Potansiyelinin Alternatif Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi”, **Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi**, Sayı 2(2), s 251-274.

Kastamonu Doğa Turizmi Master Planı:
2013

T.C Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar 10. Bölge Müdürlüğü, Kastamonu, 2013.

Kastamonu İli 2009 Yılı Çevre Durum
Şehircilik Raporu: 2010
İl Çevre ve Orman Müdürlüğü.

T.C. Kastamonu Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Düzenleyen: Y. Şehir Plancısı Aylin Konca, Kastamonu

Kastamonu İli 2016 Yılı Çevre Durum
Şehircilik Raporu: 2017
Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.

T.C. Kastamonu Valiliği Çevre ve İl Müdürlüğü, Hazırlayan: Kastamonu

Kastamonu İli 2017 Yılı Çevre Durum
Raporu: 2018

T.C. Kastamonu Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Hazırlayan: Kastamonu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.

KUZKA.: 2013

TR Düzey Bölgesi (Kastamonu, Sinop, Çankırı İlleri) Bölge Planı, 2014-2023.

KUZKA.: 2017

Kastamonu İl Yatırım Desek ve Tanıtım Stratejisi, Mevcut Durum Analizi, 2017-2023.

T.C. Kastamonu Belediyesi: 2014

Kastamonu Belediyesi Stratejik Planı
2015-2019, Kastamonu, 2014.

T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı
Orman Genel Müdürlüğü: 2016-2017

Türkiye Orman Varlığı 2015, Ankara.

T.C. Kastamonu Valiliği İl Tarım ve
Kastamonu. Orman Müdürlüğü: 2019

2018 Yılı Çalışma Raporu,

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://corinecbs.tarimorman.gov.tr/> 21.10.2019

<http://www.kastamonu.gov.tr/> 15.08.2019

<https://kastamonu.ktb.gov.tr/> 15.08.2019

<https://kastamonuobm.ogm.gov.tr/SitePages/OGM/OGMDefault.aspx> 17.09.2019

www.pinarbasi37.meb.gov.tr 25.08.2019

www.un.org 07.10.2019

<https://www.un.org/en/development/desa/population/index.asp> 07.10.2019